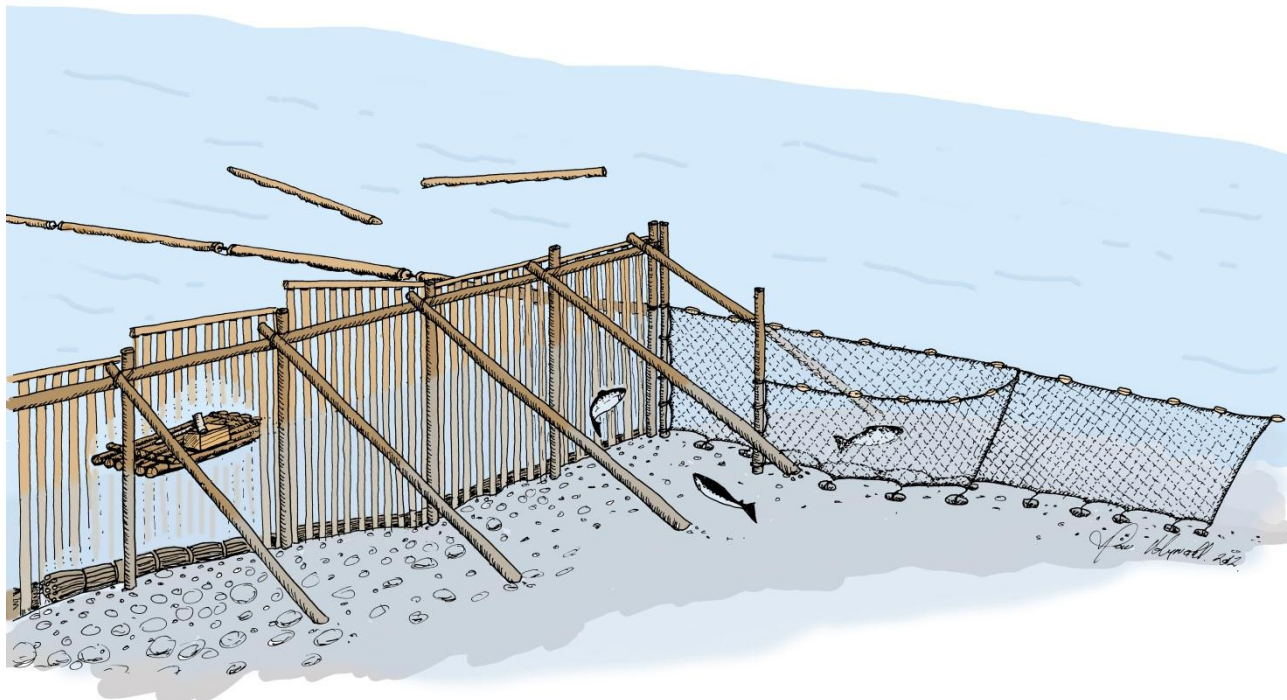

Laksgala

Rapport
om
«Laksegårder i Namsen»
til
Kunnskapssenter for laks og vannmiljø

April 2012
Carl Ivar Storøy

Forord

Laksgalin i Namsin – vagt husker jeg at det sto et byggverk ut i elva. Mest må jeg nok støtte meg til mors fotografi av far med nyfanga laks. Bildet et ikke datert, men det er et sannhetsvitne fra en gang i 40-åra - da stubbene fortsatt sto etter granskogen rundt de nybygde husa på Gran.

Elva er forresten ikke korrekt å si, i respekt snakker vi bare om *hain*. - *Kossn' e'n i dag?*

Livet på elveterrassene, fra moreneryggen i Råbakkan og innover mot Harran, er skapt av *hain* – *hain* som var en sjø, et innlandshav – Naumsjøen – og som vart *Namsin* da isen smelta for tusener av år siden. *Namsin* ga liv til eng og åker, gras og korn, husdyr, kvinne og mann. Og ikke minst - *hain* som er livgivende for sølvfisken - laksen som årvisst kommer inn fra storhavet og finner vegen tilbake til gyteplassene. Derfor snakker vi om *hain* – i respekt, *hain* som ga og gir liv, men og tar.

Med daglig utsikt til "*hain*" var forespørselen sent 2011 om å lage en rapport om "Laksegårder i Namsen" absolutt interessant. Det er prisverdig at Kunnskapssentret for laks og vannmiljø ikke bare konsentrerer seg om biologi, men også tenker etnologi. Utfordringen var imidlertid både tidsforbruk og tidspunkt. Resultatet vil nødvendigvis måtte henge sammen med gitte ressurser. Vårvinteren er heller ikke en tid for feltarbeid i Namsenvassdraget.

Som ideskaper til Ola Hjulstads "Namsen i våre minner" (1984) og ikke minst utført forarbeid til "Forvaltningsplan for Namsen" (Landbrukskontoret, Namsos, 1990 – 92) gjorde imidlertid at jeg følte å kjenne aktuelt stofftilfang relativt godt. Beste utgangspunkt var nok imidlertid personlig kjennskap til alle de som sist slo *laksgala* i Skage sogn, i vestre del av Overhalla kommune.

Statsarkivet i Trondheim, Fylkesbiblioteket i Steinkjer og lokale folkebibliotek har ytt god service. Responsen fra tilskrevne universitets- og høyskolebibliotek m.fl. har og vært god.

De mange gode rådgivere og informanter krediteres alle i vedlagte oversikt over personlige kontakter.

Håvard Myrvolds illustrerende forsidetegning må imidlertid honoreres her. Rapporten hadde heller ikke fått sin presentable form, hadde det ikke vært for Jann-Ove Risviks raske fingre på tastaturet, data-, foto- og GPS-kunnskap. Jann- Ove «rodde» prosjektet i land!

Tid til språklig som stofflig bearbeiding har vært begrenset, og jeg takker Grete for på kort tid å hjelpe til ved å vaske manuset så noenlunde rent!

Til Kjersti Hansen, KLV, som tok kontakt og innledningsvis orienterte om aktuelt kildemateriale med videre. **Takk for det!** Det er å tro at hun i sitt avsluttende prosjektarbeid vil dra nytte av de opplysninger som fremlegges. Det hadde vært interessant senere å kunne tilføre rapporten ytterligere data.

Gran Gård

Skage i Namdalen, 30. april 2012

Carl Ivar Storøy

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	5
 1. Innledning	 7
1.1 Oppdrag, informasjonsinnhenting og kildebruk	7
1.2. Terminologi – laksegårder – laksegjerder - laksgala	9
2. Namsenvassdraget – hydrologi og laks	12
2.1 Namsen- og Høylandsvassdraget	12
2.2. Laks, biologi og livssyklus	14
2.3 Laksefisket i Namsen	15
3. Lakselovgivning og oppsyn	18
3.1 Lover og forskrifter	18
3.1.1. Eldre lover	18
3.1.2. Etter 1964	19
3.2 Laksgala – tvister og jordskiftesaker	20
3.3 Tømmerfløting og laksefiskeri	22
3.4 Laksgalans endelikt i Namsenvassdraget	23
4. Fangstredskaper for laks i Namsen og Høylandsvassdraget	25
4.1 Eldre Fiskeredskap	25
4.1.1 Laksegardar	27
4.1.2 Straumkiste	27
4.1.3 Laksesløer	28
4.1.4 Teiner	28
4.1.5 Kastenot	28
4.1.6 Håv	28
4.1.7 Liner/røyver	28
4.1.8 Lystring	29
4.1.9 Rakkanot	29
4.2 O. Hesselbergs beskrivelse av «Laxegaard»	29
4.3 L. Schmidnielsens beskrivelse 1918 av «laksegare»	36

5. Laksgalbygging i Namsenvassdraget i senere hundreår	39
5.1. Informasjon fra bygdebøker	39
5.2. Informasjonsinnhenting etterjuls vinteren 2012	39
5.3. Beskrivelse av laksgala, bygging og variasjoner i byggemåter	40
5.4 Laksgalbygging i Grytøya	45
5.5. Oversikt over laksgalstøi i Namsen og Høylandsvassdraget	48
5.6. Fangsteffektiviteten, fangst, utnytting og økonomi	49
6. Forordninger relatert til laksgala i Namdalen	58
6.1. Namsen Laxefiskeriforening og oppsyn	58
6.2. Uoverensstemmelser om fiskerett i Namsen	63
7. Etterrakster / Oppsop	65
7.1. Statlig laksgali 1992	65
7.2. Laksgalmodell Namsen Lakseakvarium	65
7.3. Valdkart Namsenvassdraget, laksefiskeutstillingen Haugum mølle, Ranemsletta	66
7.4. Opplysninger om laksegala i utlandet	67
Referanser	69
Litteraturliste og nettstedshenvisninger	69
Personlige opplysninger	72
Oversikt over figurer	73
Oversikt over tabeller	74
Vedlegg	75
Oversikt over vedlegg	75
Forsidetegning laksgali, tegner Håvard Myrvold	110
Baksidefoto - den siste fangstmann, Håkon Grande. Foto: Andor Opdal, Fellesavisa 13.098.1981. .	110

Sammendrag

Framlagte rapport tar for seg fangstredskapet "laksegårder", eller laksgala (fl.tall av laksgali) som det heter på dialekt i Namdalen. Lokalt forstås en laksegård å bety en eiendom som leier ut laksefiske. Det er tradisjonell laksefangst og ikke valduteleie det her skrives om! Gali betyr et gjerde, noe som er beskrivende for omtalte utstyr. Begrepet "laks(e)gjerde" benyttes da også i deler av teksten.

Rapporten omfatter den del av Namsen og Høylandsvassdraget der det foreligger opplysninger om at laks har blitt fanget i laksgala. I Namsen gjelder dette strekningen Namsos - Overhalla til Fiskumfossen i Grong kommune. I Høylandsvassdraget, Bjøra, fra der den renner ut i Namsen og til og med Søråa i Høylandet kommune. Til sammen utgjør disse elvestrekningene nedre del av Namsenvassdraget, et av Norges største og viktigste laksevassdrag.

Rapporten bygger innledningsvis på tidligere lokal litteratur som inneholder omtale av laksgala. Med få unntak er det utenfor Namdalen skrevet noe om disse. Derimot foreligger det ganske mye dokumentasjon om "laksegårder" i andre deler av landet. Dette er lignede utstyr som laksgala, men som har andre utforminger. Svært interessant har det vært å finne omtale av fangstredskaper i Russland, Irland og Nord-Amerika som ligner mye på hva som har vært benyttet i Namdalen.

Begrepet "laksegardr" er å finne i de gamle landsdellovene, før Magnus Lagabøters landslov fra 1274.

Lokalhistorikere mener at laksgalan i Namsen først kom i bruk i midten av 1700-tallet. Navnet på sentrum i Skage sogn, Hunn, som tar navnet sitt fra hovedgården Hunn, er imidlertid eldgammelt, og forstås å ha noe med fiskefangst å gjøre. I dette tilfellet må dette nødvendigvis bli laks. Om det ikke direkte indikerer bruk av laksgala som fangstredskap, så er det i hvert fall lov å fundere på om ikke nettopp denne fangstmetoden, eller tilsvarende, kan ha en 2000-årig tradisjon i vestre del av Overhalla.

Tidspunktet for rapportoppdraget, vårvinteren 2012, har kun muliggjort bestemmelse av noen få GPS-posisjoner. Disse er avmerket på oversiktskart og inntatt i et tabellverk som også inneholder opplysninger om 60 laksgala på 46 eiendommer i "Overhalden prestegjeld" i 1803. Rundt 1860 var antallet nede i 20, og etter 1945 var kun ca. 10 i bruk til opp i 60-åra. Av miljømessige årsaker ble bruken av laksgala forbudt fra 1979, men også i 1981 ble det "slått" tre gala. Med dette var det absolutt slutt med en "til alders tid" hevd bunden fangstmetode. Dette uten kompensasjon til de grunneiere som gjennom generasjoner hadde utnyttet denne ressursen på sine eiendommer. Hovedsakelig var det eieren selv som drev dette fisket som tilleggsnæring.

I tillegg til litteraturstudier, og bruk av relevante utdrag fra disse, er det foretatt innsamling av muntlige overleveringer og erfaringsmateriale. Fortsatt lever de fleste som i 60- og 70-åra slo laksgala i ytre del av Skage sogn. Basert på hva disse har fortalt og skissert, er navn på de viktigste delene av utstyret teksten i en perspektivtegning av dette tradisjonelle fangstredskapet i Namdalen, se nedenfor.

Etter mal og terminologi fra DN's rapport "Definisjon og beskrivelse av lakseredskaper", er oppsatt følgende forklaring:

1. Innledning

1.1 Oppdrag, informasjonsinnhenting og kildebruk

Rapporten om «Laksegårder i Namsen» forutsettes å skulle beskrive selve fangstinnretningen samt gi en omtale av hvordan fangsten ble utført og hvordan fisken ble utnyttet, jfr. vedlegg 1. Oppdragsbeskrivelsen detaljerer dette nærmere ved å etterspørre tekniske prinsipper, variasjoner av disse og utbredelse av denne type fangstinnretninger i Namsen, så vel som tid og sted for bruk. Vedrørende fangst og fangstmenn, ønskes nærmere opplysninger om rettigheter, kvanta, økonomi og utnytting av fisken m.v..

*Salvo errore et omissione*¹

Kortfattet kunne rapportbesvarelsen muligens være besvart med noen skisser, bilder, kartutsnitt, statistiske tabeller og svar på oppsatte spørsmål. I innledende samtaler med Kjersti Hanssen, KLV, ble det imidlertid forstått at den generelle historien vedrørende tradisjonelt laksefiske i Namsenvassdraget også ville ha vært interessant å få belyst. Sportsfiske skulle imidlertid ikke være en sak i denne sammenheng.

Uansett en slik forståelse eller ikke, tilnærmingen til informasjon har nødvendigvis måttet gå gjennom kildemateriale som allerede har berørt temaet. Tekniske opplysninger i slikt kildemateriale kan ofte være begrenset. Historiene rundt kan være mer fargerike, og ikke minst gi referanser til flere andre interessante dokumentasjoner.

Forordet i boka «Innlandsfiske» (Eknæs, 1976) innledes med at «Eigentleg høyrer ikkje laksefiske inn under nemninga innlandsfiske, men vi har likevel valt å bruke denne tittelen». Forfatteren skriver videre at «Først i dei seinare åra har innsamling av tradisjonar omkring innlandsfiske fått eit visst oppsving» og han viser i den sammenheng til institusjoner som Institutt for folkelivsgranskning, Universitetet i Oslo, og Norsk Skogbruksmuseum, Elverum²

Skogmuseet, som bl.a. har nasjonalt ansvar for fangst og fiske, har innledningsvis vært behjelpelig med en del informasjon. Verken museet, eller nevnte institutt, har imidlertid kunnet komme opp med referanser til ikke tidligere kjente kilder vedrørende «laksegårder» i Namsen. Det samme gjelder og samtlige andre tilskrevne universitet i landet, og også distriktshøgskoler i Møre og Romstad, Midt-Norge og Nordland.

Litt bemerkelsesverdig er og å notere at DN's rapport «Definisjoner og beskrivelser av lakseredskap» (Korsen 1989) kun sporadisk nevner laksegård i Namsen.

¹Forbehold v/fiskeriintendant L. Schmidtnielsen 1917 – det samme gjøres gjeldende i denne rapporten!

²Nå Norsk skogmuseum.

Tross betydelig tid benyttet til å forsøke å finne referanser utenfor Namdalen, ender dette opp med gjennomsyn av de «klassiske verk» vedrørende laksefisket i regionen:

- Gandske Nummedals lens beskrivelse (1597)
- Gerhard Schønning: Reise gjennom en Deel af Norge (1773)
- O. Hesselberg: Rapport til Rentekammeret i København (1803)
- H.H. Gunnerus: Beskrivelse over Namsen Elv og Fiskum Foss i Norge (1811)
- og så i tid et langt hopp til
 - Martin Bjerken: Laksefisket i Namsen og de andre elvene i Namdalen (1955)
 - Sigurd Krekling: Laksefisket i Namdalen (1966)
 - Jon Smines: Laksefisket i Namdalen (1991)

Det som delvis preger forfatterskapet til de tre siste, er at de siterer forutgående forfattere uten å oppgi kilder. Samtidig foreligger det referanser til annet materiale, særlig rettsdokumenter, som har gjort gjennomgang interessant og nyttig.

Et viktig lokalhistorisk materiale, i tillegg til ovennevnte, er Arnljot Grøttums artikkel i Høylandet Bygdebok, bind III: Om fisket i Søråa frå de eldste tider (Grøttum 1984)

Foruten at denne innledningsvis også omfatter laksefiske i Namsen, og ikke bare elver på Høylandet, omhandler den også en del eldre fangstredskaper, som i tillegg til «laksegårder», er blitt benyttet i andre elver i regionen.

Mye av informasjonen fra ”klassikerne” vil spredt være å finne i bygdebøker og i årbøker med videre, og f.eks. omtalt i seminarforedrag. Framlagte rapport antas imidlertid å være den eneste mer omfattende sammenstilling av alle nevnte kilder.

En informasjonskilde som muligens tidligere ikke har vært særlig påaktet, er årsberetningene fra Trondhjems Fiskeriselskap (1917-19 (Schmidt Nielsen 1917). Utenom ovennevnte litteratur er dette det eneste originale kildemateriale som er funnet vedrørende fangst av laks i Namsen med «gjærder».

Relevante avsnitt fra nevnte forfattere er det ikke funnet noen grunn til å omskrive. Sitater, korte som lange, er imidlertid ment å være godt merket. Dette slik at det skal være greit å finne tilbake til opprinnelige kilder.

Ettersom de enkelte forfattere har sin egen stil, sin egen ordbruk, og ikke minst forholder seg til ulike rettskrivningsregler, vil en kritisk leser her ha en utfordring. Dette bør imidlertid ikke forringe forståelsen av faglig innhold.

Tre underkapitel, generell informasjon om Namsenvassdraget (2.1) og om laksens liv (2.2) og om fisket (2.3) er i stor grad hentet fra KLVs utgivelser (Thorstad 2006, Fiske/Ås 2001). For å lette lesingen er imidlertid interne kildereferanser i disse utdrag utelatt.

Vedrørende muntlige overleveringer ble dette forsøkt innhentet gjennom å tilskrive samtlige valdkontakter i Namsen Grunneierforening. Med en svarprosent bare litt over 10 var tilbakemeldingene heller beskjedne! Noe ny informasjon ble likevel kjent på denne måten. Søk på internett har ikke gitt relevant informasjon vedrørende «Laksegårder i Namsen». Derimot er det funnet opplysninger om denne type fangstredskap i andre deler av Norge, og ikke minst i utlandet. Det siste er så interessant at det avslutningsvis er gitt plass i et eget underkapittel (7.2). Å møte på «Lax Weir» fra vikingtiden i Irland pirret absolutt nysgjerrigheten. Jann-Ove Risvik gjorde i dobbel forstand her en nettfangst (Risvik 2012).

Søk på internett, etter ordet «laksgårder», fra ståsted Namdalen, klargjorde et nødvendig behov for å diskutere som hva som menes med dette begrepet. Derfor innledningsvis også et avsnitt (1.2) om regional språkforståelse og dialekt.

1.2. Terminologi – laksegårder – laksegjerder - laksgala

Kvinnedagen 8. mars 2012 hadde TrønderAvisa et oppslag om *Kala – kvinnen litt utenom det vanlige*. I artikkelen fortelles det bl.a.: «etter at hun ble pensjonist var hun kokke på en **laksegård** (uthevet av rapportskriver) i Grong i mange år.»

Denne rapporten skal imidlertid ikke handle om arbeidsplassen til en kvinnelig kokk i Namsen! Den skal handle om et tradisjonelt fangstredskap for laks. Lokalt, i Namdalen, i Midt-Norge, er det ingen tvil om at med begrepet laksegård forstås kun en ting:

En **laksegård** er en landbrukseiendom som driver utleie av laksefiske.

På internett finnes blant annet opplysninger om følgende laksegårder i Grong og Overhalla³:

Eldstadnes, Duun, Seem, Moum, Grande, Sellæg og Lilleøen.

Likeledes finnes en nettside⁴ som omhandler en utredning om hvordan kulturlandskapet langs Namsen kan bidra til mer verdiskapning for laksegårdene og lokalsamfunnet.

Umiddelbart kan det synes som ordet «laksegård» har sin opprinnelse fra den tiden Norge var et lyderike under Danmark, og dansk embetsmannspråk dominerte. Det er da nærliggende å anta at begrepet laksegård på denne måten ble et bokmålsord lånt fra dansk skriftsspråk. Således ses for eksempel fra nettstedet www.linksbuketten.dk⁵ en beskrivelse av *laksegården* ved Frisenvold - *der den lå på tværs av Gudenåen*, ved Randers, se bildet nedenfor.

Kristine Fridtun/Stedsnavntjenesten for Midt-Norge (e-post 06.12,12) korrigerer imidlertid rapportskrivers snarlig trekte konklusjon ovenfor. «Bruken av gard om 'gjerde' er ikke dansk. Tvert imot er 'gjerde' den opprinnelige, norrøne betydningen av ordet gard». Ordet gard (gammalnorsk garðr m.) hadde således «opphavleg tydingen 'gjerde', ei tyding som enno er vanleg i nynorsk

³Av ca. 300 oppslag

⁴<http://www.vritrondelag.no>

⁵<http://www.linksbuketten.dk/z084.htm>

(skogard, steingard osv). Men alt i gammelnorsk var det ført over på det inngjerdede området og fekk dermed også tydinga 'gard'. »⁶

Språkrådet⁷ har følgende utledning: «Det ser ut som den opprinnelige grunnbetydningen av ordet (dvs. gård) har vært 'gjerde' – med meningsinnhold det som skal beskytte. Fra å ha betyd bare 'gjerde' er garðr øyensynlig blitt utstrakt til å bety 'alt som er inngjerdet, befestet eller beskyttet'. I moderne norsk betyr gård (gard) ikke bare en bondegård eller gårdsbruk. Det kan også bety et større bolighus (en leiegård) i byen, videre en gårdsplass og i visse sammensetninger også gjerde eller rad (rekke) for eksempel i *skjærgården* og (bare med gard) *skogard*, *steingard*, *tanngard*, *manngard*. Det er også rester av betydningen 'innhegning i sammensetninger som *kirkegard*, *hønsegard*, og av 'hage' i *vingård*»

Språklig er vegen fra skigard til laksgard ikke så lang. Tanums Store Rettskrivnings-ordbok⁸ har da også fått med seg begge begrepene under laks: Laksgard og laksgjerde. Fiskeriintendant L. Schmidtnielsen, Trondhjems fiskeriselskap og fiskerimuseum, brukte konsekvent begrepet *laksegar* da han i 1917/1918 skrev om gamle fangstmåter for laks. For lesere ukjent med hva en laksgard er, kan sammenligningen med en skigard være et greit utgangspunkt. Ses bort fra dimensjonene, er laksgarden, om skigarden, bygd av stolper satt ned i grunnen, og med et tett stengsel stolpene

Figur 1 - laksegården ved Frisenvold, Randers, Danmark

⁶Norsk stadnamnleksikon

⁷<http://www.sprakradet.no/> nyhetsvarsling 10.01.12

⁸Kunnskapsforlaget 1985

imellom.

Ved å henge et laksgarn i enden av garden, blir laksgarden komplett.

For rapportskriver blir imidlertid begrepet *gard*, i betydning *gjerde*, unaturlig både å uttale og å skrive når det gjelder tradisjonelt fangstredskap for laks. Dialektordet for *gjerde*, i hvert fall i store deler av Namdalen, er «gali». Dette uttalt med tjukk l (K. og J. Skarland, 1991). Rapportskriver, og samtlige informanter som har gitt bidrag til denne rapporten, sier, og har alltid sagt *laksgali*. Derfor føles det heretter både naturlig og riktig å benytte ordet *laksgali* i rapporten.

Avslutningsvis i dette kapitlet, må det imidlertid være lov å undres litt på om hvorfor det i tidligere lokale beskrivelser, både før og etter 1900, er benyttet begrepet *laksegårder*. Så vidt funnet er det bare Gunnar Groven som har brukt dialektformen, «å slå laksgali» (Groven 1990). I bygdebok for Høylandet skriver Arnljot Grøttum om *laksegarda* og henviser til Landslova fra 1270 der «Laxgardr» er nevnt. I Grong Bygdebok skriver Martin Bjerken at «Laksegarnet hadde dei i noko dei kalla laksegardar». Samme forfatter bruker imidlertid i 1955 *laksegårder*⁹ og det samme gjør og Sigurd Krekling i 1966.

Martin Bjerken og Sigurd Krekling er begge vesentlige kilder når det gjelder laksefangst i Namsen. På bakgrunn av ovenstående bør det imidlertid for ettertiden være uttrykkelig fastslått at lokalt er laksegård en ting og laksegjerde noe helt annet! Dialektene i Namdalen tilsier klart at et fangstredskap for laks, bygd nærmest som en skigard ut i Namsen eller Bjøra er et laks(e)gjerde.

Dialektordet for *gjerde* er «gali», og det det her skal skrives om i denne rapporten er således ***laksgali*** og ***laksgala*** (fl).

(Som det vil framgå videre i rapporten, har det vært vanskelig å være konsekvent hva angår skrivemåten. I prinsippet vil heller ikke dialektordet heretter settes i *kursiv* eller anmerkes med anførselsestegn. Den skarpe leser vil nok imidlertid merke seg at prinsippet ikke alltid er gjort gjeldende!)

⁹ Laksefisket i Namsen og de andre elvene i Namdalen. Trondheim 1955

2. Namsenvassdraget – hydrologi og laks

2.1 Namsen- og Høylandsvassdraget

“Namsen og Høylandsvassdraget utgjør Namsenvassdraget, og ligger i nordlige halvdel av Nord-Trøndelag fylke, i Namdalen, se kartfig. 2. Nedbørfeltet er totalt 6265 km² og hovedelva Namsen er 210 km lang. Nedbørfeltet omfatter hele eller deler av kommunene Namsskogan, Røyrvik, Lierne, Snåsa, Grong, Høylandet, Overhalla og Namsos (figur 3). Vassdraget har utløp gjennom Namsen ved Namsos. Namsen er Norges tolvte lengste elv, og vassdraget er Norges åttende største etter størrelse på nedbørfeltet. Av det totale nedbørfeltet er litt over 1 % dyrket mark, 31% produktiv skog, 62% fjell og myr, og 6% vannflater. Vassdraget blir utnyttet til vannkraftproduksjon (17.5% av nedbørfeltet ligger ovenfor regulerte magasin) fiskeproduksjon, som drikkevann, resipient for avløp fra husholdning, jordbruk og industri, og til rekreasjon inkludert sportsfiske, bading og camping. Fra midten av 1800-tallet til 1970 var vassdraget viktig for tømmerfløting, med den mest intensive perioden mellom 1945 og 1960. Størstedelen av befolkningen i området bor langs de nederste 65km av vassdraget. Den øvrige bosetningen er også lokalisert nær innsjøer og elver i nedbørfeltet.

Årlig middelvannføring ved utløpet av Namsen er 290m³/s. Middelvannføringen ved Bertnem var 240m³/s i perioden 1961-87, med årlig variasjon fra 62-1522 m³/s.

Namsen har normalt lav vintervannføring på rundt 150-200m³/s ved Bertnem. Om våren er det regelmessig flom. Vårflommen begynner i april og når vanligvis en topp rundt 1600 m³/s i mai. Vannføringen synker så til juli/august. September, oktober og delvis november har høstvannføring på rundt 250-300m³/s. Høst- og vinterflommer forekommer relativt hyppig. Etter vannkraftreguleringene har vintervannføringen økt, og sommervannføringen blitt redusert på lakseførende strekning i Namsen. Vårflommen har blitt mindre etter kraftreguleringen. Namsen har forholdsvis store svingninger i vannføringen, men

Figur 2

Kart: Namdalen i Norge (Norge digitalt)

kraftreguleringen har ført til en utjevning av vannføringen målt ved Grøtmo i Overhalla. Høyeste registrerte flomvannføring i Namsen var $2800\text{m}^3/\text{s}$ målt ved Bertnem i 1962. Største vannføring målt i Nedre Fiskumfoss var $1850\text{m}^3/\text{s}$ i oktober 1994. Under flommen i februar 2005 var høyeste vannføring nesten $1600\text{m}^3/\text{s}$ i Nedre Fiskumfoss. Stasjonen ved Bertnem var ute av drift, men vannføringen var sannsynligvis rundt $2500\text{m}^3/\text{s}$.

Høylandsvassdraget er et viktig sidevassdrag med hensyn til lakseproduksjon. Vassdraget med nedbørfelt på 551 km^2 og middelvannføring $25\text{m}^3/\text{s}$ har utspring i områdene nord og vest for Øyvatnet og renner ut i Namsen i Overhalla. På vei mot Namsen passerer Øyvatnet, Flakkan, Grongstadvatnet og Eidsvatnet. Fra Øyvatnet til Flakkan heter elva Flåttelva. Strekningen mellom Flakkan og Grongstadvatnet kalles Søråa. Mellom Grongstadvatnet og Eidsvatnet er det en kort elvestrekning, Eida. Fra Eidsvatnet til samløpet med Namsen renner Bjøra, som er ei stilleflytende og delvis dyp elv. Elvene i Høylandsvassdraget er relativt små, men på tross av dette er det storlaks i elvene. Dette kan skyldes de tre store innsjøene Eidsvatnet, Grongstadvatnet og Øyvatnet, som laksen kan oppholde seg i selv om vannstanden i elvene blir svært liten i løpet av sommeren.” (Thorstad 2006)

På Høylandet har vi og elva Nordåa, som renner ut i Søråa like nordøst for Grongstadvatnet. Detaljer vedrørende Namsen og elvene på Høylandet framgår av vedlagte detaljkart.

Figur 3 – Kart: Nedre del av Namsenvassdraget (fri målestokk) (Norge digitalt)

2.2. Laks, biologi og livssyklus

“Den atlantiske laksen er delt opp i mange lokale populasjoner i hele sitt utbredelsesområde, og den har en svært interessant livshistorie som i gamle dager var omspunnet av myter og fantasi. Laksebestandenes størrelse har bestandig svinget sterkt fra år til år og mellom elver. Årsaken til dette er ofte av naturlig karakter, men særlig i de siste 100-200 år har også menneskelig aktivitet påvirket laksepopulasjonene. Den historiske mengden av laks i Atlanterhavet var betydelig større før enn den er i dag.

Laksens utseende varierer mye mellom elver. Denne variasjonen kommer til uttrykk på mange måter, men mest iøyenfallende er forskjellene i kroppsform og kroppsstørrelse. Størrelsen bestemmes av veksthastigheten, og av hvor mange år den oppholder seg i havet.

Laksen vandrer med stor presisjon tilbake til det vassdraget den vandret ut fra. Spredning fra andre populasjoner forekommer, men kun i liten grad.

Genbanken deler den anadrome laksen i Namsenvassdraget inn i fem stammer; Namsen, Nordelva, Sanddøla, Bjøra og Søråa. Det er imidlertid vanskelig å karakterisere de ulike stammene morfologisk eller atferdsmessig. Smoltalder varierer lite, men smoltstørrelsen varierer noe i ulike deler av vassdraget. Enkelte fiskere mener å kunne skille Bjøralslaks (kompakt) og Sanddølalaks (slank) fra Namsenlaks (medium). Registrert gjennomsnittsvikt på fanget laks varierer en del mellom elvene i vassdraget. Særlig Bjøra, men også Sanddøla, skiller seg ut som storlakselver, mens Nordelva er ei typisk smålakselv. Det er ikke gjort noe forsøk på å karakterisere eller skille laksestammene i vassdraget genetisk.

Laksen vandrer opp i elva når det er en egnet vannføring og temperatur for dette. I mindre elver er laksen ofte avhengig av flom for å gå opp, mens i større elver vil det kunne være oppgang også på mindre vannføring. Mengden laks som går opp er imidlertid generelt større når vannstanden øker. Vandringene er mest omfattende i et gitt temperaturintervall. Blir temperaturen lavere eller høyere enn dette, svekkes oppvandringen. Fisket er ofte bedre jo større oppgangen av laks er, og avtar ettersom laksen har oppholdt seg en viss tid i elva. Dersom laksen uhindret kan vandre oppover elva, kan en grovt dele oppvandringen inn i tre faser. Først en oppvandringsfase hvor laksen raskt beveger seg oppover i elva i retning av gyteplassene. Så en søkefase hvor laksen beveger seg litt opp og ned i elva omkring området hvor den senere skal gyte. Etter dette følger en fase hvor laksen holder seg i ro like i nærheten av gyteområdet. Laksen kan i denne perioden holde seg i ro nær gyteområdet i flere måneder fram til gyting.

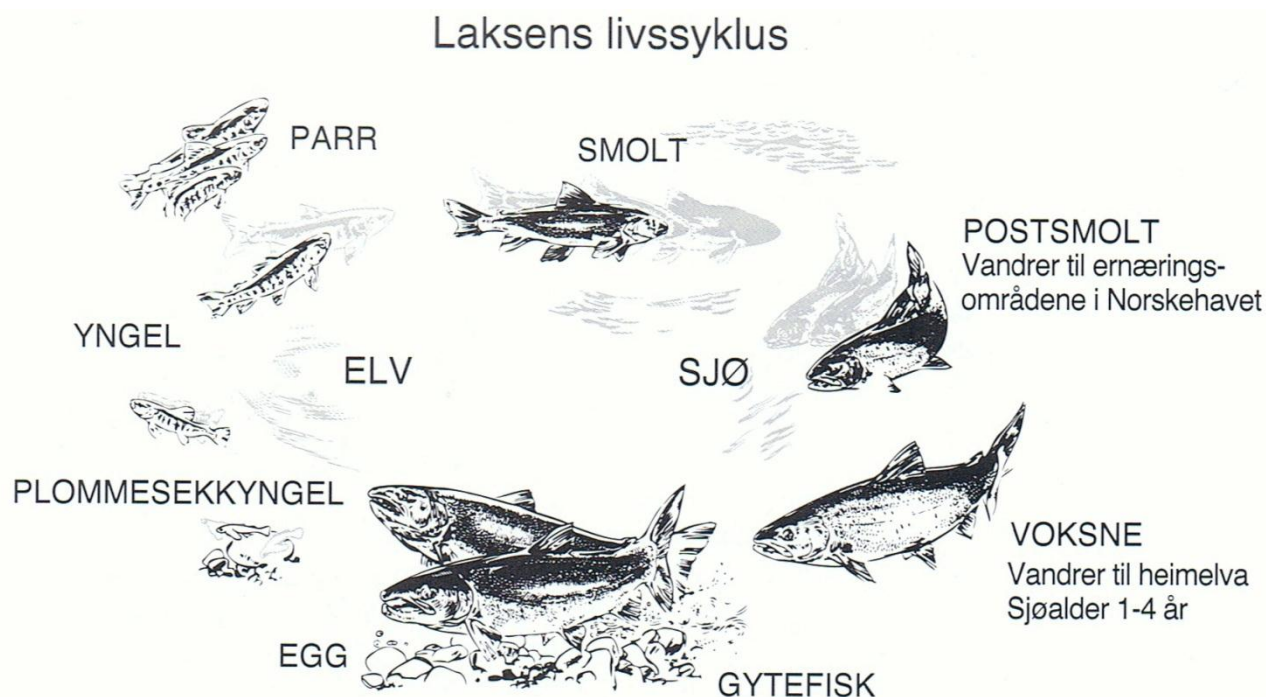
Hovedoppvandringen av gytelaks fra sjøen og opp i vassdraget skjer fra midten av juni til slutten av juli. Laksen i Høylandsvassdraget er kjent for sin spesielt tidlige oppvandring. Gytingen antas å være innenfor tidsrommet 10. oktober – 10. november hvert år, med viktigste gyteperiode i slutten av oktober. Maksimal gyteaktivitet er omkring 20. oktober.

Når gytingen nærmer seg, får laksen et meget karakteristisk utseende. Hannene blir rødaktige på kroppssidene, og underkjeven vokser ut til en stor krok. Hunnene får ikke fult så prangende farger og får heller ingen krok på underkjeven. Slike sekundære kjønnskarakterer er viktig for gytesuksessen. I de fleste norske elver foregår gytingen i perioden oktober-desember. Laksen gyter i rennende vann og foretrekker gyteplasser med grov grus i bunnmaterialet, ofte i utløpet av større kulper.

Lakseeggene klekkes på våren eller forsommeren. Lakseungene står mot strømmen og forsvare gjerne territorier.

Når lakseungene er klare til å vandre ut i havet, kalles de smolt. Vanligvis er overlevelsen fra egg til smolt 0,5-2,0%. I Norge varierer smoltalderen stort sett mellom 2 og 5 år. Vanlig størrelse ved smoltutvandring er 12-18cm.

Laksen vokser fort under sitt opphold i sjøen. Norsk laks er vanligvis fra ett til fire år i havet. På senvinteren/våren starter de kjønnsmodne fiskene hjemvandringen. Laks som blir kjønnsmoden etter en vinter i havet, veier gjerne mellom 1 og 3 kg, mens to sjøvintre gammel fisk veier mellom 3 og 10 kg. Laks som har oppholdt seg tre vintre i havet, kan være fra 6 til 20 kg. De fleste smålaks er hanner, mens hunner er i flertall blant de som har vært to vintre i havet. De aller største laksene er oftest hanner. De første kjønnsmodne laksene som kommer inn til norskekysten, dukker opp i april/mai, og de er ofte meget store. Rundt St. Hanstider kommer smålaksen, mens det på sensommeren igjen kan komme en del stor fisk. I Norge er innvandringssesongen meget kort, hovedinnsiget kommer i mai/august, mens på f.eks. de Britiske øyer, kan det vandre inn laks hele året. Tidspunktet de forskjellige bestander kommer inn til elva, varierer mye mellom elvene, og denne variasjonen ser også ut til å ha en genetisk komponent". (Fiske/Ås 2001)

Figur 4 Laksens livssyklus . (Fiske/Ås 2001)

2.3 Laksefisket i Namsen

"Laksen og laksefisket i Namsenvassdraget utgjør en betydelig økonomisk ressurs. Den totale økonomiske betydningen av laksefisket i de to kommunene Overhalla og Grong ble beregnet til vel 9 millioner kr i 1989. Laksefisket i de to

Håpet er der

Namsen er en spesiell elv, som i sin storslagenhet kan få deg til å miste motet. Men det er der du realistisk kan håpe på å fange FISKEN i ditt liv¹⁰.

¹⁰ Financial Times / Aftenposten 17.02 1990

kommunene ga en sysselsettingseffekt på mer enn 50 årsverk. (35 i Overhalla og 18 i Grong). Daglig forbruk per sportsfisker per dag var 729 kr i 1989. I tillegg kommer økonomisk betydning og sysselsetting i kommunene Høylandet og Namsos, men tilsvarende beregninger for disse kommunene finnes ikke. Nyere tall enn fra 1989 finnes heller ikke. Sjølaksefisket i Namdalen er beregnet til å gi en sysselsettingseffekt på 11 årsverk, med en årlig omsetning på 3,1 millioner.

Laksefiske har trolig foregått så lenge det har vært mennesker i Namdalen. Trolig var laksefisket i en lang periode fritt, men fra 1687 fikk grunneierne enerett til fisket. Etter hvert ble det utviklet og tatt i bruk forskjellige fangstmetoder. Først ble laksen trolig fanget med hånd, og senere med spyd og muligens lyster. Senere ble kastenot brukt i stort omfang, men ble forbudt fra rundt 1950. Laksevarp, også kalt sittenot, var tidlig i bruk. Over ei not ble det bygd et høyt stillas, hvor en person satt og passet på og stengte når laksen gikk inn i notposen. Laksekister var også i bruk. Dette var en innretning som ble hengt opp ved berg i fosser der laksen hoppet høyt. Laks som ikke greide å forsere, kunne falle tilbake og ned i kista. Laksegårder ble brukt i stor utstrekning nederst i Namsen, særlig i Overhalla. Dette var tømmergjerdar som kunne gå 10-100m ut i elva. Når laksen møtte sperringene ble de ledet utover mot fangstgarnet med poseformet håv som var plassert i enden. Laksegårder var i bruk fra midt på 1700-tallet og var vanlige til omkring 1940, men var sporadisk i bruk helt fram til 1980. Da kilenøter ble tatt i bruk i sjøen ble de også tatt i bruk i Namsen, Bjøra, og de store innsjøene i

Høylandsvassdraget i 1880-årene. Kilenotfisket i ferskvann foregikk fram til 1951. I 1830-årene kom engelske laksefiskere til Namsen og innførte stangfisket. Engelskmenn var enerådende som sportsfiskere i Namsen helt fram til andre verdenskrig og hadde stor økonomisk betydning for lokalsamfunnet. I dag er sportsfiske enerådende fiskemetode etter laks i vassdraget. Engelskmennene innførte «harlingfiske nedstrøms», som er en spesiell fiskemetode i forhold til fiskemetoder i andre norske lakseelver. _Metoden betinger bruk av båt, og roeren som ror motstrøms, lar båten pendle over hele elvas bredde, mens båten slippes litt nedover hver gang. Stengene ligger med snøret ute hele tiden, uten kasting fra båten. Årsaken til at Namsen er elva i Norge der denne fiskemetoden er mest rendyrket og fremdeles er populær, er at det kan være vanskelig å fiske fra land fordi elva er bred, og det ofte er grunt langs land. Samtidig gjør det rolige strømdraget Namsen til ei ideell elv for fiske fra båt. Mange steder er det imidlertid også populært å

Figur 5 - Morten Risvik, har fått sin fisk!

fiske fra land. Særlig i de øvre delene av Namsen og i Sanddøla er det gode plasser for fluefiske fra land". (Thorstad 2006).

I kapittel 7.3., side 66, er vist et oversiktsbilde over vald i Namsenvassdraget. Valdkartet henger i laksefiskeutstillingen på Haugum Mølle, Ranemsletta, Overhalla. I tillegg til at kartet viser de forskjellige valdsoner i Namsos, Overhalla, Høylandet og i Grong langs Namsen, Høylandsvassdraget og Sanddøla, inneholder kartet også interessant bygningshistorie vedrørende noen laksegårder i Namdalen. Her er bl.a. inntegnet hovedbygningen på Grande gård og "Engelskhuset" på Stor-Skogmo, begge i Overhalla, og Gartlandsborg i Grong. Alle med den karakteristiske langsgående verandaen i sveitserstil, der den engelske sportsfiskeren fra overklassen tørket sitt fiskeutstyr og nøt sin *sundowner* (i den grad verandaen vendte mot vest!).

3. Lakselovgivning og oppsyn

3.1 Lover og forskrifter

Allerede i de gamle landskapslovene fantes det rettsregler for laksefiske. En del av disse lovbestemmelsene ble tatt opp i Magnus Lagabøters landslov fra 1274. Lovreglene en hadde i de gamle landskapslovene om laks- og innlandsfiske gjaldt særlig fiskeretten. Den tilhørte alt i sagatida den som eide tilstøtende grunn. Det var først i 1848 det kom en virkelig lov om laks- og sjøaurefiske¹².

Ganga skal Guds

Gava til Fjells

som til Fjøre

om ganga ho vil¹².

Fra 1848 til 1964 har det i tur og orden vært 13 ulike lakselover. Med lakseloven 23. mai 1863 kom det en bestemmelse om oppsyn¹³.

Denne loven hjemlet også grunnlag for opprettelse av fiskeriforeninger. Således ble Namsen Laxefiskeriforening dannet 26. juni 1866 i Namsos (Krekling 1966).

De til en hver tid gjeldende lover og vedtekter, og Namsen Laxefiskeriforenings (senere avløst av Namdal fiskeristyre) håndtering av disse, la premissene for all bruk av fangstredskaper i Namsenvassdraget. Lakselovgivning, helt tilbake til Frostatingsloven, har således på ulike måter regulert drift av laksgala i Namsen og Høylandsvassdraget. Dette helt fram til «Lov av 6. mars 1964 om laksefiske og innlandsfiske» la grunnlaget for forordninger som i 1979 gjorde slutt på en tusenårig fangsttradisjon.

Ved «Forskrift om fisket i vassdragene i Midt-Norge», gitt 23. januar 1980 av Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, ble alt fiske i Namsenvassdraget med flere, unntatt fiske med stang og håndsnøre, **forbudt**, dette så langt laks, sjøørret eller sjørøye går opp¹⁴.

Lakselovgivningen i Norge er et svært omfattende tema. Det ligger utenfor dette rapportoppdraget å gå nærmere i detalj her. Imidlertid er temaet historisk svært interessant, ikke minst i tilknytning til laksgalbygging i Namsenvassdraget. Således har en derfor funnet det riktig å medta to avsnitt fra direktoratets utredninger som vedlegg 2 og 3.

3.1.1. Eldre lover

“Laksefisket var antageligvis fritt for alle, og først etter Kristian den 5.s lov (1687) ble grunneieren den som hadde enerett til fisket. Den som brøt lovpåbudet, ble bøtelagt med 2 lodd sølv til kongen og skadebot til grunneieren. Historien forteller om husmannen Tobias i Grong som drev utstrakt fiske uten tillatelse fra grunneierne. Han fisket fra Tømmeråsfossen og videre nedover i Namsen, saltet laks i tønner og drev således laksefiske på kommersiell basis. Dette fisket ble imidlertid fort stoppet. Den dag i dag heter det imidlertid at når noen fisker litt over eiendomsgrensa, så fisker vedkommende på “Tobias” eller Tobiasvaldet.” (Aalberg 1995)

Følgende grove oversikt omfatter de siste 150 år (e. Smines 1991):

¹¹ Gulatingsloven

¹² <http://www.dir.not.no/attachement.ap?id=1252>

¹³ <http://www.dir.not.no/attachement.ap?id=1261>

¹⁴ Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk

- Lakseloven av 1848 fastsatte ett fredningsdøgn i uka, fra lørdag kl 1800 til søndag 1800. Årsfredning 14. sept til 14. febr.
- Loven av 1863 fastsatte samme fredningstid. Ifølge tilleggslov av 1869 kunne et amtsformannskap søke kongen om avgrensning i fisket med kilenot og annen selvfangende redskap. Etter dette fikk Nord-Trøndelag 4 døgn ukefredning fra 1871 og 3 døgn fra 1883.
- Loven av 1869 beholdt samme fredningstid for sjø, men satte fredningstida for elv og innsjø til 14. sept. til 15. april.
- Loven av 1891 fastsatte 3 døgns ukefredning. Årsfredning 26. aug. til 14. april i sjø og 26. aug. til 30. april i vassdrag, men høve til stangfiske fram til 14. september. Endringslov av 1894 gikk ned til 2 ukefredningsdøgn.
- Lakselovene av 1905 og 1930 fastsatte begge 3 døgns ukefredning og årsfredning 26. august til 14. april. Fiske med stang og håndsnøre kunne foregå til 14. september, etter 1930 til 5. sept.

3.1.2. Etter 1964

“Etter at loven av 6. mars 1964 kom, ble bildet mer nyansert. I pakt med tida ble den mer en fullmaktslov. «Kongen kan bestemme» osv. Altså kan regjering og departement i medhold av loven foreta visse reguleringer. Etter opprettelsen av DN ble noe av myndigheten delegert dit. Og endelig – etter opprettelsen av miljøvernavdelinger hos fylkesmennene – kan noen reguleringer innføres av dem.

Man kan si at de med myndighet til å regulere rent fysisk kom nærmere de forhold som måtte kreve regulerende bestemmelser. Det må sies at forholdene med dette kan vurderes grundigere rent fagmessig. Ved utbyggingen av et direktorat for naturforvaltning, fikk en samlet mye fagkunnskap og systematisert bruken av den. Nærhet til forskningsmiljø som Norsk institutt for naturforskning, NINA, Norsk institutt for vannforskning, NIVA, forskningsmiljøet på Ås og andre, skapte den faglige tyngde som vi i alle tider hadde savnet i lakseforvaltningen.

Naturligvis måtte dette gi seg utslag i reguleringer.

Revolusjonen innenfor tradisjonelt garn- og linebruk gjennom innføring av tråd av kunstfibre, skapte en ny dimensjon i beskatningen av laksen som virket skremmende, ikke bare på de gamle laksefiskerne, men også i forvaltningsmiljøet.

Drivgarn og flyteline var oppsøkende redskaper som fisket på laksen der den for øyeblikket befant seg, også på oppvekstområdene i internasjonalt farvann.

Inne i fjordene, i takt med velstandsutvikling og økt fritid, utviklet det seg et settegarnfiske i weekender og ferier som ingen hadde opplevd maken til. Det gamle, trivelige matfiske med settegarn, som aldri kom til å bety noe for beskatningen av laks og aure, var plutselig vokst til noe stort og effektivt og med et fangstkvantum som ikke lot seg registrere.

Når det ble fremmet forslag om reguleringer i drivgarnfisket, så krevde fiskerne og deres organisasjon at dersom det skulle innføres innskrenkninger, så skulle samtlige redskaps- og fiskegrupper være med på dette, både i elv og sjø. Dette prinsipp ble da også lagt til grunn i de bestemmelser som ble fattet.

På det viset ble ønsket om en begrensning av drivgarnfisket etter hvert til hele reguleringspakker som omfattet det meste av norsk laksefiske". (Smienes 1991).

Vedrørende forordninger direkte relatert til laksgalan i Namsenvassdraget er dette omtalt nærmere i kapittel 6.

3.2 Laksgala – tvister og jordskiftesaker

Dokumenter som omtaler uenighet, tvistesaker, rettsprosesser og domsavslutninger er svært verdifullt kildemateriale. Fra tidligere århundre er dette oftest det eneste skriftlige materiale som finnes vedrørende mennesker og hendinger i en bestemt tidsperiode. Rettsdokumentene gir imidlertid mye mer enn å beskrive selve tvisten partene imellom. Svært ofte kommer det her fram opplysninger om eiendommer, næringsforhold, håndverk, dagligliv og medmenneskelige relasjoner som ville ha blitt glemt for ettertiden hvis ikke det hadde oppstått meningsforskjeller som brakte saken til "tings".

Det skal ha vært sagt at krangel og krig hadde sitt opphav i at noen kom på å bygge et gjerde rundt sitt tun, sin åkerlapp, sin utmark eller hva det måtte være av fysisk gods

Ettersom laksegårdbegrepet har sitt utspring i gardr (se kapittel 1.2) og at dette betyr et gjerde, bekreftes ovenstående utsagn til fulle. Laksgalan i Namsenvassdraget har så absolutt skapt mye strid gjennom hundreåra.

Fire hovedtemaer synes å ha vært vesentlig bakgrunn for uenighet:

- Eierforholdet til fiskeretten – hvem eier valdet og fisken, og skulle skatte deretter
- Fløtingen – den skade fløting av bordflåter og tømmer gjorde på laksgalan
- Konflikter laksgala og sportsfiske
- Laksgalans mulige innvirkning på fiskebestanden, dvs. miljøspørsmål

Å omtale disse forhold i omfattende grad, er ikke aktuelt å gjøre i denne rapporten. Med bakgrunn i den litteraturgjennomgang som er gjort, har det likevel vært interessant å merke seg noen av de saker som har versert fra 1700-tallet og fram til 1980-åra.

Rent summarisk settes derfor opp følgende:

1693: Til "sag- og vinterting" Hildrum 23. januar innstevnet en lang rekke bønder i Overhalla for bl.a. ikke å ha erlagt laksetiende¹⁵

1713: Jacob Ovismarken stevnet av Svend Sellæg for å ha ødelagt laksegarden hans med en bordflåte (G.Groven, Overhalla Bygdebok V, s. 182).

1750: Til sommertinget 14. juli Peder Halvorsen Sellæg "for mislig angivelse av hans "10de laks" for 1749 (O.Flotten, Overhalla Bygdebok I, s.45).

¹⁵ Arkivboks 36, mappe 75, Olav Flotten, Overhalla kommune

1753: Overenskomst mellom grunneierne langs Bjøra: "- - - for øverst og Ydderste Ende af slagaarden hvorfra bent det skal være 21 Sjællands Allen frit Løb: Foor den opgaende Fisk, og reisende ubehindret kan fremkomme" (G. Groven, Overhalla Bygdebok VI, s. 431).

1803: Rapport fra Sørenskriver O. Hesselberg til Rentekammeret i København vedr. Skadelig tømmer og materialforbruk i "Laxegaarde" (Kapittel 4.2/Hesselberg 1803).

1846: Forhør 2.04. 1846 vedr. stjålet tremateriale i Råbakken beregnet til å "oppbygge en laksegård i Namsen" (kopi avskrift dok. v/Marte Formo Aagård e. O. Flotten).

1848: Tinglest kontrakt 4 april 1848 vedr. «---lax- og ørretfiskeriet---» «laxebygninger i Bjøren elv» og "Bjørbyggernes" forpliktelser i denne sammenheng (Kopi kontrakt fra Arnstein Okstad).

1851: Kontrakt Halvarmo 7.10.1851 vedr. tømmerfløting (se vedlegg 4.).

1867: Ved Høyesterettsdom d.å. ble "fløtningsforeningen" tilpliktet å betale den skade som "et større parti tømmer gjorde på laksegarder på Furre" (Mørkved 1949).

1921: "Forklaring" 7.2. 1921 vedr. "skiftelinje" nedenfor Fiskumfossen (Avtale/kopi v/Kåre Fiskum).

Dokumentet inneholder en interessant opplysning om " - - - en overenskomst, indgaaet for lang tid siden mellem eierne af Urstad og brugerne av Fiskum gaaende ud paa at brugerne af Fiskum fik bygge laksegjerde - - - ". Dette dokumenterer at det i sin tid var tradisjon med laksgali på Urstadvaldet.

I 1992 skrev Stein Olav Balstad en omfattende hovedoppgave om "Ordning av fiske i Namsen". Bakgrunnen for denne var at 50 % av fiskeordningene (bruksordninger for fiske) som jordskifteretten i Nord-Trøndelag hadde utarbeidet gjaldt Namsen (Balstad 1992). Balstad tok i hovedsak opp jordskifte- og jordskifteoverrettssaker i 1960-åra vedr. div. bruksordninger valdstrekningen Rodum/Grande ned til Storøya/Homstad, Overhalla.

1980: Påklaging forskrifter 23.01.1980 (Grande m. fl. 1980).

Fra noen av de nevnte dokumentasjoner framgår prinsipper for hvor og hvordan laksgalan skal bygges, bygningstekniske detaljer og interessante navn på konstruksjoner. Dette gjelder for eksempel i kontraktene fra 1753 og 1846.

Sistnevnte kontrakt er både velskrevet og velformulert, og vel ikke tidligere transkribert, ref. vedlegg 5.1 og 5.2.

At "bjørrelvbyggerne" seg imellom avtaler regler for hvordan "laxebygningen" skal utformes slik at den ikke unødvendig sperrer verken for oppgående laks eller båttrafikk, er i seg selv miljø- og trafikkhistorie i tillegg til det som saken angår.

Det store stridsspørsmålet gjennom hundreåra synes absolutt å ha vært tømmerfløtingen.

Nevnte kontrakt fra 1851 gir et godt innblikk i de konfliktsituasjoner som oppstod mellom tømmeriere og laksgale-eierne i Namsen. Samtlige som har skrevet om laksefiske i Namsen og Namdalen har da også berørt dette temaet i større eller mindre grad.

Som naturlig er, har og fløtningssjef Olav Flotten skrevet om dette. Han uttaler at "Foruten Fiskumfossen har fløtningsforeningen hatt to vanskeligheter å kjempe med. Den ene er motsetningsforholdet til lokale fiskere, og den andre er de tekniske vanskeligheter som stopplensa byr på". (Mørkved 1949).

En lite påaktet informant i denne sammenheng er Ole M. Weglo. I "Træk av Overhalla Prestegjelds Bygdehistorie", 1918, har han et avsnitt om "Tømmerfløting og laksefiskeri". Dette er en interessant beretning, skrevet av en tidligere ordfører, og bygger på muntlige overleveringer m.v. i kommunen.

3.3 Tømmerfløting og laksefiskeri

"Efter hvad gamle folk har fortalt, har tømmerfløtningen i Namsen elv like fra midten av det 18de aarhundrede foregaat paa den maate, at tømret gik løst fra Harran og Grong nedover til Skotleiken i Grong, hvor det opsamledes i en lænse og førtes videre i flaater til sagbrukene paa Opdal og Horken i Overhalla samt Sævik i Klingen herred.

Indehaverne av disse bruk var for det første md. Meier, som bodde paa Halvarmo. Senere Johan Sellæg paa Sellæg og Smith paa Sævik, der hadde lænse i Skotleiken. Den siste anlagde senere lænse i Lillebergoddoen, paa grænsen mellem Grong og Overhalla. I Eida elv var sagbruk for Høilandstømret.

O. G. Olsen paa Bjørum samlede ogsaa sit tømmer i Lillebergoddoen en tid, og førtes samtlige tømmer i flaater derfra og nedover til sagbrukene.

Senere bestemtes ved forlik mellem tømmeriere og fiskerieiere, at tømret skulde fløtes i flaater hvert aar fra 1ste mai til 15de juli og fra den tid kunde fløtes løst, hvilket forlik blev overholdt til omkring 1860-aarene, da tømmeriere brøt forliket. Der anlagdes derpaa av eierne av Opdal og Sellæg søksmaal mot tømmeriere, likesaa av eierne av Furre, hvilke siste vandt processen ved høiesteret.

De første hadde imidlertid indgaat forlik med tømmeriere og vedtat den dom, som i saken mellem Fures eiere og tømmeriere maatte falde. Samtlige fiskerieiere fik skadeserstatning for de aar saken verserede. Senere fik fiskerieiere en tid utover en aarlig omforenet erstatning for skade paa fiskeri og laksegaarde m. m., som tømmerfløtningen maatte forvolde.

Etterat fiskevallene begyndte at bli bortforpagtet mer almindelig i Overhalla til sportsfiskeri, begynde saa igjen tømmeriere at ville slaa av den omforenede erstatning, hvor ikke laksegaarde blev bygget eller ogsaa helt at opsi kontrakterne, uagtet tømmermasserne tiltok og lagde hindringer iveien baade for not- og stangfiske.

I de senere aar er fløtningsregler anordnet av regjeringen, saaledes, at løsfløtning av tømmer ikke skal foregaa fra 15de juni til utgangen av juli. Laksefisket foregik utover til 1850-1860-aarene hovedsagelig med dragnøter og laksegaarde og var ret betydelig, indtil kilenøterne i sjøen begyndte at ta sin part av laksen paa sin vandring op i elvene.

Det hændte saaledes ikke saa sjelden, at der paa de gaarde hvor fiskeriet var bedst, maatte brukes hest for at kjøre laksen tilgaards. Der fortaltes ogsaa, at tjenerne paa et par gaarde forbeholdt sig ved tiltrædelsen av tjenesten, at laks maatte ikke brukes mere end 2 gange om dagen til mat. I skylddelingsordningen i begyndelsen av forrige aarhundred sees ogsaa, at der er tat hensyn til

laksefiskeriet gjennom matrikulen paa de gaarde hvor saadant foregik. Likesaa under matrikulens revision i 1863.

Før 1850 var enkelte engelske sportsfiskere i Grong, men ingen i Overhalla. Efter den tid begyndte enkelte av valdeierne i Overhalla ogsaa at fiske med stang, og i de siste 20-30 aar har laksefisket baade i Grong og Overhalla – naar undtas endel gaarde i Skage – hovedsagelig været bortforpagtet til sportsfiskeri indtil krigen brøt ut i 1914. Laksefisket har i elvedistriktet i Namdalen indbragt: I 1911 17068 kg. Laks. 1912 13224 kg. 1914 14860 kg. 1914 18657 kg. Og i 1915 18917 kg. Eller i gjennemsnitlig i de 5 aar 16525 kg.

Forpagtningssummene og hvad der forøvrigt nedlagdes av sportsmændene er anslaaet til 60 a 80,00 kroner aarlig i bygderne Grong og Overhalla.”(Weglo 1918).

3.4 Laksgalans endeligt i Namsenvassdraget

I forbindelse med fiskerettsordningene i Overhalla i 1960-årene anket en del av valdeierene til jordskifteoverretten (Balstad, 1992). Årsaken til at eierne anket, var at de mente at jorskifteretten i oppsatte bruksordninger ikke hadde tatt hensyn til deres rett til å benytte laksegard som fangstmåte. Overretten erkjente da ogsaa at bruksordningen var ugunstig såfremt man ville utnytte fiskerett utelukkende ved hjelp av laksgard. Overretten mente imidlertid at bruken av laksegard på dette tidspunkt var en antikvarisk fangstmetode, og at en bruksordning nå må bygge på den fangstmetode som er mest brukt og aktuell, nemlig stangfiske.

Stein Olav Balstad gjør seg bl.a. følgende vurdering av de jordskiftesaker som ble behandlet:

“Sammenholder man partenes uttalelser og saksdokumentene, finner man at det i hovedsaken har vært ett problem med ordningen siden den trådte i kraft 1. juli 1960.

Dette problemet relaterer seg til bruken av laksgard som fangstmåte.”

Selv om dette ikke er noe problem i dag (1992, skr. anmerk.) , er det klart at bruksordningen skapte problemer for bruken av denne fangstinnretningen da den ble vedtatt. I praksis gjorde bruksordningen det umulig å drive med laksegard, og en kan spørre seg om det var riktig av jorskifteretten å vedta en ordning som umuliggjorde en fra alders tid nyttet fangstmåte.”

Balstads videre diskusjon i hovedoppgaven er juridisk interessant, men hører ikke hjemme her. Opplysningen om at ”bruksordningen skapte problemer” indikerer at laksgala fortsatt var fangstredskap i bruk i 1960-åra i Ranem sogn. Hovedsakelig var det nok imidlertid i ytre del av Skage sogn at denne ”alders tid” nyttet fangstmåte var i bruk fram til slutten av 1970-åra.

Da Direktoratet for vilt og ferskvannsfiske 9. juli 1979 sendte ut ”Forslag til fredning og fredningstid for elvene i Midt-Norge” vedlagt forskriftsforslag om bl.a. at alt fiske, unntatt fiske med stang og håndsnøre, skulle bli forbudt, protesterte fire grunneiere i Skage (Bruun 1979). Begrunnelsen var at ”Dersom dette fiske blir forbudt så vil vi i virkeligheten bli fratatt fiskeretten med dette forslaget”.

Det ble videre forklart at ”Grunnen til at det ble slutt på laksegårdene lenger opp i elva skyldes delvis fløting, men ogsaa at grunneierne leide bort laksvaldene til engelskmenn, og senere andre som var

interessert i å leie fiskevald. Noe slikt alternativ finnes ikke i den nedre delen av elva, for en vil ikke få laks med stang og håndsnøre der.”

Direktoratets argumentasjon for forslaget var ”den alvorlige situasjon som våre laksestammer nå er i”. Norges Bondelag imøtegikk at garnredskap i vassdragene hadde noen stor innvirkning på laksebestanden (brev 21. sept. 1979) og ved brev 20. juni 1980 til Miljøverndepartementet påklaget nevnte grunneiere i Skage m.fl. den forskrift som var gitt av direktoratet 23. januar s.å..

Sakens videre gang tilligger det ikke denne rapport å gå nærmere inn på. Det ble imidlertid slått tre laksgala i 1981. Dette ble anmeldt og alle fikk bøter, men bare en betalte (Fellesavisa 1981¹⁶).

Oppståtte konflikt mellom grunneiere som hevdet ”hevdbundne rettigheter” og myndighetene, ble aldri rettslig belyst (pers. oppl. R. Kvaløsæter).

¹⁶ Fra avisutklipp Anne Marie Furre Risvik

4. Fangstredskaper for laks i Namsen og Høylandsvassdraget

4.1 Eldre Fiskeredskap

I hundreårsberetningen til Namdal Fiskeristyre har Sigurd Krekling (1966) gjort seg noen betraktninger om eldre tids fiske. Opprinnelig kildemateriale er ikke oppgitt, men uansett er deler av kapitlet «Kongefisken fanges» verdt å gjengi:

“Fangstredskapene var få og enkle. Til å begynne med fanget de laksen med hand. Fra vikingetiden har vi her i landet rike funn av fangstredskaper, bl.a lyster, som det ble tatt laks med. Vikingetiden var en rik nyskapningstid, ikke minst for fisket. Spyd var brukt til å fange laksen med, og fra spydet utviklet lysteren seg.

I Snorre-Edda, som er skrevet 150 år etter vikingetiden, hører vi om not og garn. Det kaltes netl, og var fellesbetegnelse for begge disse. I fortellingen om Lokes flukt ser vi at netl var brukt som not. Tor drog i den ene enden og gudene i den andre og fanget Loke, som hadde iført seg lakseskikkelse. Snorre forteller om mange fiskeslag, også laks.

Netl betyr det som er bunnet. Moskvi er et annet gammelnorsk ord, det betyr å binde, slå knuter, eller lage netl, altså et maskeredskap. Opprinnelig brukte de hesttegl å binde netl av. Det var solide saker, og teglet råtnet nesten ikke. Så kom linet, som de bant not og garn av. Allerede i Edda hører vi om det og. Linet var altså i bruk her i landet så tidlig som i yngre jernalder.

Laksvarp, også kalt sitjenot og giljenot, er et gammelt redskap. Den var bygd med et høyt stillas. Der satt det en vaktmann som passet på når laksen gikk i notposen. Med en line kunne han stenge posen, og så håvet han inn laksen. Stort tålmot krevdes for å passe laksvarpa. Når en mann alltid måtte sitte vakt, var den heller ikke billig i drift.

I laksvarpene fisket de bra med laks. Schøning forteller om hvordan namdalingene drev dette fisket. Laksvarpene var satt ut på «de Steder ved Strand-Siiden, eller vet et Næs eller i smaa Vige og Bugter, hvor det frie aabne Vand Lax-Garn udsættes.» For å lokke laksen til laksvarpene og inn i garnposen, strøk fiskerne kalk på berget «for at give det Udseende af en hvidskummende Fos eller Vandfald.”

I Namsen har lakskister vært i bruk. Nedenfor Fiskumfossen fanget man laks i sånne kister, sier Schøning. Han hadde sett slike også i Verdalen. Dette redskap var en slags håv “ved en av Bredder (fjølør) sammenføiet Kiste, hvilken henges ud over Biørget, hvor Fosen falder ut over det. Idet Laxen springer op mod Fosen, falder den ofte ned i den udhængte Kiste, og bliver paa den Maaden fanget.” (Æknes, 1976).

Du springende Lax, jeg erindrer vel dig

I strømmende Elve du legges i Lig,

Hvor grummeste fosser de bruse;

Hvor blinker din Skiorte som i Sølv i Søm,

Hva tvinger dig til at frem-ile mot Strøm,

Og fængles i Maskebunden Ruse¹⁶

¹⁷ * E. Petter Dass: Nordlands Trompet (www.namsen.dk)

I et referat fra Drammenselva i 1665 får vi høre om innføringa av en tilsvarende type redskap til å fange laks med:

“Flager er her det interessante ordet. Denne reiskapen, som tydeleg var teken i bruk for første gong, kom til å spele ei viktig rolle i fisket under Hellefossen heilt fram til etter 1900. Verkemåten var slik: Tømmerstokkar vart plasserte horisontalt ut over fossen, og frå desse stokkane hang det nokre store sprinkelkassar, flakekassar. Desse kassane stod så nær vassflata at laksen lett fall ned i dei når han prøvde å hoppe opp fossen.” (Æknes 1976).

Hva Krekling ikke nevner av redskap er fiskekroken.

Alt i alt er kroken den fiskereiskapen vi oftast støyter på i forhistoriske funn (Æknes, 1976).

Funn fra Tana viser at laks ble tatt på krok i denne elva i forhistorisk tid. Det er ingen grunn til at den namdalske steinalderfiskeren ikke har gjort det samme. Kroker ble laget av bein, senere av jern. I gravfunn fra vikingetiden ses at fiskekroker av jern hørte med til det utstyret den døde fikk med seg på siste reis. (Æknes, 1976).

Det finnes ikke noen nærmere beskrivelse av den «udhængte Kiste» som Gerhard Schøning så på sin reise i 1773. Nevnte tilsvarende fangstredskap i Drammenselva ble i 1838 malt av I.C. Dahl, se bilde nedenfor, fig. 6. Den «udhængte Kiste» i Fiskumfossen kan godt ha sett tilsvarende ut. Tømmer var det nok av oppe i Harran.

Figur 6 - Flakekasse Hellefossen 1838

Maleri I. C. Dahl (Æknes 1976)

Arnljot Grøttum har i sin artikkel i Bygdebok for Høylandet, bind III, beskrevet mange av de gamle fangstredskapene som ble benyttet i Høylandsvassdraget (Grøttum, 1984). Det er all grunn til å anta at tilsvarende redskap også ble benyttet i de andre sidevassdragene til Namsen, og kanskje også på

sine plasser i hovedvassdraget. Som en innledning til senere mer omfattende omtale av laksegala tas først her hva Grøttum sier om dette fangstredskapet på Høylandet:

“Ved storflommen vinteren 1931/32 grov Eida seg ned 1 1/2 meter. Dermed sokk Grongstadvatnet og ytre del av Søråa tilsvarande. Utanfor Mørkvedbrua kom avbrotne pålar av den gamle lakse-(teine)-garden til syne.

Etter det som er fortalt, skal det ha vore laksegardar på desse plassane:

Kvarven på Mørkved, ovafor Finnesmoen.

Utafor Svedbekk-kroken

Ovafor Brynnkjeften.

Prestfossen.

Bessmorhylla.

Råumvaldet, der har det visstnok vore på fleire plassar.

Da dei starta med tømmerfløytningen, kom det ikkje sjeldan til konflikhtar med omsyn til fisket. Fisket var ei eldre næring enn fløytinga. Og etter at dei begynte å fløyte laustømmer, blei det meir og meir slutt med laksegardane. Tømmeret la seg på gardane og braut dei ned, og det var dyrt å bygge dei oppatt.

At det frå gammalt av og var strid om laksegardane veit vi. I 1713 blei Jakob Øvesmarken anmeldt av Svein Sellæg for å ha øydelagt laksegarden hans.

4.1.1 Laksegardar

Laksegardane er brukte langt attende i tida, men ingen veit når dei først starta opp med bruken av desse. I Landslova frå 1274 er laksegard – Laxgardr nemnt. Dei har vore i bruk fram til våre dagar.

Konstruksjonen var slik at det vart bygd ein garde frå land og utover elva av trepålar som vart tetta med kvistar eller anna materiale. Det vart så festa eit garn til ytste enden av garden, og dette garnet stod nedover i straumretninga. Vidare vart andre enden av garnet festa til ein påle innanfor ytste enden av laksegarden. På den måten vart garnet halde i ein pose av straumen og stod ganske spent.

Når laksen så kom symjande oppover elva langs land, møtte han laksegarden, følgde så garden utover til han møtte garnet – inntil han nådde bukta, posen som øvst va ganske vid, men som blei trongare og trongare. Når han så var komen inn i bukta, posen – var det ingen veg ut.

4.1.2 Straumkiste

Schønning nemner at kistene blei brukte under Fiskumfossen. Ola Romstad fortel at Iver C. Romstad hadde omtala straumkista, som skulle vere brukt frå gammalt av – og som verka slik:

Når det rann vatn over dammen så det fossa over han, hadde dei ei kiste med sprauta i, langs dammen. Når så laksen hoppa oppi damsprauten og datt ned, hamna han i kista.

Somtid vart det gode fangstar, som her fortalt: Rundt år 1880 var Georg Hognes (f. Børstad) dreng på Romstad. Ein middagspause i høyonna skulle han ta ein snartur til Råfossen og sjå om det var laks i straumkista eller i teina. Det vart ingen snartur med ein eller to laksar hengande på honk. Fangsten vart så enorm at Georg måtte til Brennbakken og låne trillebår for å få all fisken med heim.

4.1.3 Lakseløer

Ho verka slik at laksen rende inn i ei opning med mykje vatn – lenger ute var det ei kiste med «sprauta» i botnen der vatnet rann vekk – og laksen vart da liggjande på det tørre. Lakseløer vart mykje brukt, og gav gjerne god fangst. Sløe vart brukt i Råfossen.

4.1.4 Teiner

Teiner er namn på forskjellige fiskereiskaper som er forma slik at fisken gjennom ein kileforma inngang (kalv) kjem inn i eit rom som han vanskeleg finn ut frå. Konstruksjonen er i prinsippet den samme som i ruser.

Materialet kunne vere frå garn eller lignende metalltråd til kraftigare byggverk av tømmer, stokkar eller stein oppført i fossar eller svære stryk til fangst av laks og aure.

Dei blir og kalla kar eller kjer.

Dette er eit svært gammalt fiskereiskap som og vart brukt i gongstida om hausten. Utanfor Råfossen var det ein teingard. Eit namn som stammar frå denne fiskereiskapen, er Teinmyra.

Teingardbotnet på Skarland har namnet sitt frå tein i Prestfossen.

4.1.5 Kastenot

Det var vanleg at 3-4 mann jobba i lag. Nota måtte vera av solid materiale, og med ikkje altfor store masker. Nota vart dregen ned i den øvre del av høla og i ein boge utover og inn på ei øyr – eller stad der det var godt å lande. Kastenota gav stor fangst, særleg når det leid ut på hausten og det begynte å bli mørkt så ikkje fisken såg garnet så godt. Kvaliteten på fisken var sjølvsagt da heller dårleg.

Kastnotfisket vart tidleg forbodi.

4.1.6 Håv

Håv vart mest nytta som fossreiskap, og i små stryk oppunder fossen kunne han til sine tider gi bra fangst.

4.1.7 Liner/røyver

H.H. Gunnerus skriv i 1811 at «ørret fanges med Nod og Røyver d.e. Liner.» Det er da i ein omtale av Namsen. Om det vart brukt liner her (Høylandet, skr. anmerk.) veit ein ikkje for sikkert.

4.1.8 Lystring

Figur 7 – Lystergaffel (kamlyster) Vollen gård, Grong.

Foto: C. I. Storøy.

Dette var vel det verste rovfisket, og vart mykje nytta ikkje berre i elvar, men og i bekkar. Frå gamalt av blei det lyst med fakkell av furuspik. Karbidlykter blei seinare bruka. To mann var mest vanleg når ein lystra – ein skulle lyse og den andre bruke lysteren, altså stikke fisken. Det kunne bli teke utrueleg med fisk på ein kveld. Det var vel spenninga som gjorde dette fisket så populært, for kvaliteten på fisken var dårleg om hausten i gytetida.

4.1.9 Rakkanot.

Nevnt av L. Schmidtnielsen(1917): « Dessuten anvendes oppi Namsen den saakaldte 'Rakkanot', en noget lang not spændt mellem 2 baate som roes med strømmen.”

4.2 O. Hesselbergs beskrivelse av «Laxegaard»

Landsloven fra 1270-årene omtaler fangstredskapet Laxgardr¹⁸. Gerhard Schønning (1773) skriver om det samme - «Lax fange de, dels ved Nod deels ved Laxe-Gaarde ---»

Sorenskriver O. Hesselberg (1803) bruker og samme betegnelse, og kommer med muligens den første mer detaljerte beskrivelse av dette fangstredskapet i Namsen¹⁹:

¹⁸. Loven ble i 1915 oversatt til nynorsk av Absalon Tananger. Der er å anta at omtalen av ”laxgardr” er å finne i lovens «landleiebolck (Bolk VII) kap. 47 el. 48.

¹⁹ Ola Hjulstads avskrift 2000. Det er forsøkt å finne originalmateriale, men hverken Statsarkivet, Trondheim, eller Riksarkivet, Oslo, har Hesselbergs rapport til Rentekammeret i København. (Brev Riksarkivet 25.4.2012).

“Laxegaard er en Bygning, som bygges fra Landet af tverts ud i Elven. Den gjøres af ranke Granpæle, fra 4 1/2 til 11 a 12 Alen lange, og 4 a 5 Tommer tykke i Roedenden, hvilke, hved hjælp av Spill og en deri hængende svær Klubbe, bankes og tvinges med sidsmeldte Ender, afspidsede, fuldkommen 2 Alne dybd ned i Grunden, een efter anden i liige linie, 1 1/7 Alen mellem hver.

Paa Siden af Sammes øverste Ender lægges Ræer af omtrent 9 Alens Lengde, hvortil Pælerne ved Vidier bindes faste, og, for endmeere at befæste dem mod den Rivende Strøm, sættes strævere eller Modstandere ved 3. Die Pæl, som ved hjælp av Haandklubbe nedbankes i en skraae Linie fra Pælerne, saaledes, at Topenderne falde ned ved Ræerne, og surres faste til disse Pælerne.

Derefter tækkes Aabningerne med smaae qvistfulde Grantrær, som kaldes Tæl, hvilke i Alyngegang fæstes mellem Pælerne oven fra, og ved en Stang med Klovt paa, tvinges ned til Bunden af Vandet, heelt ud saa lang Pælerne strække, dene ene oven paa den andne, lige opp til Vandskorpen, saa tæt og jevnt, som mueligt, at ingen Aabning bliver tilbage, og saa højt at Strømmen net op har sit Løb over Tællene.

Denne bygning bygges kortere og længere, i Forhold til Vandets Dybhed.

Haves Strømmen dyb nok, nær ved Landet, som kun paa faa Steder Tilfeldet er, behøver Laxegaarden ikke at være over 20 Alen lang, vel og kortere.

Er det derimod, som oftest indtræffer, langgrundt fra Landet, inden man naar det passelige Dyb, som måå regnes at være paa omtrent 6 a 7 Alne, behøver den at være meget længer, lige 16 til 20 Raalængder, eller 180 Alne efter 9 Alne i hver Raae. Tet ved Enden af Bygningen nedslaaes endelig en Pæl som maa være jævn og glat og omtrent 7 Alen derfra længer ned i Strømmen inden for Enden af Laxegaarden sættes ligesaa en pæl.

Garnet som nedentil efter Længden, er forsynet med en lang Bugt, bundet af stærkere Traad, end selve Garnet, og i begge Ender med Ringer af Vidier, hvilke sidste, en efter Anden, slippes ned paa Pælerne, hvorefter Garnets underste Deel, ved hjælp av Stenenes Tyngde, heel igjennem synker til Bunde, og øverste Deel hved hjælp av Kavlerne, holdes oven Vandet. Ved saaledes at have Garnets begge Ender faste ved Pælerne, og det ned til følger Bunden, med oven til Vandskorpen, staar det ganske spendt.

Naar nu Laxen søger opad Strømmen, langs ved Landet, og Laxgaarden, som staar tvers over, møder ham, bestræber han sig for, at finde Aabning, og til den Ende følger Bygningen saa langt den strækker, og siden Garnet, indtil han naaer Bugten, som ved Aabningen er stoer og rommelig, men bliver alt trangere, hvor han, efter at være kommen derind, bliver staaende, uden at kunde vende sig.

Saadant garn er temmelig stort, omtrent 3 1/2 Favne dybt, og 7 Favne langt, foruden Bugten, som holder 2 a 3 Favne.

Laxegaarde bygges om Foraaret, saa snart Elvene begynder lidet at falde, efter den første Vandflom, og de er da frie for Is. De første Ende deraf opføres paa omtrent 1 Alens dybde, da Pælerne ei behøve at være over 4 1/2 Alen over Vandet, paa det denne Højde kan afbenyttes, om Vandet saa højt skulde stige, da det ogsaa tættes paa den Maade, som meldt. Ettersom Vandet siden falder, aftages Tællene og ligesom det stiger paalægges de.

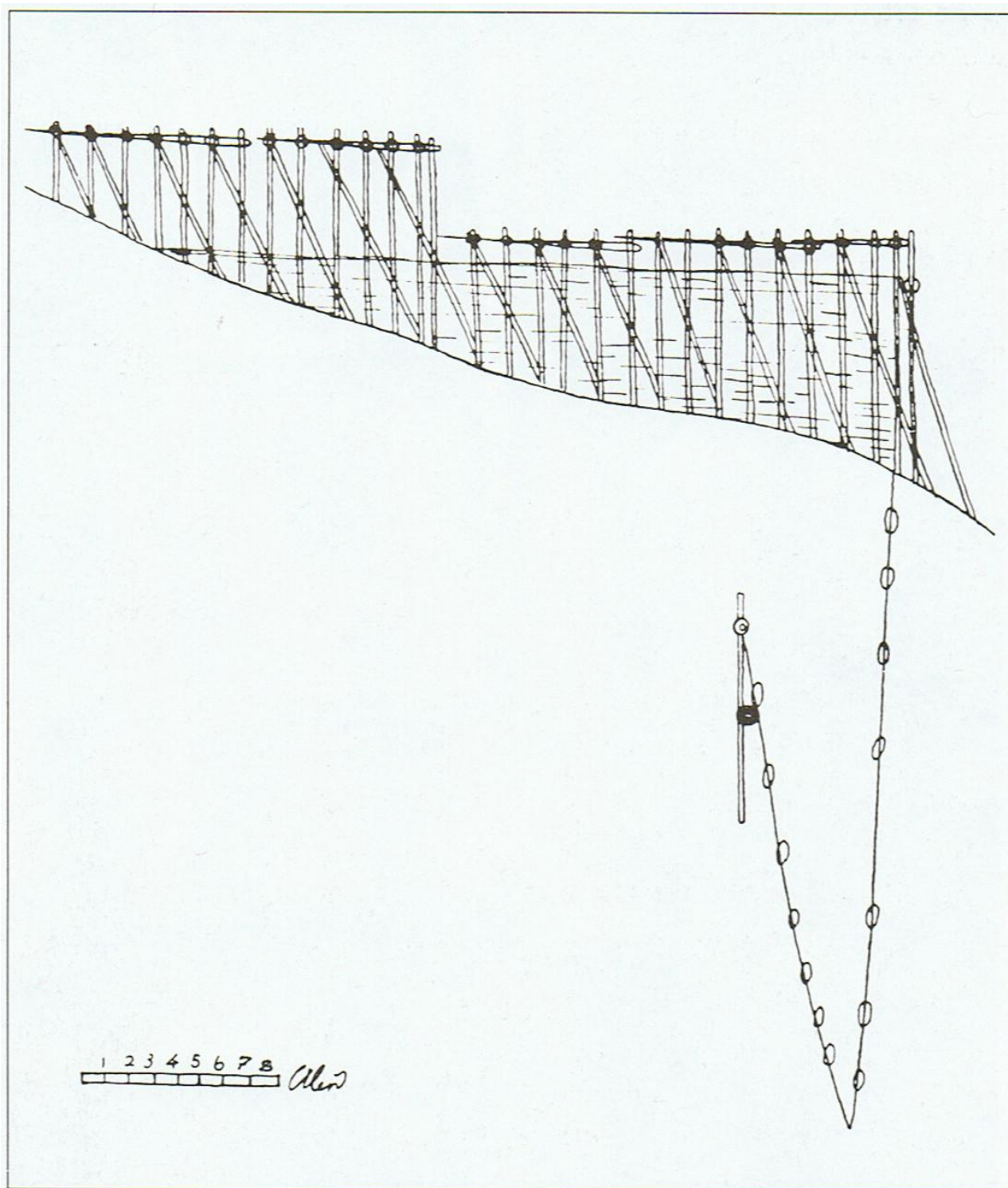
Under Tiden stiger det saa højt, at Pælerne ikke sees, og da nedbydes gjerne disse bygninger af Strømmen, enten aldeles, eller for eendel, og bortskylles, da de paa nye opbygges, om Træverk dertil haves.

Længer hen paa Sommeren, naar Vandet er udfaldet, og Strømmen længer fra Landet er stærkere og Dybere, maa ...²⁰ Tilbygninger, inntil man igjen naaer den rette Dyb.

Disse Tilbygninger, som formedelest Vandets Falden, blive lavere, end de først bygde Gaarde, igjëntages fleere Gange, efter fornødenhed, til kort efter St. Hans Dag, da Fiskeriet ophører. For at kunne opføre ommeldte Bygninger, indrættes Flaader af Tømmer, een til hver Laxegaard, hvorpaa Materialerne lægges og Arbejderne er staaende.”

De fleste som senere har skrevet om laksgala i Namsen (Bjerken, Krekling, Hjulstad m.fl.) har sitert hele eller deler av O. Hesselbergs beretning. I tilknytning til denne har Sigurd Krekling (1966) illustrert sin artikkel med en skjematisk tegning av en «Laksgård med garn». Denne tegningen, se fig 8, benyttes senere av flere andre forfattere. I følge Bjerken (1955) som ikke selv gjengir tegningen, var denne vedlagt Hesselbergs beskrivelse, noe som angitte målestokk i alen også indikerer. Det synes således som Krekling kan ha hatt tilgang til Hesselbergs originalmateriale, eller kopi av dette. Hvor dette dokumentet er i dag er uklart, ref. tidligere fotnote 18.

²⁰ uforståelig slik det framstår i årboka Namdal Historielag 2000

Figur 8 – «Laksegaard» med garn. (Hesselberg, 1803)

Kombinasjonen av oppriss-/snitt og plantegning, fig. 8, gir et godt bilde på hvordan omtalt fangstredskap var bygd. Som grunnlagsmateriale for anslagvis materialberegning har tegningen vært et greitt utgangspunkt.

Det var nettopp medgått tremateriale i laksgalan som var sorenskriver Ole Hesselbergs anliggende da han 31. desember 1803, fra gården Schey (Skei) Overhalla sendte sin rapport til Rentekammeret i København.

Materialberegning, og oppsatt kostnadsoverslag, sammen med en oversikt over antall laksgala, viser at sorenskriveren og antatt medhjelpere, hadde satt seg grundig inn i konstruksjonen av laksgala i «Overhaldens Prestegjeld» (som den gang som i dag, ikke bare omfattet Høylandet, men også Grong):

“Til hver Flaade megaar 14 a 15 Tømmerstokke til omtrent 12 Alens Længde.

Man tælder i Overhaldens Prestegjeld, hvert Aar 60 Laxegaarde. Til hver medgaar fleere eller færre Pæler og Tæl.

Efter bagenstaaende Fortegnelse, beløber Pælerne i det heele aarlig 3230 og Tæl 3630, tilsammen 6860 stykker, eller ligesaa mange unge Trær.

Til de første, som maa være jevne og beene, udsøges den skønneste Skov af unge Grantrær, der have naaet den dertil udfordrende Størrelse, Blev disse træer fredede, til de vare fuldvoxne, vilde de udgjøre en sand Fordel for Landet, til Savtømmer og Bordskjøtsel, eller andet saadant, i stedet for de nu i deres frodiste Alder nedhugges, til den uforholdsmessigt ringe gavn, mod det, hvortil Naturen bestemte dem.

Det regnes almindelig 3 a 4 Savtømmer stokke af hvert Træe, naar de have naaet deres fulde Væxt.

Ansættes samme til 2, udkommer af 3230 Træeer, som Aarligt til Pæler medgaae, 6460 Stokke, eller 538 4/12 Tylfter.

Til den Sidste derimod, næmli Tæl velges en ringere Sort Skov, der, formedelst sin ævistfuldhed, giver mindre Haab til Tømmer, men vilde, naar den fik voxte, blive tjenelig i det mindste til Brænde, hvorpaa adskillige Gaarde lide Mangel, dog kan vist regnes, at Halvparten af de 3630 Stykker vilde udbringe 1 Stok hver, som gjør 1815, eller 151 3/12 Tylfter, og til Laxegaards Flaader, 14 Stykker i hver, medgaae 840 Stokke, af Hustømmers Størrelse, som om faa Aar vilde blive, efter kun 3 Stavtømmerstakke av hver, eller 210 Tylfter.

Hertil kan lægges 1/12 Part Meere, for hvad stor Vandflom nedriver og Bortskyller, og som Aarlig igjen op bygges 74 11/12 Tylfter = Tilsammen 869 1/12 Tylfter.

Naar nu dette Quantum savtømmer blev Opskaaret til Udskebningbord, vilde samme, efter 25 Tylfter Tømmer pr. Stabel Bord, udgjøre 34 39/50 Stabler, og, efter ringeste Priis 60 rd pr. Stabel., naar alle Omkostninger ere fradragne, gjelde 2086 rd 76 s, Tillige vilde, af dette Tømmer udkome foruden Udskebningbord, 3478 Tylfter Bak, 100 Tølter av hver 25 Tylfter Tømmer, a 2s endeskjønt meere derfor betales 72 – 44.

For Toppene af de 5045 Træer, hvoraf Rodenderne ere beregnede til Savtømmer, hvilke Toppe til Brændeveev kunde blive tjenelige, 5 Toppe til hvert læs, er 109 læs a 6s.....63-6 og 1815 heele Trær,

hvoraf intet Savtømmer er beregnet, 2 Træer til hvert læs, gjør 907 1/2 læs a 6s 56-69 samt kost of Arbeidsløn for Laxegaardenes Opførelse a 2 rd. 64s.....190.

Tilsammen, som hvert Aar medgaaer til de i Overhaldens Prestegjeld brugelige Laxegaarde, foruden de under Bordskjøtselen af det anførte Tømmertal faldne Utskotsbord, i det aller mindste 2469 rd. 3s. Man vilde gjøre over 4000 rd, naar man regnede Tømmertallet af de 6860 Træer, efter den almindelige Maalestok, 3 a 4 Savtømmerstokke af hvert Træee.

Værdien af den aarlig fiskende Lax gjør næppe 1/8 Deel af disse 2469 rd. 3s.

En sand velgjerning vilde det altsaa være, om Laxegaarde allernaadigst blev befalede afskaffede, i hvis Sted man er bekjent, at Drivgarn Søndenfjelds bruges, foruden Vod, thi der kjendes ikke Laxegaarde, og alligevel fiskes paa sine Steder en betydelig Mængde.”

Sorenskriver Hesselberg satte opp fortegnelse over laksgårder i Overhalla prestegjeld og hva som gikk med av peler og tæl følgende:

Tabell 1,»Laxegaarder» Overhalla 1803 (Hesselberg)

I Namsen	Laksg.	Peler	Tæl		Laksg	Peler	Tæl
Valskrå	1	30	30	Sellæg	2	80	80
Øyum	1	30	30	Lilleøen	2	100	100
Bjerken	1	30	30	Hoebakken, en plass	1	30	30
Storum	1	30	30	Storøya	1	40	40
Øye	1	35	35	Homstad	1	40	40
Engstad	1	65	65	Halvarmoen	1	70	70
Melhus	1	40	40	Hunn	1	70	70
Vold	1	60	60	Førre	2	220	220
Grande	1	80	80	Skage	1	40	40
Ranem og Rodum	3	100	100	Råbakken	1	30	30
Hougan	1	30	30	Brudahløen, plass	1	40	40
Hildrum	1	70	70	Sandmoen	1	50	50
Grytten	1	50	50	Stranda	1	50	50
Kvatningen	2	120	120	Hønes	1	50	50
Krokholten, plass	1	30	30	Selotten	1	40	40
Tretvika, plass	1	40	40	I Bjøra			
Husmennene på Øvre og Nedre Veglo	1	90	90	Fuglår	1	80	120
Skei	1	100	100	Bjørnes	2	160	240
Vibstad	3	120	120	Storskogmo	1	80	120
Øyesvoll	1	50	50	Storamdalen	1	80	120
Grandaunet	1	50	50	Lilleamdalen	1	80	120
Gansmo	2	80	80	Rodum	2	160	240
Ristad	2	80	80	Himo	2	160	240
Opdahl	1	30	30	Tilsammen	60	3230	3630

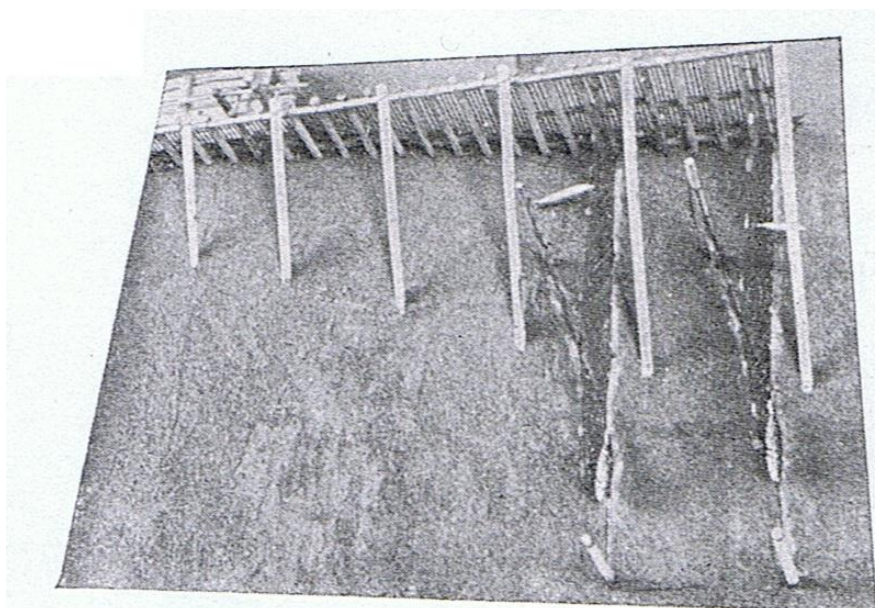
4.3 L. Schmidtnielsens beskrivelse 1918 av «laksegare»

Den eneste andre originale beskrivelse av *laksgala* i Namsen, i tillegg til Hesselbergs, og sett bort fra opplysninger som finnes i diverse rettsdokumenter, er L. Schmidtnielsens innlegg i Trondheim Fiskeriselskabs Aarsberetning 1917 og 1918. Dette er to artikler vedrørende «Gamle Fangstmaater for Laks».

I årsberetningen for 1917 skriver Schmidtnielsen:

” I kanalvæsenets historie meddeles fra 1850 at 2 mile ovenfor Namsos ved Mælen Markedsplass seilte op fartøier med 6-9 fots dypgaaende og ca. 500 tønders drægtighet. Laks fangedes ved gjærder ført ut i elven. De bestaar av nedrammede pæle beklædt med tætte grinder. Paa grund av den sterke isgang maa de ombygges hvert aar; ofte indtræffer isgang i elven ved jule-tider og intet byggverk motstaar isgangen. Laksefisket er betydelig og medtas i skyldsætningen.

Det har ikke ifjor været muligt for mig at faa fotografier av nogen i Namsen elv opstillet laksegar. Imidlertid har fiskerimuseet en korrekt model (1:40) arbeidet i 1912 og nedenfor indtas et billede av denne, og sees nedenfra mot strømmen.

Figur 9 – Modell «laksegar» Namsen²²

Oventil sees pælede skjærmer eller 'gar' er fra venstre tvers over elven, der er benyttet 26 pæler med en længde over elvebunden av for den første pæl ved stranden 3.2 m og den ytterste i elven 6.8 m. Den er avstivet med 6 barduner for at staa mot strømtrykket. Selve garl's bestaar av trægrinder, tidligere benyttedes grantrær, delvis anvendes begge dele. Til hver gar hører flaate, en trækлубbe til nedramming av pæler og en stang til at skyve grantrær og flaaten frem f.eks ved renskning av garen. Som billedet viser, er til garens ytre del fæstet 2 krokarn sat nedover strømmen, længden av disse garn er ca. 16 m og dybden eller avstanden fra elvebunden op til korktellen ca. 4.8 m; indgangsaaningen er 2.4 m, og garnet løper ganske tæt sammen mot nederste spids.

²¹ Trondhjems Fiskeriselskabs årsberetninger, 1917 s71

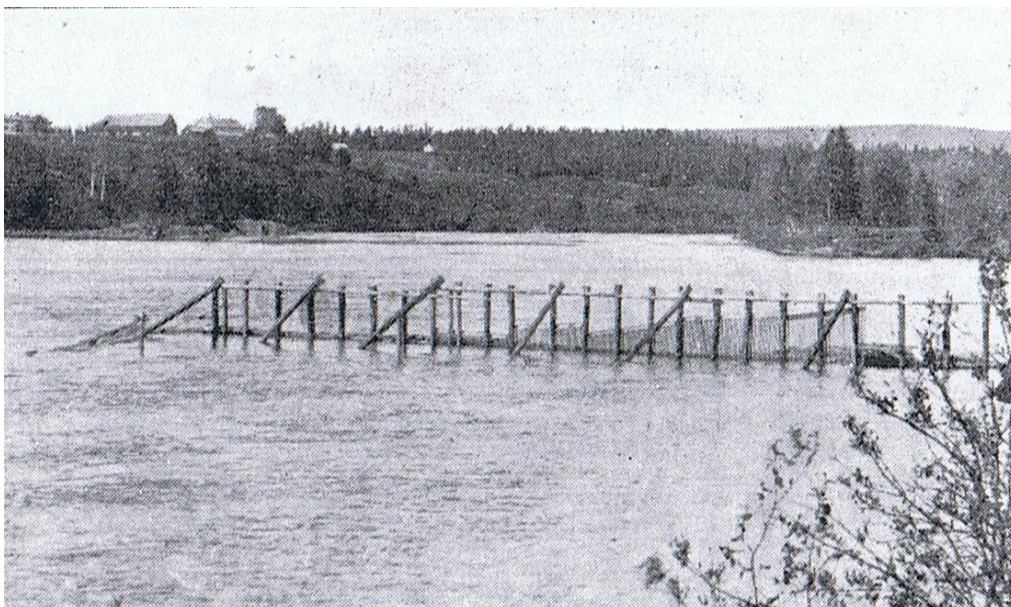
Laksegar kan oppstilles saa langt opover Namsen som garnene kan staa. Paa grund av tømmerfløtningen blir det ikke mange laksegarer som kan oppstilles i Namsen; det blir væsentlig i den ytre del av elven og op mot Fiskumfossen. Længden av laksegarnene er forskjellig og retter sig alt eftersom landet stikker ut. Garnets længde er ogsaa forskjellig fra ca. 5 meter og opover, og garnets høide tilsvarer høieste vandstand. I den senere tid brukes vanligst ikke andet redskap end garn.

Opsætningen av en almindelig laksegar fordrer 3 mand i 3 dage. Den bedste fangsttid falder omkring Sanct Hanstider. Det er opgit mig at gennem en 20 aars periode har det oppfiskede kvantum for en laksegar variert fra ca. Nogen og tyve fisk optil 90-100 laks pr. Aar.

Bort eller framleie av plasse for laksegar forekommer ikke i regelen, i tilfælde har den aarlige avgift til grundeieren været fra 15-50kr. Er vallet bortleiet til sportsfiske, brukes ikke laksegar.”

I 1918 har Schmidtnielsen fått tak i et bilde fra Namsen, og han skriver:

“I min beretning fra f. Aar er omtalt de i Namsen benyttede laksegarer. Iaar har det lyktes fra herr Isak Jørum at faa et terrænbillede av en laksegar paa Namsens søndre side, anbragt straks ovenfor 'Sellæghylla', et kjend fossestryk. Gaarden som sees paa billedet til venstre side oppe paa bakken kaldes Sellæg. Garens længde er opgit til ca. 20 m, vistnok en av de længste i elven; vandstanden var middels og pælene rak i manshøyde over vandet. Ved yderste ende til venstre sees selve fangstgarnet med sæk i enden. Garen tilhører en av gaardene Lilleløien”

Figur 10 – Laksgar, Lilleløien ²³

²² Laksgalin er bygd på Hylla, G/Bnr 30/3. Overhalla. Antatt av Martin Lilleløien. (Personlige opplysninger Anne Margrethe Michelsen 21.4.12). Hovedbruket, Lilleløien G/Bnr 32, hadde sin egen laksgali like nedenfor bygningene på gården (Personlige opplysninger Tore Homstad 20.04.12)

Schmidt Nielsen krediterer Anton E. Sandmo, Bernhoft Berg og Isak Jørum for sine opplysninger fra Namdalen.

Schmidt Nielsens artikkel er av lokalhistorisk interesse, både på bakgrunn av nevnte lokale informanter og bilde fra Litljøya, men ikke minst også at omtalte modell, fig. 9, med all sannsynlighet er bygd av Halle H. Vannebo, Grytøya, Skage i Namdalen²³.

Det kan være en mulighet for at modellen fortsatt eksisterer i Vitenskapsmuseets samlinger.

²³ Personlige opplysninger Marit Vannebo Kvaløseter, 16.03.12.

5. Laksgalbygging i Namsenvassdraget i senere hundreår

5.1. Informasjon fra bygdebøker

Laksgalan kom iflg Groven (1990) i bruk i Namsen midt på 1700-tallet og var vanlig til omkring 1935-40. Bruken foregikk altså parallelt med sportsfisket, men de to fangstmetodene ble normalt ikke nyttet samtidig på samme strekning.

“Etter krigen var laksgala som fangstredskap bare sporadisk i bruk.

At laksegardene gikk ut av bruk skyldes flere faktorer, både økonomiske og økologiske.

Før de første engelskmennene begynte å leie fiskerettighetene, var laksgarden et av de viktigste fangstmetodene som rettighetshaverne kunne nytte for å gjøre seg bruk av lakseressursen. Bruken av den var derfor meget utbredt før sportsfiske tok til.

Da engelskmennene begynte å leie fiskeretten på slutten av 1830 tallet, inngikk de som regel en avtale med valdeierne om at garnredskap ikke måtte brukes i det hele tatt på den bortleide strekning så lenge engelskmennene hadde kontrakt på fisket.

I Grong og Overhalla ovenfor Sællæg betydde dette at bruken av laksgard var svært begrenset i tidsrommet 1840- 1940, d.v.s i «englendertiden».

På de steder i elva som ikke var bortleid, i første rekke nedenfor Sellægghylla, var imidlertid laksgarden flittig i bruk i denne tidsperioden. I mellomkrigstiden, da utleie av fisket til engelskmennene var nede i en liten bølgedal, ble laksgardene og annen garnredskap brukt i større omfang, og det tyder på at fiskemetoden hadde fått økt betydning.

På begynnelsen av 1950- tallet var det så å si slutt på laksgardene ovenfor Sellægghylla. Dette skyldtes ikke så mye konflikten med sportsfiske, men heller fordi det ikke svarte seg økonomisk å drive med laksegard. Dette var det entydige inntrykket etter å ha snakket med endel rettighetshavere. At det fremdeles var i bruk laksegarder i dette området så sent som i 1959, skyldes nok helt lokale og spesielle forhold” (Groven 1990).

5.2. Informasjonsinnhenting etterjulsvinteren 2012

Basert på adresseliste fra Namsen Grunneierforening, ble 20. januar 2012 sendt en e-post til aktuelle valdkontakter i Namsos, Overhalla og Grong, ref. vedlegg 6

Av 61 tilsendte, kom det kun tilbakemelding fra 7 stk, dvs. en svarprosent litt i overkant av 10.

Ut fra tidligere kjennskap til temaet, førte ikke denne spørreundersøkelsen til så mye ny informasjon om laksgala og mulige informanter i den sammenheng, men det ble i hvert fall gjort kjent at en rapport om ”Laksegårder i Namsen” skulle utarbeides. En senere påminning i slutten av februar ga heller ikke noe særlig respons. Direkte kontakt med de som rapport skriver kjente til fra før, og som selv hadde bygd, eller vært med å bygge galan i nedre del av Namsen, var det som ga mest informasjon. Som ramme for intervjuene ble benyttet et spørreskjema oppsatt i h.h.t. gitte oppdragsbeskrivelse, ref. vedlegg 7. En del av samtalene ble også tatt opp på lydbånd, dette mest kanskje med tanke på innsamling av dialektord.

I stor grad framkom de samme opplysningene fra samtlige 6 informanter som ble intervjuet. Dette utgjør 10 % av de i 1803 oppgitte laksgallokaliteter i Overhalla og godt 75 % av de som var i drift etter siste krig. Det synes ingen hensikt å gjengi de enkelte intervjuer. I stor grad går de samme opplysningene igjen fra informant til informant. Et "felles multiplum" av hva som ble fortalt, er forsøkt å få fram i neste underkapitel 5.3..

Med bakgrunn i hva Ole Hesselberg skrev i 1803 om "laxegaarder" i Overhalla, var det interessant å notere at det mer eller mindre IKKE hadde skjedd noen stor teknologisk utvikling fra begynnelsen av 1800-tallet til de siste laksgalan vart *sli* i Skage sogn i 1960 og 1970-åra. Med unntak av noen få endringer hva gjaldt materialbruk, kunne det synes som tiden hadde stått stille i 150 år.

Kanskje er det da og lov å dra den konklusjon at få eller ingen forandringer hadde skjedd i hundreåra før 1800. 83 årige Håkon Grande(se baksidebildet), som slo og røktet den siste laksgalin i 1981 arbeidet således i tråd med en 1000-årig tradisjon.

5.3. Beskrivelse av laksgala, bygging og variasjoner i byggemåter

Med bakgrunn i hva som er beskrevet tidligere, og i h.h.t. hva som kom fram av intervjuene, er nedenfor oppsatt et forslag til en **definisjon og en beskrivelse av laksgala slik de ble bygd i Namsen.**

Oppsettet er i tråd med den terminologi og kategorisering som benyttes i DN's rapport 1989 (Korsen 1989) men som framgår i underkapittel 1.1, mangler nevnte rapport en nærmere omtale av omdiskuterte redskapstype. Dette vel på bakgrunn av rapportutvalgets forståelse av gitte mandat:

Definere de redskapstyper en i dag har og spesielt de som en vil ha etter at den nye loven om anadrome laksefisk ble innført.

Sett i dette perspektiv blir således følgende definisjon og beskrivelse «post mortem», men utsagnet bør nødvendigvis ikke bare ha historisk interesse. Det skrives derfor i presens. For å gjøre teksten mest mulig allmenngyldig, velges her å benytte begrepet laksegjerde i stedet for dialektordet laksgali:

Et laksegjerde er et stengselfiskeredskap under kategorien fastbundne redskaper.

Redskapet består av et ledegjerde av tømmerpeler utover i elva. Oppstrøms er pelene kledd med et tett grindverk. Fra ytre ende av gjerdet henger nedstrøms et flytende og bunnsatt garn som ytterst ender i en fiskepose.

Laksegjerdet fisker etter det prinsippet at laksen kommer oppstrøms mot ledegjerdet, følger dette utover mot garnet, går deretter nedstrøms langs garnet og ender i fiskeposen via en kilformet garnåpning. Denne del av garnet er enten holdt på plass av en påle nedslått i elvebotn eller bardunert til selve ledegjerdet.

Utarbeidet tegning, figur 11, neste side, viser et landfast laksegjerde, en laksgali, slik de ble "slått" utover i Namsen. Tegningen er stort sett i samsvar med hva som er blitt beskrevet av samtlige informanter. Variasjonen i detaljer går mest på at noen la mer arbeid i å bygge ledegjerdet så flomsikkert som mulig. Historiene er mange hva går ut på at gali og garn ble tatt av tømmer og flom og ført nedover Namsen mot Namsos.

Spikring av varierende lengder av grinder kunne ta sin tid, men arbeidet burde helst være ferdig til våronna.

Avhengig av vannføringen i elva, startet arbeidet med oppsett av galin en gang i mai. Stort sett synes det å ha vært vanlig at to mann gjorde arbeidet i løpet av en uke. Mye ble gjort på kveldstid. Gårdsarbeidet hadde prioritet.

Først måtte det bygges en flåte av tørt tømmer. Delvis i senere år ble det benyttet oljefat som flottører. På flåten, eller plattformen over flottørene, ble det satt opp en "bukk", dvs. et kraftig stillas. *Flåtin mått verra stødi å stå på* når stolper, skråstrevere og grinder skulle settes på plass og slås ned.

Figur 12 – Laksgali i Grytøya i 1960-åra. Bildet henger i Namsen Laksakvarium, Grong.

I tillegg til vanlig tømmermannsverktøy, og en hovtang eller lignende, var det viktigste verktøyet klubba, en solid treklubbe av bjørk. Skaftet måtte være godt å holde i. Klubbehodet var avrunda slik at det ikke "flisa ut" ved skjeve slag på pålene. En informant har fortalt at han brukte en slipstokk å slå med. Dette for å få mest mulig tyngde i slaget!

I tidligere tider ble lite og ingenting av materialene i laksgalan innkjøpt. Alt var gangsvirke fra egen utmark og skog. O. Hesselberg beskriver således at sammenbindingen av ledegjerdet ble gjort med

vidjer. Vidjer ble også benyttet til sammenlenking av stokker i strykbom så vel som også festing av laksgarnet til garnstolpen.

Stål tok over for tre i siste hundreår. Stokkene i strykbommen ble lenket sammen med kjetting eller tilsvarende. Jernringer tredd nedover garnstolpen holdt garnet på plass. Wire ble benyttet til bardunering av ledegjerdet oppstrøms, og også til å holde ledeposen, *kilin'*, åpen og festet til ledegjerdet når det ikke ble benyttet *ruggar*.

I Hesselbergs beskrivelse av ledegjerdet består dette av et tett stolpverk flettet med kvister, jfr. kurvefletting. Senere kom tregrinder i bruk for å hindre at laksen tok seg igjennom ledegjerdet. Avstandene mellom stolpene ble da utvidet. I et intervju ble nevnt at i stedet for lekter, ble grindene laget av et rammeverk kledd med netting. Det siste hundreår laksgalan var i bruk, skjedde det så absolutt en utvikling fra tre til stål. Lauvtrekvist, tretopper, smågran og granbar var imidlertid fortsatt med som nødvendig byggemateriale til siste laksgali vart bygd. Slikt trefang måtte være skaffet tilveie før byggverket kunne ferdigstilles.

Framgangsmåten vedrørende selve byggingen av galan forstås å ha vært litt forskjellig.

Dette vel avhengig av om byggingen foregikk et stykke ute i elva, frittstående fra land, eller som mest brukt, at ledegjerdet var landfast. Uansett måtte det først startes med å slå ned et stokkverk i elvebotn. Avhengig av grunnforholdene kunne dette være ned til 1,5 - 2 meter. Bare med handmakt forstås at dette måtte være tungt arbeid. Riktignok er det også kjent at pelprama, den flytende rambukken som "Fellesfløtinga" hadde på Førriesset, ble benyttet til å slå laksgali. Håkon Grande hadde også en rambukk, se bildet nedenfor, fig. 13.

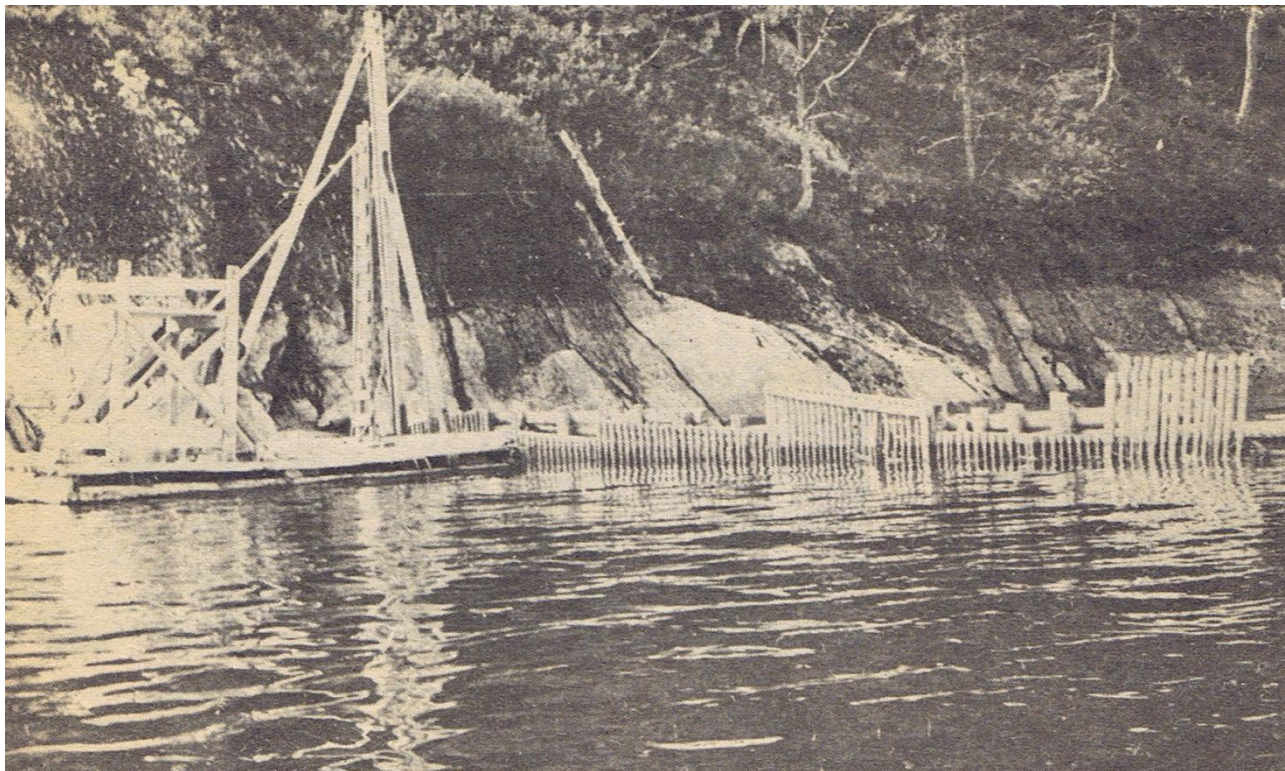
Også Hesselberg (1803) beskriver et "Spil og deri hengende svær Klubbe". Tekniske innretninger var således tidlig tatt i bruk på Namsen!

Tyngst var arbeidet med å få satt ned skråstreverne nedstrøms for ledegjerdet og mot stolpene i dette. Skråstreverne ble spisset slik at de "ått" seg ned i undergrunnen. Flere informanter har fortalt om dette. En fortalte også at det ble hengt på "steinhonker" (dvs. strisekker fylt med stein) for å holde skråstreverne på rett plass nede i vatnet.

Ettersom stolpverket kom på plass, ble det på toppen av stolpene nedstrøms festet ei svill av rundtømmer. Samtlige informanter har brukt begrepet *råa* om nevnte svillstokk. Når det gjelder skråstrevere brukes delvis navnet motstandere, et forståelig begrep i denne sammenheng. Funksjonen var å stå imot vannpresset mot ledegjerdet.

Festing av råa til nedslåtte stolper, og feste av skråstreverne til dette rammeverket igjen, ble gjort med ståltråd. Ståltråden ble surret rundt stolper, rå og motstandere 5 – 6 ganger og strammet på beste måte. Deretter ble det slått trekiler mellom ståltrå og treverk, dette for at konstruksjonen skulle bli mest mulig solid og stødig. Det forstås at noen også brukte å felle råa inn i stolpene, nærmest som lafting.

Etter at ledegjerdet var bygd så solid som mulig, skulle grindene nedsettes. Før dette ble det imidlertid langs nedsatte stolperække, på elvebotn, plassert kvistbunter sammenbundet med jertråd (faskiner). Til dette formålet kunne det og benyttes “telltopper”, dvs. toppen av grantrær eller smågran.

Figur 13 – Laksgali Sålottberga og flåte med rambukk²⁵.

Kvistbuntene blir lokalt kalt *kjorv*, *kjør* eller *tjør* og forstås å ha hatt to funksjoner. Det ene var å tette ved botn med tanke på å hindre gjennomgang av laks. Ikke minst viktig var nok og at de skulle forhindre graving nedstrøms for ledegjerdet.

Faskinene ble lagt på plass med en lang stang som ytterst hadde en form av en klo.

Dette enten ved at en trepinne var boret inn i enden av stanga, eller at det for eksempel ble benyttet en hesteko ytterst.

Lektene i grindene var spisset til nedentil, dette for at de lett skulle stikkes ned i faskinen ved botn av ledegjerdet. Nødvendigvis var ikke alle stolpene i gjerdet like rette. Derfor ble det slått på styreklosser på stolpene, noe som gjorde at det ble tett grindene imellom.

Etter at ledegjerdet, med grinder, på denne måten var bygd ut i aktuell lengde, dette avhengig av forholdene på stedet, var det ytterligere to stolper som måtte på plass; *Garnpålin* og *Ruggarn*.

Funksjonen til den første skulle være klar. Til denne *pålin*, denne stolpen, ble garnringene festet. Stolpen ble slått ned ved ytterenden av ledegjerdet. Noen informanter opplyser at garnpålin sto

²⁴ Avisutklipp Fellesavisa, 27. august 1974 (Anne Marie Furre Risvik)

ytterst, i flukt med siste stolpe i gjerdet, andre at pålen stod like innenfor siste skråstrever, men frittstående fra gjerdet. Uansett måtte konstruksjonen være slik at fisken ikke kunne passere mellom pålen og gjerdet. Pålen måtte være "godt flidd", dvs. godt barket slik at ringene ikke hengte seg opp når garnflottørene fulgte flo og fjære sjø.

Ruggarn ble satt ca. 2 – 3 m innenfor enden av gjerdet og i ca. samme avstand nedstrøms. Til denne ble så ledeposen, *kilin*, i garnet festet. Stolpen har åpenbart fått navnet "Ruggar" fordi den stod å "rugga" med strømmen i elva.

Ikke alle benyttet seg av en Ruggar, men i stedet ble kilin festet til ledegjerdet med en bardun festet i øvre og nedre del av garnet.

Selve fangstredskapen, laksgarnet, noen snakker og om "nota" - en informant bruker og begrepet "krokgarn", kunne være av varierende lengde og dybde. Maskevidden, dvs. avstanden mellom garnknutene, skulle være 5,8 cm. I flg. nevnte informant tilsvarte dette 10,5 "omfar" pr. alen. Når denne informanten bruker begrepet "krokgarn", kan det være at det i dette tilfellet ble benyttet et krokgarn som ble endret til et laksgarn med en pose i enden av fangstgarnet. I flg. DNs rapport skal minste maskevidde i et krokgarn også være 5,8 cm.

Et krokgarn består av et ledegarn og et fangstgarn. Ledegarnet settes ut fra land, mest mulig i rett vinkel, og lengden skal ikke underskride 20 m. Fangstdelen er en fortsettelse av ledegarnet og settes i en eller flere spisse vinkler. Krokgarn er et redskap som er beregnet til å fange etter snareprinsippet, og kroken er for at fisken lettere skal maske seg. Kroken kan være med eller uten bunn. (Korsen 1989).

Materialet i laksgarna var i de eldste tider hestetagl (hestehår) senere lin, hamp, bomull, og de siste år nylon. Bomullsgarna måtte bakes for å motvirke oppsvulming og forråtnelse av trådene.²⁵ Baksidebildet med Håkon Grande viser laksgarn som er opphengt til tørk.

5.4 Laksgalbygging i Grytøya

O. Hesselbergs skjematiske skisse fig. 8 viser et landfast fangstredskap med et laksegarn ytterst.

Det samme prinsippet framgår også på bildet fra Litljøya, fig. 10, og fig. 12 fra Grytøya. Dette var den mest vanlige festemåte for garnet.

Fotograferte modell, i sin tid bygd i Grytøya, figur 9, viser et annet alternativ. Her fiskes det med to garn hengt i ytre ende av ledegjerdet.

Foto nedenfor, figur 14, viser en ikke landfast laksgali. Her ble det og fisket med to garn. Ett hengt på indre ende av ledegjerdet, og ett hengt på ytre ende. Dette også i Grytøya.

²⁵ <http://miljolare.no>

På denne gården synes det således gjennom åra å ha blitt eksperimentert med forskjellige byggemåter.

Figur 14 – Laksgali i Grytøya ca. 1970 – Ikke landfast

Foto: Reidar Kvaløsæter

Den siste laksgalbyggeren i Grytøya, Reidar Kvaløsæter, holdt tradisjonen i hevd etter svigerfaren Herman Vannebo. Her skriver han:

“Litt om laksegårder

NB. I Namdalen heter det «laksgali» og det mener jeg betyr laksegjerde.

Det er vanskelig å tidfeste når det ble startet med laksegårder i Namsen. Det er lite trolig at det ble begynt med fangst av laks på denne måten før 1687. Det var nemlig det året grunneierne langs Namsen fikk fiskeretten.

Det er sannsynlig at det ble slått laksegårder på en annen måte tidligere. En slo ned pålene med en avstand på 1 alen og noe tettere med motstandere enn det som ble brukt i den senere tid. En brukte forholdsvis lange råer som ble lagt på øvre side av stolpene og festet med vidjeband. Det samme ble brukt til å feste motstanderne til råen og pålen.

I førstningen ble det ikke brukt grinder, men hele grantre med kvisten på i passende størrelse. Disse ble presset ned ovenfor pålene. Garn med kile ble festet ved ytterste påle til en garnpåle. Kilen derimot ble holdt åpen ved hjel av «rugarpåle».

Når de hadde bygd laksegården hadde de en lang sesong som varte fra 1-15 mai til ut i september.

Det er nok sannsynlig at de lot laksegården stå og ordnet seg med nye materialer fra skogen om vinteren. Det vil si påler motstandere og råer. Derimot er det lite sannsynlig at de hogg det virke som de skulle legge ned ovenfor pålene til tetting om vinteren. Det ble nok tatt frem stamtidig med virke til vidjer.

I Namsen utenfor Grytøya er det påler som er brekt. Det tyder på at isen har tatt den.

Sorenskriver Hesselberg som kom til Overhalla i 1803 anslo tømmerforbruket til 60 laksegårder som ble bygd i Namsen, til 538 tylfter tømmer. Det kunne tyde på at laksegårdene ikke ble tatt opp.

Laksegårdene ble slått på en annen måte i de senere år. Her i Grytøya ble det ikke slått før først på juni. Det var vannstanden i Namsen som var avgjørende. Her ville de ikke slå før elva hadde gått ned. De var redd for at laksegården ble for høy slik at motstanderne ble for bratte. På mye vatn kunne laksegåde bli løftet opp.

Her var det tidligere en samlingsbom for tømmer mot Vika. Den samlet opp tømmer som gikk forbi lensa. Dette skjedde oftest på mye vatn i elva. Når de bygde lakse-gårdene lave, ville tømmeret gå over laksegården.

I de siste årene ble ikke laksegården slått helt til land. Opprinnelig var det 13 grinder av 2,5m bredde, men så ble det redusert til 10 grinder. Høyden på disse var ca 4 m. Grunnen til dette var at det ikke var strøm inne ved landet.

Når en slo laksegården, forsøkte en å få til en bue slik at ytre ende gikk litt oppover. En mente at en fikk mere strøm inn på laksegården.

Her måtte vi også ha et feste på nedre ende på garnet på grunn av at stor flo og lite vann i Namsen gjorde at strømmen gikk oppover.

Laksen kommer opp elva på fløysjøen.

Tidene har forandret seg på andre måter også.

Den siste tiden laksegården ble slått var det ikke mulig å fiske lenger enn til 10 – 15 juli. En kunne sette ut garnet kl. 1800 om mandagskvelden, men kl 22:00 var det fullt av grønske.

Hermann Vannebo så garnet og da sa han: »Vi fisket til langt ut i september før , men slik så ikke garnene ut.

Skage, 19. April 2012

Reidar Kvaløsaeter”

5.5. Oversikt over laksgalstøi²⁶ i Namsen og Høylandsvassdraget

Sorenskriver Ole Hesselbergs rapport om "laxegaarder" 1803 er den eneste tidligere kjente oversikt over utbredelsen av dette fangstredskapet i Namsenvassdraget.

Nevnte oversikt, samt de opplysninger som kommer fram i artikkelen til Arnljot Grøttum i Høylandsboka (Grøttum 1984) danner grunnlag for det tabellverk med kart som er satt opp over eiendommer med kjente laksgalstøi i Namsos, Overhalla, Høylandet og Grong, vedlegg 8 og 9 med tab. 5.1-5.4 og tilhørende kartblad 1 og 2.

Hesselbergs oversikt 1803 (tabell 1, s. 35) starter med 7 eiendommer langs Bjøra, deretter 3 i Grong, 33 i Overhalla og 3 i Namsos. I alt omfatter dette 46 eiendommer med til sammen 60 "Laxegaarde" i den gang Overhaldens Prestegjeld.

Påbegynt oversikt oppsatt 2012 (C.I. Storøy) omfatter stort sett samme eiendommer som i 1803, men går oppstrøms Namsen, fra Namsos til Fiskumfossen i Grong, og likeledes oppstrøms Høylandsvassdraget.

I Overhalla skal de fleste eiendommer med strandlinje være kommet med. Grong er oversikten heller mager. Hva som var bakgrunnen for dette i Hesselbergs oppsett, skal være usagt. I 1803 skulle ikke sportsfiske ha hatt noen betydning for at eventuelle laksgala, fra nedre del av kommunen til Fiskumfossen, hadde opphørt å eksistere.

Manglende detaljer i tabeller oppsatt vinter/vår 2012 tilskrives tidspress så vel som at det ikke har vært aktuelt å drive feltarbeid i denne perioden. Derfor har det heller ikke, med unntak i Skage, vært aktuelt å kontakte respektive grunneiere og mulige andre informanter i den sammenheng.

Det haster imidlertid med å få dette arbeid gjort. Eiene av de fleste eiendommene er unge folk, med ingen eller liten kjennskap til hva som skjedde for noen mannsaldrer siden. Mulige informanter vil i de fleste tilfeller være velvoksne, og bør intervjues så fort som mulig.

Ut fra oppgitte gårdsnavn i Hesselbergs tabell, kan en være noenlunde sikker på at de tilhørende gårdsnummer benyttet i 2012 er korrekte. Hva angår bruksnummer, er dette mer usikkert, i hvert fall for Grongs veedkommende og for eiendommer langs Bjøra. Dette vil imidlertid kunne avklares med nærmere befaringer.

For eiendommer som er besøkt, eller der det er kjente opplysninger, er det på vedlagte kartmaterialet anmerket steder der det har vært laksgala. Det var først siste uke i april at det ble mulig å GPS-bestemme nærmere lokalisering. Således gjelder dette kun et fåtall, og alle disse nedenfor Sellægghylla. Dette med ett unntak. Lokalitet for fotografert laksgali ovenfor «Hylla» 1917 er også medtatt. Vedlegg 9 viser et satellittbilde fra Høknæs til og med Sellæg. Nevnte kartblad 1 og 2, omfatter og samme strekning langs Namsen, men mer detaljert.

Selv om det i denne rapporten, i liten grad, har vært mulig å detaljfeste laksgardstøi i Grong og Høylandet, er det likevel tatt med noen kart som viser kjente fiskeplasser i begge kommuner.

²⁶ Lokalt begrep for byggested.

Kartblad 3-5 inneholder navn på kjente fiskeplasser lang Søråa. For Grong er likeledes medtatt to kartskisser, h.h.v. fra øvre og nedre del av Namsen, se kartblad 6 og 7.

Dette kartmaterialet daterer seg tilbake til “engelsktida”. Lokalhistorisk er dette svært interessant, og det bør også ha fiskefaglig interesse. Det er all grunn til å anta at en del av disse fiskeplassene i sin tid kan ha vært «hold» for eldre typer fangstredskap.

Det bør søkes muligheter til å få fullført den registrering som her er påbegynt. Skulle det være ønskelig, kan systematiseringen, slik den framgår av vedlagte tabeller med kart, gjøres på en annen måte. Således kan det f.eks. være aktuelt med flere parameter i tabellene.

Slikt arbeid må nødvendigvis gjennomføres sammen med kjentfolk når vær og vannforhold tillater det. Om ikke med *laffar* på Namsen, ref. bilde, fig. 15, så må det på visse strekker benyttes båt. For Høylandsvassdragets vedkommende kan det være aktuelt å foreta noen av registreringene fra kano.

Figur 15 – “Men ellers have de en slags Smaabaade som de kaldte Laugfard.» (G. Schøning/O.Hjulstad 1884)

5.6. Fangsteffektiviteten, fangst, utnytting og økonomi

Underkapittel 3.2 ble innledet med at dokumenter som omtaler uenighet, tvistesaker, rettsprosesser og domsavslutninger er svært verdifullt kildemateriale. Det kom ikke så langt at det falt noen dommer hva angår de siste laksgalan i Namsen, men ikke minst i brevveksling partene imellom kom det fram svært interessante opplysninger om laksefangster. Slike opplysninger har det vært vanskelig å få fra de fleste som er intervjuet i f.b.m. denne rapporten.

Siste avsnitt i brev 20. juni 1980 fra fem grunneiere i nedre del av Namsen i Overhalla er således svært verdifull informasjon. Dette ikke bare hva angår kvanta fisket på laksgala, men også prosentvis sammenligning med annet laksefiske, og da ikke bare i Namsen, men også i Tana og Numedalslågen:

“Oppfisket kvantum med laks i Namdalen.

I 1979 ble det tatt 591 kg laks på 3 laksegårder i Namsen. Vanligvis blir det fanget fra 50 – 70 laks i sesongen eller 200 – 300 kg pr laksegård. Denne redskapstypen vil derfor ikke gjøre noe store innhogg i laksestammen. Likevel så representerer dette fisket like mye i verdi som skogen til disse bruk gir. Rett til fisket er en grunneierrett på samme måte som kilnotfisket i sjøen. Fisket med laksegård er et eldre fiske enn kilnotfisket, men likevel skal det bli forbud mot disse redskaper mens faststående redskaper i fjorden får fortsette som før. En skulle nesten tro at det ikke var samme laksestammen som det ble fisket på der. Vi henviser forøvrig til den grafiske fremstilling av laksefisket i Namdalen fra 1900 til 1979 (utelatt her, skr. anmerk.).

Sone-fordeling av fisket i Namsenvassdraget.

Når en deler Namsenvassdraget i soner og bielver så vil en for 1979 få følgende fordeling av oppfisket kvantum.

Sone 1. Fra munningen og 15km oppover

A. Laksegårder	591 kg	
B. Stang og håndsnøre	-	591 kg

Sone 2. Resten av Namsen i Overthalla kommune 8 982 kg.

(Herav ca. 4000 kg på Sellegg Camping)

(Herav ca. 2000 kg på Vipstad)

Sone 3. Den del av Namsen som renner gjennom Grong kommune 11 527 kg

Sone 4. Bjøra og Eidsvatnet	1 787 kg	
Eida og Grongstadvatnet	217 kg	
Søråa	1 170 kg	
Høylandsvatnene	<u>191 kg</u>	3 365 kg

Sone 5. Sandøla 3 166 kg

Sum 27 631 kg

Laksegårdene blir slått i Namsens nederste del hvor den øverste er ca. 15 km. fra sjøen. I denne del av elva så går strømmen oppover eller nedover alt ettersom det er flo eller fjære. Den laksen som blir fanget på disse 15 km av elva blir fanget i laksegårder. En får ikke fisk på annet enn faststående redskap. Fisken stopper ikke på denne strekningen og når elva i tillegg er veldig stor i dette området

med vanskelig strømforhold så sier det seg selv. Skage lense lå i sin tid ca 18 km fra munningen og derfra ble tømmeret slept med motorbåter.

Det er ikke mulig for disse bruk å erstatte denne inntekten ved bortleie eller kortsalg. I virkeligheten vil disse bruk bli fratatt fiskeretten på denne måten.

Oppfisket kvantum med laks i Namdalen.

I 1979 ble det tatt 220 000 kg i sjøen hvorav 1143 500 kg ble tatt på drivgarn, 32 515 kg i elvene, herav 27 631 kg i Namsen med sideelver. Dette skulle ikke tyde på at det er noen fare for laksestammen. Når en ser på den grafiske fremstillingen over oppfisket kg. laks per år fra 1900 til 1979, så ser en at det aldri har vært fisket så mye laks her som i 1960 og 1970 årene.

I skrivet fra Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk så står det følgende : «Vi påpekte i Høringsbrevet at disse forslag skyldes den alvorlige situasjon som våre laksestammer nå er i og at det må ses i sammenheng med reguleringer av laksefisket som i dag gjelder eller som er foreslått iverksatt». Det synes som det er liten dekning for denne påstanden her i Namdalen.

Oppfisket kvantum med laks på faststående redskaper i Namsen, sammenlignet med Tana og Nummedalslågen

Laksegård	591 kg
Garn Eidsvatnet	360 kg
Garn Grongstadvatnet	177 kg

Det vil si at oppfisket kvantum laks i % på laksegårder utgjør 2.1 % av det totale kvantum. På faststående redskap i alt så blir 4%.

Når en sammenligner oppfisket kvantum i % fisket på faststående redskaper så får en følgende fordeling på disse elvene.

Namsenvassdraget	4% på faststående redskaper
Tana	51% på faststående redskaper
Nummedalslågen	76% på faststående redskaper

I de to siste elver er det ikke lagt ned forbud mot faststående redskaper.

Forbud av gamle hevdbundne rettigheter mens et nytt fiske får fortsette.

Mesteparten av laksen blir fanget i sjøen, og det er nærliggende å tro at en reduserer der en liten prosentvis reduksjon gir betydelige utslag, men det skjer ikke. I 1963 ble det fisket 83 000 kg på drivgarn som den gang var et nytt fiske. I 1978 var dette kvantumet på drivgarn vokset til 421 000 kg. og i 1979 til 1 000 000 kg. Dette fisket oppsto mens en hadde store begrensninger i eksisterende fiske. Det var blant annet forbud mot fiske med faststående redskap fra fredag kl. 1800 til mandag kl. 1800. Nå skal det nye fisket fortsette, mens gamle hevdbundne rettigheter skal tas bort. Dette skjer i rettstaten Norge. (Grande 1980).

Forutsatt at sammenligningen mellom Namsenvassdraget, Tana og Numedalslågen var riktig, og at opplysningene om at det ikke var lagt ned forbud mot faststående redskaper i de to siste elvene, er det forståelig at grunneieren følte seg overkjørt.

Vedrørende fangsteffektivitet og fangster, har det som nevnt vært vanskelig å få eksakte opplysninger gjennom de samtaler som rapportskriver har hatt med informanter.

Noen utsagn kan likevel være verdt å sitere:

- *varierte enormt fra dag te dag – dager det itj va fesk – 1 – 15 kg*
- *storlaks? Dæ! – ka ska eig sei?*
- *fekk ein dag enn 10 – 12 fisk – storlaks, - den største 24 kg, ein sværing!*
- *fekk ei oppstoddo²⁷ 1,37 m lang, må ha verri 35 kg (!), -når laks på 26 kg va 96 cm lang*
- *veit itj, - 2 – 3, - 20 kg dein størst*
- *ein god sessong koin få 400 kg - størst fesk titji 26,5 kg*

Laksefangsten i Namsen som i Bjøra, har nok variert betydelig gjennom tidene. Fangstmennene har vel hatt sine begrunnelser til å "fare stilt i dørene".

Naboene på sin side hadde sine mistanker, for eksempel hva gjaldt notfangst: "Det fortelles at de kjørte laks med "bikkvogn" og senere med traktor og "Klettskuffe"!"

Noe særlig troverdig statistikk kan det ikke bli av gode historier, men fortellingene om hvor mange laksemåltid som tjenestefolk aksepterte pr. uke, eller var det pr. dag (!) er mange!

Utsagnene om at det var mye mer laks i gamle dager går stadig igjen både på folkemunne og i litteraturen. Statistiske oppgaver for laksefisket i Namdalen finnes fra 1886 (for eksempel sammenstilt av Smines 1991). Som rettsdokumentene i 16- og 1700-tallet forteller om (ref. underkapittel 3.2) var det også i slutten av 1800-tallet vanskelig å få inn pålitelig tallmateriale²⁸. Det er således fare for at nedenstående tabeller og figurer – tabell 2 og 3 / figur 17 og 18 mer blir eksempel på usikre data enn korrekte fiskefangster.

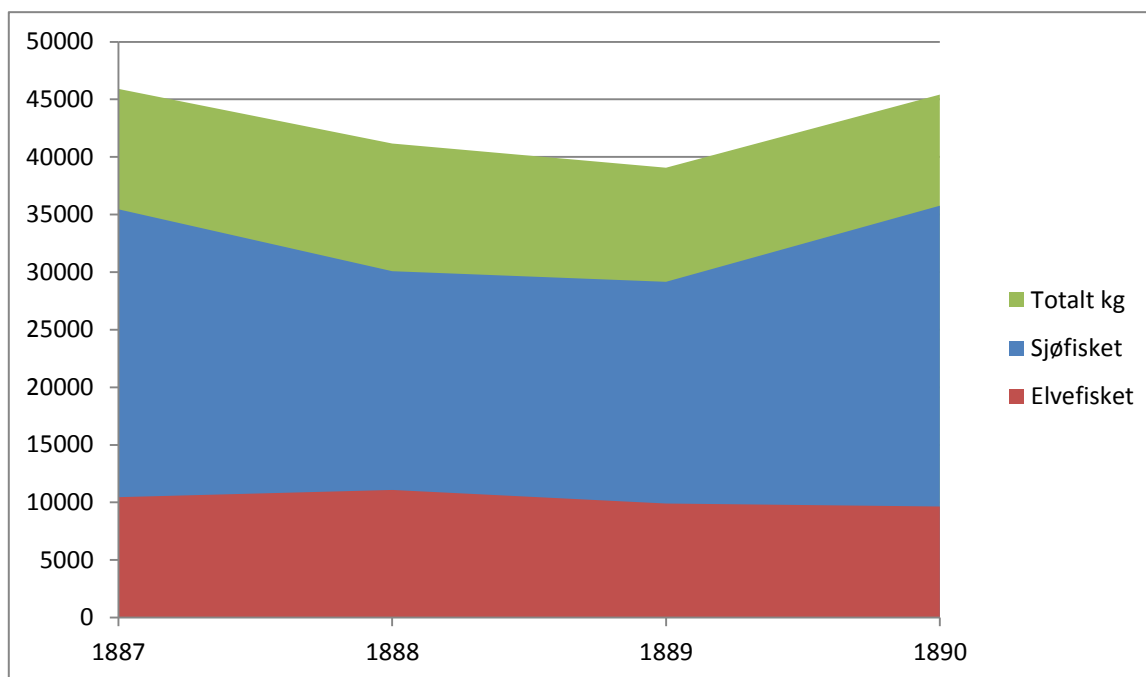
Figur 16 – Samuel Storøy med laks (18.8 kg?) tatt i laksgalin på Gran
Foto: Ragnhild Storøy

²⁷ Vinterstøing

²⁸ Fiskeriinspektøren

Tabell 2; Fordeling, kg laks, mellom sjøfisket og elvefisket²⁹

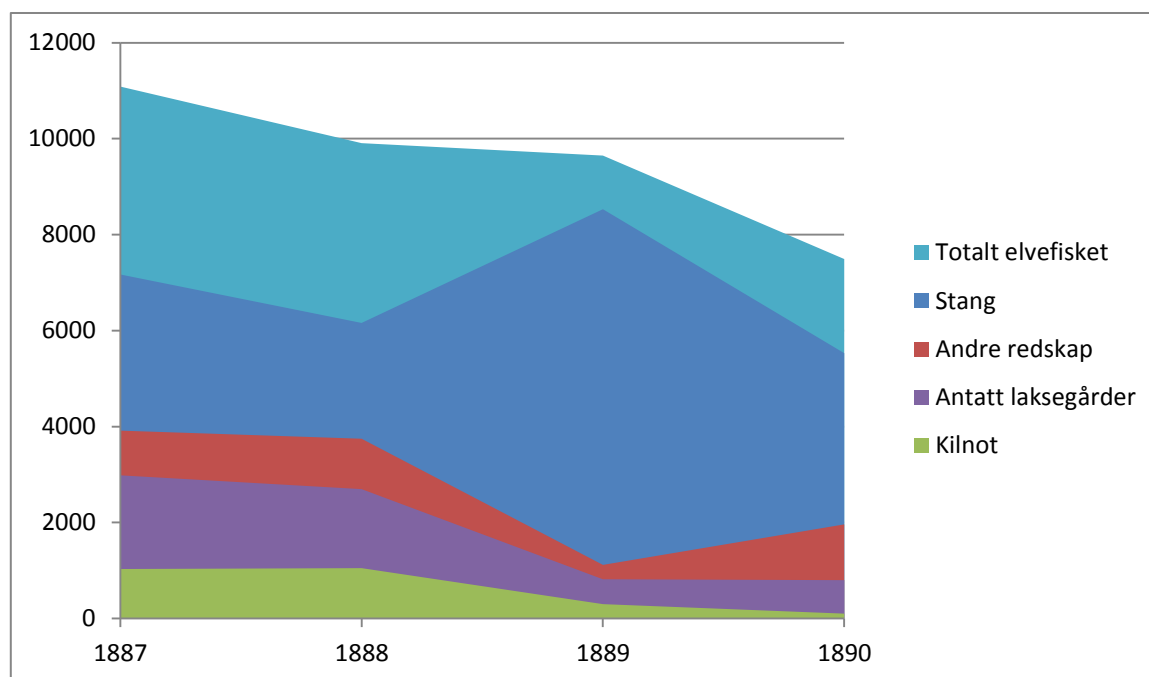
År	Sjøfisket	Antall nøter	Elvefisket	Totalt kg
1887	35455	241	10459	45914
1888	30082	242	11086	41168
1889	29159	258	9907	39066
1890	35768	279	9648	45416

Figur 17 – Grafisk fremstilling av tabell 2

²⁹Tallmateriale etter ...beretning fra Fiskeriinspektørene Kristiania 1892

Tabell 3; Laksefisket i Namsen og Bjøravassdraget 1887-1890. Fordeling i kg på ulike redskaper³⁰

År	Stang	Andre redskap	Kilnot	Antatt tatt i laksegårder	Totalt elvefisket	Kilde-avvik ³¹
1887	7170	3916	1032	2984	11086	627
1888	6160	3747	1050	2697	9907	-1179
1889	8530	1118	300	818	9648	259
1890	5530	1962	102	800	7492	-2156

Figur 18 – Grafisk fremstilling av tabell 3

Det er indikasjoner på at antall laksgali i Overhalla i slutten av 1800-tallet var rundt 20 stk.

Antas at det hovedsakelig var her laks ble fanget med gali i Namdalen, varierte oppgitt fangst fra 40 – 100 kg pr. redskap pr. år.

Hundre år senere, og her er det grunn til å tro at oppgitte fangster er svært pålitelige, er fangstene ca. 200 kg pr. laksgali (Grande 1980).

Fra 1750 har vi opplysningen (rettssak 1750, ref. ovenfor) om at Peder Halvorsen Sellæg ble dømt til å betale skatt for i alt å skulle ha fisket "5 tønner laks". Tønner kan være så mangt.

³⁰Tallmateriale etter Jon Smines i laksefisket i Namdalen, Namsos 1991

³¹Forskjell i oppgitt kg mellom tabell 2 og denne

I 1753 ble for eksempel "øl tønne" a 131,39 liter erstattet med "fisketønne" a 115,92 liter (<<http://www.maritimt.net/>>). Hvilke tønne mål som lensmann Svend Wibstad den gang la til grunn for dommen, skulle ha vært interessant å vite. Det fantes også tønner som var mindre enn 100 liter og større en 150. Regnes det forsiktig, og etter en egenvekt på 1, kan et anslag på oppfisket laks i 1749 i størrelsesorden 500 kg på Sellæg ikke være så alt for galt. Den gang, som i dag, må "Sælkvaldet" betraktes å være et av de beste i Namsen.

Som hva angår fangst og fangstkvantum, er opplysningene om økonomiske forhold også veldig usikre hva angår utbytte av laksgalfangst. Brukes imidlertid eksemplene ovenfor til å beregne verdien av enkeltfangster, kan dette muligens være en pekepinne vedrørende bruttoinntekter.

Ettersom Peder Halvorsen Sellæg skulle betale 2 ort per tønne i tiende, dvs. til sammen 10 ort, tilsvarer verdien av hele fangsten 100 ort, dvs. 25 riksdaler (1 ort er 24 skilling er ¼ riksdaler, etter <<http://www.maritimt.net/>>).

I 1803 beregnet sorenskriver Hesselberg verdien av tømmerforbruket av 60 laksgala, omregnet til skurlast, til 4000 riksdaler. Etter hans utsagn utgjorde verdien av laksefisket kun 1/8 av dette, dvs. 500 riksdaler for hele den gang "storkommunen" Overhalla. Dvs. utbytte per laksgali var i underkant av 10 riksdaler. Hadde tømmeret som medgikk i hvert byggverk blitt realisert til skurlast, ville dette ha vært i størrelsesorden 65 riksdaler.

Sellægvaldets egnelighet tatt i betraktning, er muligens ikke ovenstående resonnement og beregninger så helt på viddene. Fangstoppgavene ved slutten av 1800-tallet må imidlertid anses så usikre at disse ikke gir grunnlag for noen verdiberegninger.

Å konvertere nevnte beløp til dagens kroneverdi hadde vært interessant. De ulike årstall tatt i betraktning, forstås imidlertid dette å være noe komplisert. Det vesentlige er da heller ikke å få fram dagens verdier, men å sammenligne datidens størrelsesordener.

Vedrørende lakseprisen de siste åra det ble brukt laksgala, var det en informant som omtalte prisen som "ganske" høg. Han husket priser som kr. 50, - pr. kg. for storlaks, kr. 30 for mellomlaks og kr. 20 for smålaks. Fordelinger mellom de ulike størrelsesgrupper er litt uklare, men regnes det for eksempel ut fra en snittpris på kr. 40 per kg, og fangster på 300 kg per enhet, vil dette si kr. 12.000 per sesong.

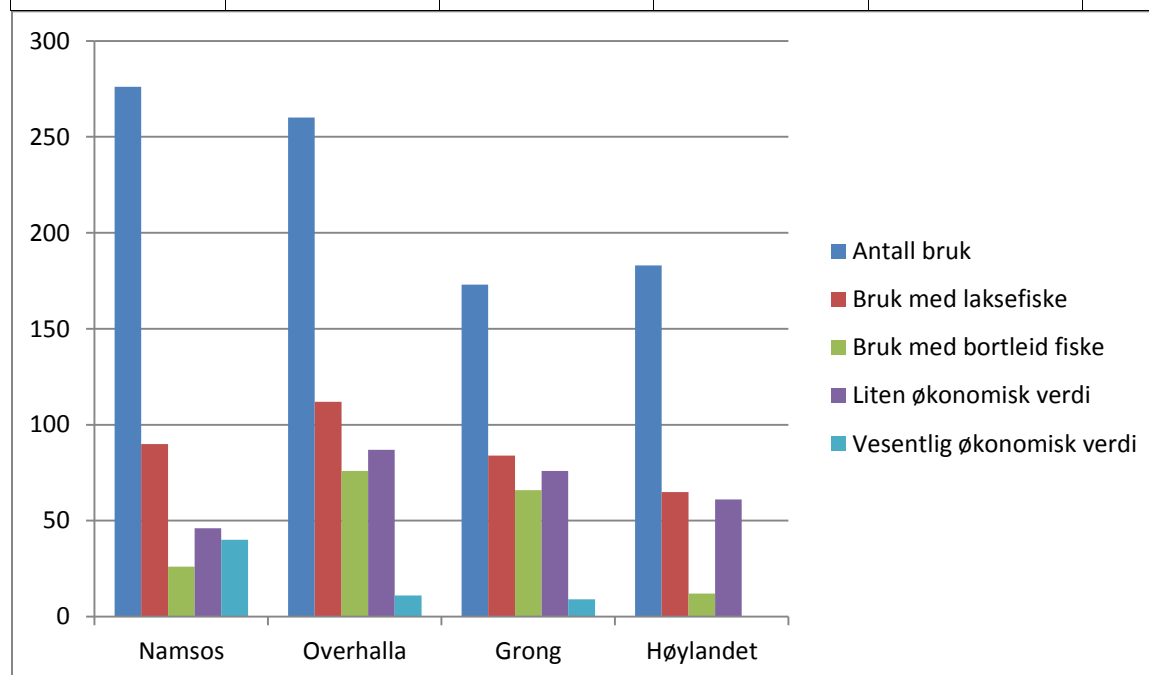
Om det ikke var årvisst, var det kanskje år om annet ikke urealistisk å regne med en god månedslønn i 1960 og 70-åra fra laksefangst på gali i Namsin.

Sammenlignet med de gårdene som leidde ut vald til sportsfiske, "laksegårdene", var nok nevnte månedslønn småpenger. Det har her ikke vært tid til å gå nærmere inn på dette, men Jordbrukstellinga 1965 gir en viss bakgrunnsinformasjon angående økonomisk verdi av laksefiske i kommunene Namsos, Overhalla, Grong og Høylandet, ref. tabell 4 nedenfor.

Dette ennå da laksgala til en viss grad fortsatt var i bruk. Tallmateriale som skiller ut disse har det imidlertid ikke vært mulig å finne.

Tabell 4; Jordbrukstellinga 1965

Kommune	Antall bruk	Bruk med laksefiske	Bruk med bortleid fiske	Liten økonomisk verdi	Vesentlig økonomisk verdi
Namsos	276	90	26	46	40
Overhalla	260	112	76	87	11
Grong	173	84	66	76	9
Høylandet	183	65	12	61	

Figur 19 – Grafisk fremstilling av tabell 4

Oversikten over antall bruk må anses korrekt. Hva angår brukerens egne vurderinger vedrørende laksefiskets økonomiske verdi, blir nødvendigvis tallmaterialet heller usikkert.

Som herredsagronom i Overhalla i 1981, husker jeg uttalelser om at inntekt fra laksefisket i kommunen hadde liten betydning. Dette i sterk kontrast til opplysning 8 år senere, ref. underkap. 2.3.

Flom, drivtømmer og tap av redskap gjorde nok fangst av laks i laksgala til en heller usikker inntektskilde. Som matressurs, enten det var på storgårdene eller på husmannsplassene, var nok imidlertid laksen svært viktig. Hva den kan ha betydd i de eldste tider i Namdalen, både som mat og som byttmiddel, burde ha vært studert nærmere.

En indikasjon på at nettopp laks har hatt betydning for tidligere tiders bosetning, har en i gårdsnavnet Hunn i Overhalla. I flg. Sophus Bugge kan det høre sammen med et gammelt verb som svarer til et gotisk ord som betyr å fange, dvs. i dette tilfellet fiskefangst (<http://snl.no/Hunn>). Med henvisning til underkapittel 7.5 om den betydningen laksefangst hadde for bosetningsmønster for urfolk i Nord-Amerika, bør det være nærliggende å tenke tilsvarende i Skandinavia.

Det er således ikke utenkelig at den første bosettingen på odden mellom Namsen og Myrelva på Hunn, nettopp hadde sin bakgrunn i muligheten for rik laksefangst. Dette da antageligvis først og fremst i Myrelva, i dag en mindre sideelv som renner ut i Namsen like før "Steinan" ("Vaskarsteinan" (Gunnerus 1803)) i Råbakkan. Det er naturlig å stille spørsmål om hvilket fangstredskap på Hunn som gjorde godt laksefiske mulig.

Det er tidligere pekt på at laksgalan mer eller mindre ble bygd på samme måte i 1970-åra som i begynnelsen av 1800, - og at byggemåten kanskje ikke hadde endret seg noe særlig siden slutten av vikingetiden.

Da er det og grunn til å tro at det hadde vært enda mindre forandringer fra år 0 til år 1000. Er det for dristig å trekke den konklusjon at "den Gaard Hund, som visstnok har, i fordom Dage, været en Gaard af stor Betydenhed" (Schøning 1773) nettopp i tusenåra tidligere bygde sin rikdom på laks?

At laks salta i tønner var handelsvare i gamle dager, er vel kjent. Kari Homstad Myrvold (91) forteller at laks konservert på denne måten også var vanlig mat i hennes barndomsheim, noe som nødvendigvis ikke alltid smakte like godt! Om ikke salt var tilgjengelig i oldtid, har nok soltørking alltid vært en kjent konserveringsmåte. "Graving" er sannsynlig vis også en eldgammel måte å bevare fisk på.

Samtlige som er blitt intervjuet i f.b.m. denne rapporten har oppgitt fiskehandlere i Namsos som avtagere av solgt fisk. Ellers ble "kokalaks" benyttet i eget hushold - *me'n greidd å eta!*

Til eget formål ble også laga spitjilaks (spekelaks) og storlaksen vart røkt, enten i eget røkeri, eller hos noen som var spesielle eksperter på dette. En slik mann var for eksempel Mathias Elverum på Veglonesset. (Skrivers erfaring).

En svært viktig måte å konservere laksen over lengre tid var å legge den i ishus. Slike bygg fantes på mange gårder i Namdalen, f.eks. i Råbakkan og Storøya i Overhalla. Tradisjonelt var det mindre bygg bygd med tykke vegger isolert med sagspon, men på Flasnes, forteller Hans Lysberg (78) om en handelsmann som hadde et stort uisolert lagerbygg der laks ble oppbevart for videresalg. Is til dette formålet ble saga ut i store blokker på Eidsvatnet.

6. Forordninger relatert til laksgala i Namdalen³²

6.1. Namsen Laxefiskeriforening og oppsyn

“Utviklingen i laksefisket tvang fram en lovgivning som tok sikte på regulerende bestemmelser for å bevare laksstammen, som i minst et par hundre år hadde vært i tilbakegang. Rådgjerder med lovs kraft måtte til. Vi får den første lov om laksefisket av 17. august 1848 med tillegg av 12. oktober 1857. Laksloven av 23. mai 1863 er det som bringer laks- og sjøørretfiske inn i mer faste og konkrete organisasjonsformer. Den er det som bestemmer adgang til å danne fiskeriforeninger og etablering av oppsyn.

Lovens § 11 omhandler begge disse ordninger. Der står det at “vassdrag eller hva dertil bliver at henregne hver for sig eller i felleskab eie laxefiskeri, kunne danne foreninger om ansettelse for fælles regning af opsyn ved disse fiskerier enten inden den hele fiskeristrækning eller inden dele af denne.”

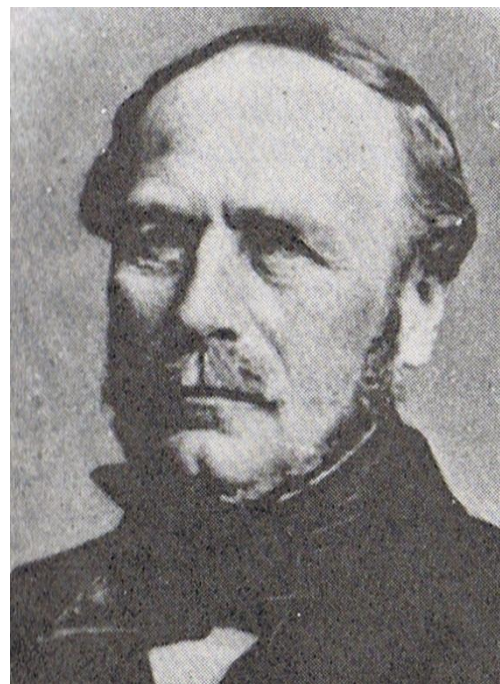
Laksefiskeriforeningene sorterte under egen avdeling i Indredepartementet. Dette kontor ble bestyrt av en fiskeriinspektør, og vår første fiskeriinspektør er Magnus Gabriel Hetting, født på Skei i Overhalla den 2. juli 1811. Han hadde juridisk utdannelse. Hetting døde i Kristiania i 1892.

Fiskeriinspektør Hetting var en handlingens mann, meget sterkt engasjert i å bevare og fremme laksebestanden i landet.

Etter kgl. Res. av 29. august 1863 var det bestemt at til Namsen med bielser skulle fiskeristrekningen fra elvens utløp omfatte alle fjorder, sund og bukter som lå innenfor en linje trukket så vidt mulig i like retning fra Utvordnes (Volnes) forbi Otterøyas og Jøas ytterste spisser mot havet til Rynes ved Salsnes, samtllige steder i Fosnes tinglag. Fra denne strekning var Lyngenfjord untatt. Der gikk grensen ved en rett linje fra odden ved Selnes i Namsos tinglag til den ytterste pynt av Skjerpø i Fosnes tinglag.

For å danne fiskeriforening og ansette oppsyn kalte fogden den 26. juni 1866 inn til møte. Det skulle holdes kl. 10 formiddag i Anders Olsens hus i Namsos fredag den 17. august. Dette er stiftelsesdatoen for det som ble kalt Namsen Laxefiskeriforening. Den 30. august melder fogden til amtmanden at foreningen er stiftet, og ber om at de beslutninger som møtet hadde fattet måtte «nyde Hans Majestæts Stadfestelse.»

Møtet foretok inndeling av oppsynskretser og beslutning om ansettelse av oppsynsmenn. De som var interessert i oppsynstjeneste kunne søke til fogden eller en av bestyrelsens medlemmer innen «førstkommende Mælens Marked.»

Figur 20 –Fiskeriinspektør Hetting

³² All informasjon i underkapittel 6.1 og 6.2 er utdrag fra Sigurd Kreklings beretning om Namdal Fiskeristyre 1866 – 1966 (Krekling 1966) og presentert i den form det ble skrevet

Sigurg Krekling skriver i sin utredning (Krekling s. 29) at «Om foreningen aldri så meget skulle være et forum hvor hovedmålet besto i å ivareta laksfiskets interesser og til å fremme laksbestanden til gjensidig gagn for begge parter, ble den snart en forsamling av stridende elementer». Bakgrunnen til dette var at elvefiskerne var representert med 7 medlemmer mens sjødistriktet bare hadde tre. Krangel og uenighet om representasjonsspørsmålet forstås å ha vært en gjenganger helt fram til 1950-årene.

I en sammenheng var den reelle begrunnelse elvedistriktet hadde ført i marken for å sitte med flertallet i styret, at de hadde flest skatteyttere, i alt 245 og betalte kr. 253,28 i laksskatt. Sjølaksfiskerne sto svakere med bare 136 skatteyttere og betalte bare kr. 212,26 i laksskatt. En annen versjon kan vi hente i innberetningen til fiskeriinspektøren fra 1886 der det med klare ord står at elvefiskerne fryktet for at «laksefiskeherlighetene ville bli dem berøvet innen kort tid.» I dette ligger en annen dyptliggende grunn enn bare laksskatten. I realiteten begynte motsetningen da kilenøtene kom i bruk i 1870-årene. De økte hurtig i antall, og i 1894 var det i Namdal fogderi mer enn 600 kilenøter i bruk.

Elvefiskerne betraktet disse redskapene som en alvorlig trussel mot laksbestanden og sin egen næring. Den veldige bruksmasse kunne laksen ikke ha stor sjanse til å komme forbi, den stengte vandringen opp til elvene. For all del måtte man forsøke å innskrenke kilnotfisket.

På sin side gikk sjølaksfiskerne så vidt at de benektet nødvendigheten av at laksen måtte opp i elvene for produksjonens skyld. De ville så visst ikke finne seg i noen som helst innskrenkning i hverken fangsstid eller redskapsbruk.

De to grupper møttes i styremøtene med en kompromissløs innstilling om at begge hadde rett. De tviholdt på sine prinsipper og synsmåter og levnet ikke hverandre muligheter for kompromisser.

Organisert oppsyn med laks- og sjøørretfiske var et av hovedformålene med loven av 1863. Primæroppgaven for oppsynet var å føre kontroll med at fredningsbestemmelsene overholdtes og å overvåke at stengningsreglene ble fulgt.

Fredningstiden var fastlagt i lovens § 14 pkt. 1 med varighet fra 14. september til 14. februar. I dette tidsrommet var det ikke tillat å fiske i elv, elvemunning, strøm, innsjø, fjord eller havkyst. Utenom den alminnelige årsfredning var det dessuten forbudt i 24 timer hver uke, nemlig fra lørdag kl. 6 til søndag kveld kl. 6 å bruke, sette ut eller la fiskeredskaper bli stående for fangst eller til hinder for fri oppgang av fisk.

Opphavsmannen til disse bestemmelser var fiskeriinspektør Hetting. Han gjorde en fremragende innsats både med å få organisert fiskeridistrikter og etablering av oppsyn. Med full rett kan det sies at hovedvekten la fiskeriinspektør Hetting på å gjøre oppsynsordningen så perfekt som mulig. Gang på gang hevdet han at dette var en av de aller viktigste foranstaltninger til å skape et bedre laksfiske. Han innskjerpet fiskeristyret å gi dette spørsmål høyeste prioritet.

Loven ga ikke adgang til å innordne fisket ved kysten under bestemte elvedistrikter. Hettings prinsipielle linje gikk derfor ut på at elvefiskeridistriktet dannet kjernen i det område oppsynet fikk som virkeområde. Man favnet så langt som mulig ut i kystbygdene, for jo større distriktet var, jo

videre rakk kontrollen. Samtidig trakk man inn flere fiskere i beskatningen, som skulle dekke kostnaden med oppsynsholdet.

Ser vi på den opprinnelige distriktsoppdelingen i Namdalen, omfattet oppsynsordningen de områder som sto nærmest knyttet til laksoppgangen i Namsen. Behovet for inkorporering av de ytterste kyststrøk var ikke så påtrengende, fordi kilenotantallet enda var forholdsvis beskjedent.

Våren 1878 foretas omregulering av oppsynsdistriktet, valg av oppsynsmenn og fastsettelse av deres lønn.

Vi får da følgende inndeling i Namsenvassdraget.

1. distrikt: Fra Fiskumfoss til skiftet mellom Rødseth og Mediå
2. distrikt: Fra sistnevnte sted til skiftet mellom Seem og Jørum
3. distrikt: Fra sistnevnte sted til Bjørelvas utløp i Namsen ved Rodum gård.
4. distrikt: Fra sistnevnte sted til Sellæghylla.
5. distrikt: Fra Sellæghylla til Tiendeholmen.
6. distrikt: Fra Flasnes til Bjørelvas utløp i Namsen.
7. distrikt: Fra Grungstadnesset til Flasnes heri inbefattet de to nedre Høylandsvatna og Eida.
8. distrikt: Fra Råumfossen til Grungstadnesset.
9. distrikt: Fra Solumsfoss til Namsen (Rena med bielver) (nytt).
10. distrikt: Renbjørelva og Myrelva samt Meosen med bielver til Namsen.

Av rent praktiske grunner besto oppsynsdistriktene av små enheter. De var mer oversiktlige da og således var det lettere å gripe syndere som forgrep seg eller overtrådte bestemmelsene.

Tilsynelatende skulle man tro at oppsynet av den grunn var meget effektivt og at alle som fisket måtte føle at de kunne være overvåket. Fiskeristyret tok også skritt til oppdeling i flere av kretsene, for ytterligere å effektivisere kontrollen med fisket. Omjusteringer har det vært flere av, således kom f.eks Lyngenfjorden med i 1888 som det 19. distrikt.

I vassdragene var det relativt enkelt å etablere et handledyktig oppsyn. Å føre et noenlunde bra oppsyn med hvordan fisket i elvene foregikk, støtte ikke på de vanskeligheter som i sjødistriktet. Der var avstandene større, og dessuten kunne naturen selv skape visse problemer som selv ikke en våken og oppriktig tilsynsmann var i stand til å beherske.

I elvefiskernes øyne var kilenøtene den største anstøtstein. Nå vet vi at ethvert nytt fiskeredskap er blitt møtt med skepsis og direkte motstand. Linebruk, garn, not og trål er i tur og orden avdømt etter hvert som de trengte inn på fiskefeltene. Den dag i dag står det strid om not og trålredskaper.

Overraskende er det ikke at kilenøtene vakte forargelse blandt elvefiskerne da de kom på moten. Frykten for skadevirkningene på elvefisket vokste proporsjonalt med antall nøter. Sportsfisket i elvene skapte en ny inntektskilde for grunneierne. Da de erfarte at fisket tok av, satte de dette med eller uten grunn i relasjon til kilenøtene.

Såvel elvefiskerne som sjølaksfiskerne ønsket å sikre seg størst mulig fri rett til å fiske på laksbestanden. Der lå konfliktstoffet. Statistikken ble trukket fram, og den viste synkende fiske i elvene. Da var det også påkrevet at man fikk regulerende bestemmelser for fisket. Den

kjennsgjerning at laksen måtte utføre sin forplantende gjerning i elvene var vitenskapelig erkjent, og det var en solid plattform for elvefiskerne å stå på i deres resonnement.

Sterkere enn noen annen person vi støter på, var fiskeriinspektør Hetting i sin kamp og argumentasjon mot kilnotfisket. Hans rapport fra 1872 levner ingen tvil om en kompromissløs holdning til disse redskapene, som han kaller «et ødelæggelsesredskap, der dessverre har faaen en særdeles stærk udbredelse ved vore kyster.» Videre sier han «at mer og mer har man fått øynene opp for den skade omhandlede redskaper har øvet på fisket, en skade der også i tilfelle av der ikke settes en stopper for samme under den sannsynlige forøkelse av kilenøtenes altfor store antall visselig ikke skulle blive langt fra at være laksefiskeriet totale ruin.»

Konsekvensen av denne erkjennelse tok det ene amtet etter det andre, og Hetting nevner at 6 amtmandsformandskaper, " bla. a. Nordre Trondhjems Amt, hadde dratt omsorg for ved kgl. Res. og faat gjennomført innskrenkning i bruk av kilenøter. For dette amtet traadte kgl. Res. Av 1870 i kraft fra 1. mai aaret efter. «Den har allerede medført gagnlige virkninger i de distrikter hvis elve munder ut i Namsen fjord. Den for fiskeriets opkomst virksomme foged i Namdalen ansatte i vaar opsynsmænd i denne fjord for at resolusjonen kunne bli overholdt. Allerede i skrivelse til mig av 4. juli beretter han at virkningen av indskrænkningen paa en meget synbar maade har vist sig, idet en mengde ikke alene av smaalaks, men ogsaa større laks har indfundet sig i Namsen. Ved min senere foretatt inspeksjonsreise viste det sig ogsaa at Namsen med dens 4 betydelige bielver saavel som Aagaardselv, Bognaelv, der udmunde i Namsen fjord, var meget fiskerigere end de hadde været i de siste 20 aar," skriver Hetting.

Det som ikke var mindre oppmuntrende var at kystfiskernes oppfatning av innskrenkningen, i flg. Fogden, mente «det var i det heles saavel som for kystboernes som for vassdragenes interesse, at brugen av kilenoten blev indskrenket.»

I deler av Namsen, først og fremst nedenfor Ranem, fikk man på 1880-tallet delvis bort drivnøtene. Kontrakter de engelske sportsfiskerne opprettet med valleierne, hadde klausul om at valleierne forpliktet seg til ikke å bruke garn eller not. På noen vall måtte endog valleierene fraskrive seg rett til fluefiske om våren før forpakterne kom.

Loven av 27. Mars 1869 ga høve til å forby bruk av fiskeredskap i elv og innsjø i et amt "eller dele av samme at benytte sådanne redskaper, der ansees skadelige for fiskeribedriften".

Enten det kan være til forkleinselse eller unnskyldning at sjølaksfiskerne syntes innskrekningene i laksfisket var et inngrep i næringsfriheten, man kan kalle det kortsynthet eller hva som helst, så var dette et rådende syn. Dette redskap økte i avansert tempo. Og det skulle skje at kilenota gjorde sin seiersgang opp i elvene og til innsjøene, inn i distrikter hvor den var betraktet som «laksestammens ruin.»

I 1880-årene kom kilenøtene i bruk i Bjøra og Høylandsvatna. Fra et antall på 14 nøter i 1892 økte de på ett år til 25, En av de engelske sportsfiskerne betalte en kilenotfisker i 1890 der oppe for ikke å fiske med nøter. Men det hadde ingen innvirkning på de andre, kanskje snarere tvert om. De kalkulerte med at andre sportsfiskere ville gjøre det samme. Fangstverdien kan ikke ha vært rent

liten, for eierne av laksnøter hadde forlangt kr. 1600,00 pr. år for å oppgi notfisket. Før den tid var det opplyst at laksfisket i disse vatna var så godt som verdiløst.

Alt av bundne redskaper var gjenstand for bestemmende inngrep i tur og orden, og turen kom i 1896 til garna i laksgårdene. For disse gjalt det adgang til utvidet fangstid alle ukedagene, unntatt søndager. Saken var blitt avvist to år tidligere.

Det var 37 oppsittere i Overhalla som søkte om at fisketiden for garna i laksgårdene på strekningen fra Vibstad og Gansmo til og med Kvatningen og Selotten måtte bli utvidet til 6 døgn mot som i loven bestemt 5 døgn. Som grunn for andragendet anførte de at stangfiske egnet seg dårlig på denne strekningen og at det var liten mulighet for bortforpaktning til sportsfiskere. Et annet moment var at disse redskapene fisket lite laks. Fra uminnelige tider hadde de vært i bruk uten at man hadde sporet nedgang i laksbestanden. Søknaden var også underbygget med at grunneierne for sine laksgårder betalte skatt både gjennom matrikkel og skatteligning.

Hvordan gikk det så med kilenotfisket i elvene? Forbud mot disse redskapene ble innført i Høylandsvatna, men i 1924 søkte grunneierne der om dispensasjons for Eids- og Grongstadsvatnets vedkommende, hvilket fiskeristyret samtykket i. Samtidig pekte man på de uhellsvangre bestemmelser var tillat å bruke i elv og ved elvemunninger, mens kilenøtene var forbudt i vatn og innsjøer.

I seg selv var dette en inkonsekvens som bare resulterte i at nøter ble satt ut ved elveoser og i elvene og førte til en langt sterkere beskatning av laksen enn om det også hadde vært adgang til å drive notfiske i vatn og innsjøer. Fiskeristyret ba fiskeriinspektøren om å sette fram endringsforslag så laksloven forbød nøter og krokarn der vatn og innsjøer munnet ut i elvene.

Søknad om dispensasjon i kgl. Res. av 23. september 1932 for kilenotfiske i de to vatna frarådte herredstyrene både i Høylandet og Overhalla, og det samme gjorde Namdal fiskeristyre. Da heller ikke departementet fant grunn til å fravike bestemmelsen, sluttet fylkestinget seg til disse innstillingene da saken forelå der i 1847.

Etter siste verdenskrig kom i bruk fiskeredskaper, både nøter og garn, som var bunnet av nylontråd. Disse viste seg å ha langt større fangstevne enn de som var bunnet av lintråd. Et nytt innslag inntreffer omkring 60-årene da drivgarnfisket etter laks begynte utpå åpne havet og som utviklet seg i rivende tempo.”

Figur 21 – Oppsynsmerket i sølv til Helmer Storøen (Blengsli 2011)

6.2. Uoverensstemmelser om fiskerett i Namsen

“I 80-årene var laksfisket virkelig blitt en inntektskilde både for dem som hadde elvevall og for dem som drev fisket i sjøen. 50 år var gått siden de første engelske sportsfiskere begynte å fiske i Namsen. De slo seg først ned i Grong, og i 1894 kunne formannen i laksefiskeriforeningen inberette til fiskeriinspektøren at det i Overhalla lå 50 engelskmenn på 11 forskjellige steder i elva og fisket, og at disse skjønsmessig la igjen bortimot kr. 60.000,00 hvert år for valleie og andre tjenester. Det var ikke småslanter den tid.

Sportsfiskerne drev bare med stangfiske, et fiske som ble betraktet som en effektiv fredning sammenlignet med andre redskaper. På de bortforpaktede elvestrekninger hadde ingen andre enn engelskmennene rett til å drive noe som helst slags fiske verken med faststående eller drivende redskaper.

Ordningen kom i fare for å ikke kunne opprettholdes i lengden ved at det blant valleierne oppsto uenighet om eiendomsforholdene. Det var på basis av disse inntektsfordelingen var fastlagt.

Gjeldende praksis hadde vært at midstrømlinjen dannet skillet mellom eiendommene på begge sider av elva når det gjaldt bruk av garn og laksgårder. Ellers fisket man fra begge sider med samme rettigheter. Mellom de tilstøtende eiendommer på samme side av elva var praksis at eierne av særskilte matrikulerte parseller under samme matrikelnummer i regelen drev fiske med not sammen og med samme andel i utbyttet, enten partene var store eller små. Dette hadde vært en stilltiende overenskomst som var godtatt den tid laksefisket ikke var tillagt større verdi. Faststående redskaper derimot var alltid brukt på de laksstøer som tilhørte de enkelte eiendommer.

Engelskmennene hadde kontraktfestet retten til stangfiske en viss tid av sommeren. Men både før og etter kontrakttiden tok valleierne til og med stangfiske på hele strekningen uten hensyn til eiendomsforholdene. Dette ble tålt så lenge valleierne var enige i hovedsaken, nemlig å bortforpakte laksfisket til engelskmennene og fordi at fisket med stang en kort tid vår og høst ikke betød noe utbyttmessig sett.

Da det så viste seg at enkelte valleiere – særlig de som hadde små fiskevall – tok til å utnytte forholdet som en rett også når det gjaldt andel i forpaktningssavgiften, idet de for sine parseller forlangte like stor andel som for de større, ble følgen at somme av valleierne fikk vanskeligheter med å leie bort sine vall til engelskmennene. De ville ikke ha andre til å drive fiske så lenge de selv drev sporten.

Det var en opplagt sak at både den enkelte valleier og hele distriktet da kom til å gå glipp av inntekter. Bortforpaktningen ville opphøre av seg selv. Og det som verre var, det kunne gi signal til rovfiske med alle slags redskaper som var tillat å bruke.

Foreningens formann la disse problemene fram for fiskeriinspektøren og framholdt at det var nødvendig å etablere regler for utskiftning av fisket i forhold til eiendomsretten «så det kan bli ende på den omtrent lovløse praksis som har innsneket seg.»

Fiskeriinspektøren ble anmodet om å fremme lovforslag enten som en tilføyelse til dagjeldende lakslov, eller regler for utskiftning av fisket mellom naboeiendommene.

Styret antydde måten man kunne løse knuten på. Det mente at den eneste heldige løsningen var ved frivillig overenskomst å få til et såkalt dagbytte, som allerede hadde vært praktisert. Dette var gjort på den måte at de to sider av elva delte ukens fiskedager likt seg imellom i forhold til gammel matrikkelskyld. Hver valleier fikk da fiskerett og utbytte som sto i samsvar til vedkommendes eiendom. Dessuten oppnådde man at engelskmennene var interessert i forpaktning av vallene, enten de var store eller små.”

7. Etterrakster / Oppsop

7.1. Statlig laksgali 1992

Byggverket ble oppsatt seinsommeren/høsten 1992 på Strandamoen, på Sørsida , like øst for Namsos. Dette som et ledd i overvåkingsfiske etter rømt oppdrettslaks. Denne halvferdige fangstinnretningen, i regi av Miljøvernkvinnen, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, er så absolutt den siste laksgali i Namsen. (Pers. opplys. M. Larsen/A. Rikstad)

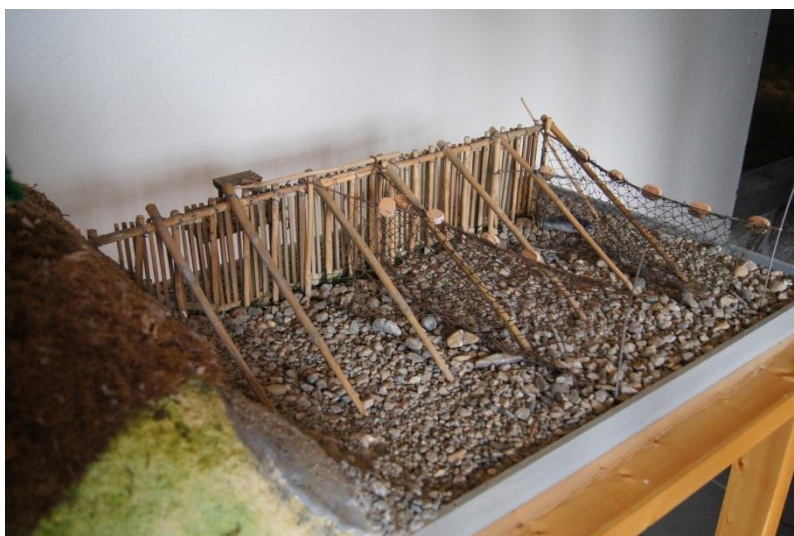

Figur 22 – Statlig laksgali i Namsen Foto: Anton Rikstad

7.2. Laksgalmodell Namsen Lakseakvarium

Denne modellen står i Namsen lakseakvarium ved Fiskumfossen i Grong. I tilknytning til denne er det opphengte opplysninger på norsk, engelsk og tysk om «laksegårder». Dette sammen med et bilde av en laksegali i Grytøya fra 1960-åra, jamfør vedlegg 17. Ut fra opplysninger fra Jakob Bruun forstås denne modellen å være bygd av ham og Gunnar Grande i Kvatninga.

Det er å merke seg at det benyttede ordet «Salmon Fence» på plakaten i Lakseakvariet gir lite eller ingen «fangst» ved nettsøk, det korrekte begrepet på engelsk synes å være «Salmon Weir».

Figur 23 - Modell laksgali Namsen Laksakvarium
Foto C. I. Storøy

7.3. Valdkart Namsenvassdraget, laksefiskeutstillingen Haugum mølle, Ranemsletta (Overhalla historielag/Museet Midt IKS)

7.4. Opplysninger om laksegala i utlandet³⁴

Figur 24: Laksegård i elven Куче, nær Кызомени. Kvitehavet. Illustrasjon fra en bok datert 1863

Det er ikke bare i Norge at laksegårder har vært brukt som fangstredskap.

Laksegårder har vært i bruk i Russland, på de Britiske øyer og i USA / Canada.

Konseptet er det samme – ta laksen når den returnerer for å gyte, utførelsen varierer litt fra sted til sted, man har tilpasset seg de lokale forholdene, både geografiske og sosiale forhold har klare innvirkninger på utformelsen av laksegårdene.

I Russland var det ofte slik at klostre eide mye naturressurser, deriblant

fiskerettigheter. Munkene førte detaljerte og nøyaktige statistikker. Disse opptegnelsene er unike, og gir et godt sammenligningsgrunnlag opp mot offisielle tall fra slutten av 1800-tallet – og levner ingen tvil om at laksefisket var en viktig ressurs. De beskriver at byggingen av laksegårdene var et dyrt og strevsomt arbeid som krevde samlet innsats. Det står oppført i et av klostrenes arkiver at de begynte å bygge laksegården etter isgangen, og at de demonterte laksegården før frosten kom. (Moskovsky Komsomolets #92, 2010) (Marine Animal Populations: A New Look Back in Time, Holm, Marboe, Poulsen, MacKenzie).

På de Britiske øyer refereres det ofte til tidevannslaksegårder, med såkalte «Putchers» - Kurver som snevrer inn i den ene enden. Laksen svømte inn forbi laksegårdene med tidevannet, og hoppet opp i kurvene og ble fanget der ved lavvann. I siste halvdel av 1800-tallet, rundt elven Severn, Wales – Storbritannias lengste elv³⁵, var det gitt lisens for over 11 000 kurver, og hver laksegård inneholdt fra 50 til 2 400. (salmonboats.co.uk)

Figur 25: Laksgård, elven Severn, med omtrent 700 kurver, «putchers»,

I Irland i 1842 ble det forsøkt å få laksegjerder og andre tidevannsbaserte fangstredskaper forbudt, uten at det førte fram. Det ble prøvd opp i mot blant annet

³⁴ I samtlige engelskspråklige kilder er begrepet «Salmon Weir» benyttet. I dette underkapitlet bruker Jann – Ove Risvik begrepet laksegård/laksegårder. Han har skrevet en tekst basert på engelskspråklige nettkilder og litteratur.

³⁵ Omtrent 354 km lang. http://en.wikipedia.org/wiki/River_Severn

Magna Charta, og «common law». Der dette er omtalt i «THE SALMON AND SEA FISHERIES:...», påpekes det at slike faste fangstredskaper har blitt plassert med omhu for å sikre fri navigasjon, og har vært viktige eiendommer med eldgammelt opphav. Dette sitatet sier mye **«There is not, perhaps, any branch of our law more intricate than that which relates to salmon fisheries»³⁶**

I elven Shannon³⁷, omtales en stor laksegård, “The Great Lax Weir” – eid av firmaet «The Limerick Corporation», og så stor og effektiv at andre med interesse i laksefiske lenger oppe i elven fryktet at de skulle stenge elven helt. Nye lover ble etterhvert innført som regulerte adgang oppover elven, og som satte krav til fiskefrie perioder. Navnet «Lax Weir» stammer her fra vikingetiden, det er dokumentert at vikinger hadde etablert et langfort i nærheten. (THE SALMON AND SEA FISHERIES, 1852) (Rev. P. Fitzgerald, 1827) (Archaeology Ireland, 1998).

Urfolket i nordvest Amerika utviklet tidlig kunnskap om bærekraftig laksefiske på forskjellige vis. Ikke gjennom byråkrati, men gjennom skikker og ritualer – en lokal forvaltning som fungerte i flere tusen år hva angikk Stillehavslaksen. Hovedbeskatningen av laksebestanden foregikk gjennom laksegårder. Alle kulturelle grupper i nordvest Amerika fisket ved hjelp av slike fangstredskaper. Tidlig på 1900-tallet skulle dette forandre seg, med innførselen av industrielt rådrift på laksen. (Jim Lichatowich, 1999).

Figur 26: Indianerlaksegård på elven Cowichan, 1866

Laksegårdene bestod av pæler som stod fast året rundt, kledd med grindverk i fiskesesongen som ble tatt bort når sesongen var over. Pælene ble reparert ved behov. Granløv, busker, og andre materialer kunne også bli brukt til å tette de. Laksegårdene var ofte kollektivt eid, der hele landsbyen var bygd rundt laksegårdene og arbeidet og fangsten ble delt. Det var vanlig at det var flere landsbyer langs samme elv. Siden disse laksegårdene blokkerte laksen helt, måtte ressursen benyttes, ikke utnytted. Hadde landsbyen fått dekt behovet, åpnet de for gjennomfart. I starten av hver

sesong var de alle ekstra forsiktige, rikt laksefiske ble ikke tatt for gitt. (Hilary Stewart, 1977).

Den røde tråden i kildene som jeg har gått igjennom for å få et lite innblikk i bruken av laksegårder internasjonalt, må være viktigheten av laksen som ressurs. Selve livsførselen ble bygd rundt laksefisket hos grupperinger i urbefolkningen i Nord-Amerika. Omfattende byråkrati ble skapt rundt laksefisket i Europa. De institusjoner i samfunnet med makt/inflytelse/betydning, endte opp direkte involvert i laksefisket. Stammer, adelen, forretningsfolk, kirken – laksefisket har vært betydningsfullt og viktig.

³⁶ THE SALMON AND SEA FISHERIES:... s9

³⁷ Irlands lengste elv, 360.5 km, http://en.wikipedia.org/wiki/River_Shannon

Referanser

Litteraturliste

Aalberg, Endre, 1995: Laksefiskets historie i Namsen, Namsenseminaret, Grong, 7. – 8. feb. 1995. (Renskrete 2008 v/Ragnar Holm)

Balstad, Stein, 1992: Ordning av fisket i Namsen. Hovedoppgave Planfag og Rettslære, Ås-NLH

Bjerken, Martin, 1955: Laksefisket i Namsen og de andre elvene i Namdalen, Namdal Historielag, 2006.

Bjerken, Martin: Grong bygdebok, Aktietrykkeriet, Trondheim.

Blengslien, Erling, 2011: Helmer Storøen. Meldingsbladet Overhalla historielag 2/2011.

Bolt, Aslak, 1432: Jordbok. Nidaros.

Bruun, Jakob m.fl., 1979: Forslag til fredning og fredningstid for elvene i Midt-Norge. Brev 10.9.1979 til Direktoratet for vilt og ferskvannsfiske.

Eknæs, Åsmund, 1979: Innlandsfiske, Det Norske samlaget, Oslo.

Fellesavisa, 1981 Fisket med laksegjerde 13 august 1981.

Financial Times/Aftenposten, 1990: Håpet er der. Aftenposten 17/2-1990.

Fiske, P. og Aas, Ø. 2001: Laksefiskeboka, NINA, Trondheim.

Flotten, Olav, 1967: Overhalla Bygdebok nr. I, Namsos.

Flotten, Olav: Arkivboks 36, mappe 67 og 75. Historisk arkiv Overhalla kommune.

Gandske Nummedals lens beskrivelse 1597.

Grande, Håkon m.fl., 1980: Påklaging forskrift. Brev til Miljøverndep. 20.6.1980.

Groven, G.: Overhalla bygdebok (OB) nr. V, Namsos 19.....

Groven, G.: Overhalla bygdebok (OB) nr. VI, Namsos 1990.

Grøttum, Arnliot, 1984: Bygdabok for Høylandet, bind III, s 96 -110.

Gunnerus, H. H, 1811: Beskrivelse over Namsen Elv og Fiskum Foss i Norge (opprekk Grong historielag, 1991).

Hesselberg, O, 1803: Indberetning til Rentekammeret i København.

Hjulstad, Ola, 1995: Prosjektnotat.

Hjulstad, Ola, 2000: Om laksegårder i Namsen. Årbok for Namdalen. Namdal Historielag 2000.

Hjulstad, Olav, 1984: Namsen i våre minner. Eget forlag - Harran, 1984.

Korsen, Ingvar m. fl., 1989, Definisjoner og beskrivelser av lakseredskaper. Direktoratet for naturforvaltning (DN), Trondheim.

Krekling, Sigurd, 1966: Laksefisket i Namdalen. O. Hojems Trykkeri, Namsos.

Lichatowich, Jim, Salmon Without Rivers, A History of the Pacific Salmon Crisis, Island Press, Washington, DC 1999, s37-44

Marine Animal Populations: A New Look Back in Time, Poul Holm, Anne Husum Marboe, Bo Poulsen, Brian R. MacKenzie, <http://comlmaps.org/mcintyre/ch1>

Mørkved, Karl L., 1949: Skogbruk og treforedling i Namdal. F. Bruns forlag, Trondheim.

Prytz, Å., 1997: Et økonomisk studium av laksefisket i Namdalen. Kunnskapsstatus for laks og vannmiljø i Namsenvassdraget. Namsos 2006.

Risvik, Jann-Ove, 2012. Opplysninger om laksegala i utlandet. Info fra ulike nettsteder. Skage 2012.

Schmidtnielsen, L. 1917: Aarsberetning Trondhjems Fiskeriselskab, 1917 og 1918. Adresseavisens Boktrykkeri.

Schmidtnielsen, L. 1917-19. Særtrykk Aarsberetninger Trondhjems fiskeriselskab.

Schøning, Gerhard, 1773: Reise som gennem en deel af Norge. 2. bind. Tapir, Trondheim 1979.

Skarland, K. og J., 1991: Dialektord fra Høylandet. Høylandet Historielag. Namsen Trykk, Namsos.

Smies, Jon, 1991: Laksefisket i Namdalen. Namsen Laksestyre. Namsen Trykk, Namsos.

Stewart, Hilary, Indian Fishing: Early Methods on the Northwest Coast. Douglas & McIntyre Ltd, 1977, s. 99-100

Storøy, C.I./Mørkved Brynjar, 2012: Vern av stadnamn med fokus på Skage og Hunn i Overhalla (manus under arbeid april 2012).

Thorstad, Eva B. m. fl 2006: Kunnskapsstatus for laks og vannmiljø i Namsenvassdraget, KLV/NINA, Trondheim.

Trønder-Avisa, 2012: "Kala – Kvinnen litt utenom det vanlige", 8. mars 2012, Steinkjer.

Weglo, Ole M, 1918: Træk av Overhalla Prestegjelds Bygdehistorie, Stenkjær. 2. utgave, Overhalla/Namdalen Historielag 2009.

The salmon and sea fisheries containing comments upon the existing and proposed legislation and a practical enquiry into the state of the Irish Fisheries. Dublin: 1852, s. 8-9.

The history, topography and antiquities of the county and city of Limerick.; With a preliminary view of the history and antiquities of Ireland. By the Rev. P. Fitzgerald, Vicar of Chaircorney, in the Diocese of Emly, vol II, Dublin 1827 s 532.

Archaeology Ireland Volume 12 No. 4 Issue no. 46 Winter 1998. <http://www.linnduachail.ie/wp-content/uploads/2011/11/Athlunkard-1998-new.pdf>

Moskovsky Komsomolets , Hunting and fishing. XXI Century № 92 of December 1, 2010 / Московский Комсомолец Охота и рыбалка XXI век № 92 от 1 декабря 2010 -

Nettstedhenvisninger

<http://www.mk.ru/social/article/2010/11/28/547709-semgamatushka.html>

<http://www.salmonboats.co.uk/1252.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/River_Severn

http://en.wikipedia.org/wiki/River_Shannon

<http://www.vritrondelag.no>

<http://www.linksbuketten.dk/z084.htm>

<http://www.dir.not.no/attachment.ap?id=1252>

<http://www.dir.not.no/attachment.ap?id=1262>

<http://www.maritimt.nett/>

<http://snl.no/hunn>

Personlige opplysninger

Aagard, Marte Formo
Ahlin, Ivan,
Amundsen, Sigbjørn
Bruun, Jakob
Ekker, Karl Jørgen
Eldstad, Ole
Engstad, Stein
Fiskum, Eystein
Fiskum, Kåre
Fiskum, Magne
Friddtun, Kristine
Grøtan, Geir
Hansen, Kjersti
Hanssen, Kjersti
Hasfjord, Erling
Holm, Ragnar
Homstad, Tore
Kvaløsæter, Marit Vannebo og Reidar
Kvithyll, Hans Kåre
Larsen, Magne
Lysberg, Hans
Løe, Wenche og Harald
Michelsen, Anne Margrete Lilleøen
Myrvold, Håvard
Myrvold, Kari Homstad
Neergård, Morten
Okstad, Arnstein
Opdal, Svein H
Risvik, Anne Marie Furre
Rønning, Per Jakob
Saugen, Jo Magnus
Sellæg, Bjørnar
Vikdal, Kirsten Strand

Oversikt over figurer

1. Laksegården ved Frisenvold, Randers, Danmark.
2. Kart, Namdalen i Norge.
3. Kart, nedre del av Namsenvassdraget.
4. Laksens livssyklus.
5. Morten Risvik har fått sin fisk! Foto: Tove Nilsen.
6. Flakekasse Hellefossen. (Maleri I.C. Dahl 1883).
7. Lystergaffel (kamlyster) Vollen gård, Grong. Foto C.I. Storøy.
8. "Laksegaard" med garn (Hesselberg, 1803).
9. Modell "laksegar" Namsen.
10. Laksgar, Lilleøen.
11. Laksgali / laksegjerde i Namsen.
12. Laksgali i Grytøya 1960-åra.
13. Laksgali Sålottberga, og flåte med rambukk.
14. Laksgali i Grytøya ca. 1970. Ikke landfast.
15. "men ellers have de en slags Smaabaade de kaldte Laugfard".
16. Samuel Storøy med laks (18.8 kg?) tatt i laksgalin på Gran. Foto: Ragnhild Storøy
17. Grafisk framstilling av tabell 2 – sjøfisket/elvefisket.
18. Grafisk framstilling av tabell 3 – laksefisket Namsen/Bjøravassdraget.
19. Grafisk framstilling av tabell 4 – jordbrukstellinga 1965.
20. Portrett, fiskeriinspektør Hetting.
21. Oppsynsmerket i sølv til Helmer Storøen.
22. Statlig "laksgali" 1992. Foto: Anton Rikstad.
23. Modell laksgali Namsen Laksakvarium, Grong. Foto: C.I. Storøy.
24. Laksegård Russland – elven "Kuye".
25. Laksegård Storbritannia – elven Severn.
26. Laksegård Nord Amerika – elven Cowichan.

Oversikt over tabeller

1. "Laksegaarder" Overhalla prestegjeld 1803.
2. Fordeling mellom sjøfisket og elvefisket.
3. Laksefisket i Namsen og Bjøravassdraget 1887 – 1890. Fordeling på redskaper.
4. Jordbrukstellinga 1965.
5. Oversikt laksgala Namsenvassdraget 1803/2012.
 - 5.1. Namsos kommune.
 - 5.2. Overhalla kommune.
 - 5.3. Overhalla kommune.
 - 5.4. Overhalla kommune.
 - 5.5. Overhalla kommune.
 - 5.6. Grong kommune.
 - 5.7. Høylandet kommune.

Vedlegg

Oversikt over vedlegg

1. Beskrivelse av oppdraget «Laksegårder i Namsen».	76
2. Lovverket (http://www.dir.not.no/attachment.ap?id=1252)	77
3. Oppsyn (http://www.dir.not.no/attachment.ap?id=1261)	79
4. Kontrakt Smith/Olsen med laksegårdseiere, Halvardmo, 1851.	82
5.1. Kopi av utskrift av original kontrakt Namdalen Sørenskriveris pantebok 1848.	83
5.2. Transkribering av samme 2012.	89
6. Brev 20. januar 2012 til valdkontakter.	91
7. Spørreskjema intervju.	92
8. Oversikt laksgala Namsenvassdraget, tabeller 5.1. -5.4.	93
9. Satelittbilde: Llaksgala i Namsen (Høknes, Namsos - Litljøya, Overhalla).	101
10. Kartblad 1: Høknes /Bergenget, Overhalla.	102
11. Kartblad 2: Skage/Lilleøen, Overhalla.	103
12. Kartblad 3: Fiskeplasser nordre del Søråa, Høylandet.	104
13. Kartblad 4: Fiskeplasser midtre del Søråa, Høylandet.	105
14. Kartblad 5: Fiskeplasser søndre del Søråa, Høylandet.	106
15. Kartblad 6: Fiskeplasser øvre del Namsen, Grong.	107
16. Kartblad 7: Fiskeplasser ytre del Namsen, Grong.	108
17. Informasjonsplakat Namsen Laksakvarium (vedr. laksegård (no./eng./tyske).	109

Vedlegg 1. Beskrivelse av oppdraget «Laksegårder i Namsen».

Følgende punkter skal beskrives i en skriftlig rapport med referanser til skriftlige/muntlige kilder:

Om selve fangstinnretningen:

- Hovedprinsippene bak fangstinnretningen "Laksegårder", gjerne illustrert med bilder eller skisser
- Variasjoner i utforming og valg av materiale på laksegårdene. (Var de like overalt i elva?)
- Utbredelsen av "laksegårder" i Namsen, hvor mange og fra hvor til hvor stod de?
- Datering av kjent bruk
- Stedsangivelse av så mange som mulig (GPS eller navn på sted i elva)

Om selve utførelsen og fangsten

- Hvem som driftet laksegårdene (Måtte de være mange for å drifte en slik innretning?)
- Hvem hadde dette som arbeidsoppgave?
- Hvem hadde en slik rettighet? (Kunne grunneier leie ut den? osv.)
- Fangsteffektiviteten til laksegårdene. Var denne lokalitetsavhengig eller var andre faktorer som vannføring mer utslagsgivende?
- Hvilken fangst var det normalt å få? Maksimal fangst? Var det forskjell på ulike størrelsesgrupper? Ble det tatt bare laks eller også sjøørret? Bifangst av skrubbe og sandflyndre, fugl og pattedyr?
- Hvilken økonomisk betydning hadde dette fisket for de som hadde slik rettighet?
- Behandling av fangst. Ble fangsten solgt og spist fersk eller ble deler av fangsten behandlet på ulike måter?

Hensikten med rapporten er å:

- Sikre at tradisjonell kunnskap omkring fangstinnretningen «laksegårder» blir tatt vare på for ettertiden. (Hvor-hvordan-hvorfor?)
- Bidra til at historien omkring laksegårder og de som hadde tilknytning til dette arbeidet blir nedskrevet og slik sikre kulturskatten fra Namdalen ytterligere. (Hvem-Hva-Spesielle historier?)
- Innhente kunnskap som skal brukes i videre informasjonsarbeid omkring villaksen.
- Bidra med opplysninger til forvaltningen omkring hvor det har vært laksegårder.
- Bidra med kunnskap om hvor det kan være aktuelt å gjøre flere undersøkelser omkring tidligere fangsredskaper.
- Samle informasjon om og bilder/skisser av laksegårder på ett sted.

Vedlegg 2. Lovverket

Lovverket

Lakselovgivningen fram til 1964

Det har vært fisket laks og innlandsfisk her i landet fra de eldste tider og en finner alt i helleristningene opplysninger om det gamle veidemannssamfunnet. Helleristningene viser forskjellige fiskeslag som kveite, laks og andre, og i den gamle Edda er det fortalt om Loke som ble fanget i Frånangerfossen med garn da han skapte seg om til laks. Ellers finnes det fra 1100 tallet flere runesteiner med innskrifter om fiskeretten både i lakseelver og til innlandsfiske i sjøer. Også i de gamle landskapslovene fantes det rettsregler for fisket slik som i Gulatingsloven der det sies om laksen "Ganga skal Guds gava til fjells som til fjøre om ganga ho vil". Det var derfor alt på den tid forbudt å stenge for oppgangen av fisk i lakseelver.

En del av de gamle lovbestemmelsene fra landskapslovene ble tatt opp i Magnus Lagabøters landslov fra 1274 som kom til å stå ved kraft helt fram til Christian V's norske lov fra 1687.

Utviklingen av lakseloven

Lovreglene en hadde i de gamle landskapslovene om lakse og innlandsfisket, gjaldt særlig fiskeretten. Denne tilhørte alt i sagatida den som eide tilstøtende grunn. Det var først i 1848 det kom en virkelig lov om laks- og sjøaufiske. De regler som gjaldt før den tid, fantes bare i kong Christian den V's norske lov av 1687. Bestemmelsene her gjaldt også særlig eiendomsretten til fisket. Enhver kunne drive sitt fiske etter eget ønske og med hvilket redskap han ville og til hvilken årstid det måtte være dersom fisket ikke ble drevet slik at fisken ble stengt fra "å gå opp og ned ad hver å". Politiet hadde ikke noe med at bestemmelsen ble overholdt. Dette var de forurettedes sak å påse. Lovreglene var lite tjenlige, og fisken ble ofte helt hindret i sin gang.

Lov om Fredning af Lax og Sjøørret Loven av 12. august 1848 trådte i kraft 1. januar 1850. Dersom det forelå brudd på denne loven pådro vedkommende seg straff etter offentlig påtale og det ble ikke lenger en privat sak om han fisket ulovlig.

Loven inneholdt ellers forskjellige bestemmelser av stor betydning. Det ble for første gang innført årsfredning. Den omfattet rett nok bare tiden fra 14. september til 14. februar, men det var et stort framsteg. Det var bestemmelser om ukefredning fra lørdag kl. 8 til søndag kl. 18 for alle andre redskaper enn stang og håndsnøre. Faststående redskaper var også unntatt fra bestemmelsen. En stor del av det næringsmessige fisket ble dermed unntatt fra bestemmelsene. Mens det tradisjonelle fisket med laksevarp ble forbudt i helgene, kunne f.eks. kilenøtene fritt stå åpen for fiske.

Det var også bestemmelser om minste lovlige maskevidde på 32 mm. og påbud om åpninger i fangstinnretninger, forbud mot å selge laks eller sjøaufe som var fisket i den årlige fredningstid eller som var mindre lengde enn 8 tommer (21 cm.). Kongen kunne gi dispensasjon fra de fleste av lovens bestemmelser. Denne adgang til dispensasjon har vært i behold i alle de senere lakselover. Så forskjellige som forholdene er her i landet, er det nødvendig med en slik adgang for å ta omsyn til de lokale forhold. Loven av 1848 var meget tidsmessig og vårt land hadde kanskje den mest moderne lovgivning på dette felt.

Ved lov av 12. oktober 1857 ble det slutt med at enkelte faststående fiskeredskaper ble fritatt for ukefredning. I tillegg kom at Kongen fikk rett til å forby bruk av settegarn og lignende redskaper ved elvemunninger der laks og sjøaure går. Denne loven kom som en tilleggslov til den førstnevnte.

Disse lover ble så opphevet ved lov av 23. mai 1863 angaaende Fredning af Lax og Sjørret der bestemmelsen om års- og ukefredning, forbud mot salg av laks eller sjøaure fanget i fredningstiden eller som var undermåls m.v. ble tatt opp igjen. Maskevidde og spileåpninger i faste fangstredskaper ble satt til 2 1/4 tomme (58 mm) den samme bestemmelse har en den dag i dag. Bruk av line eller lignende redskap som kunne fange laks eller sjøaure ble forbudt i lakseelver. En av lovens viktigste bestemmelser var at den åpnet adgang til dannelse av såkalte fiskeforeninger Det ble mulig for flertallet av dem som hadde fiskerettigheter i et vassdrag og på en viss kyststrekning til å slå seg sammen. Med Kongens godkjenning kunne en ansette oppsyn for samtlige eieres felles regning. Oppsynet skulle føre tilsyn med at loven ble holdt. Dette var opptakten til vårt lakseoppsyn. Nærmere om lakseoppsynet senere.

Ved en tilleggslov av 28. april 1866 ble det fastsatt regler om midtstrømslinjen i vassdrag og det ble forbudt å sperre med redskaper over denne linjen. Det ble videre fastsatt en avstand av minst 50 alen mellom redskaper fra motsatte elvebredder og forbudt å fange laks- eller sjøaure yngel av mindre lengde enn 8 tommer (21 cm.) i elv eller elvemunning når det var ansatt oppsyn.

Ved lov av 17. juni 1869 ble fredningstiden i vassdragene forlenget til 15. april. Kongen fikk videre rett til "efter andragende fra vedkommende amts formandskab" å utvide "ukefredningen i sjøen inntil 4 døgn for kilenot og andre selvfangende redskaper der måtte være i høy grad skadelige for laksefisket". Etter denne lov ble ukefredningen for kilenotfisket i nesten hele landet utvidet til 3 eller 4 døgn.

Ved lov av 29. april 1871 fikk Kongen rett til å fastsette regler for fisket i vassdrag som danner grense mot naborike uten å være bundet av lovgivningens fredningsbestemmelser.

Lov av 15. juni 1878 skjerpet bestemmelsene om midtstrømslinjen slik at stående redskap ikke måtte komme nærmere denne enn 1/8 del av elvas bredde i enkelte tilfelle 1/6. Kongen fikk adgang til å utvide fredningstiden for bunden redskap, teiner og kjær i lakseelver og rett til å ekspropriere grunn for anlegg av laksetrapp. Etter dette ble ukefredningen forlenget i en rekke vassdrag rundt om i landet.

Ved lov av 20. juni 1891 om Fredning af Lax og Sjørret ble alle de gamle lovene om lakse-sjøaurefisket satt ut av kraft. De viktigste bestemmelser i den nye loven var: Årsfredning i sjøen fra og med 26. august til og med 14. april, i elvene fra og med 26. august til og med 30. april, mens stangfisket var tillatt til 14. september. Forbud mot salg av laks og sjøaure fra og med 1. september til og med 14. april. Ukefredning i 3 døgn unntatt for stangfiske. Det var adgang til å forlenge ukefredningen til 4 døgn. Kongen kunne videre fastsette regler for stenging av redskaper i fredningstiden. Videre var det påbud om å kaste ut laks i enkelte tilfelle, og forbud mot redskaper som kunne fange unger av laks eller sjøaure, forbud mot bruk av lyster og fiske ved avdemning av elv og adgang til forbud mot bruk av drivgarn, fredning ved utløpet av elver m.v.

I loven ble det også innført et nytt system for lakseoppsynet. Lønna for oppsynsmennene ble fastsatt etter forhandlinger mellom staten og fiskeristyrene. Landet ble delt i fiskeridistrikter hvert med sitt fiskeristyre og medlemmene valgt etter visse regler. Utgiftene til oppsynet ble delt mellom staten og fiskeristyrene med en halvpart på hver.

Vedlegg 3. Oppsyn

Lakseoppsyn

Etablering av et eget oppsyn for laksefisket har lang tradisjon i Norge.

Den første begynnelse til fiskeoppsyn ble i enkelte vassdrag gjort av engelske sportsfiskere. Først med lakseloven av 23. mai 1863 fikk vi bestemmelser om oppsyn. Etter § 11, jf § 12, kunne det dannes fiskeriforeninger, oppsynsforeninger for lakseelver med sjøområde utenfor. Grensene for et slikt foreningsområde ble fastsatt av departementet. De som var med i fiskeforeningene var eiere og brukere av laksefiske. Men etter en tilleggslov av 17. juni 1869, kunne brukere ikke lenger være med. Futene var med og hadde stemmerett. Det endelige vilkåret for at oppsyn kunne komme i stand, var at et flertall av fiskerettseierne ønsket oppsyn og stemte for en slik ordning. Foreningene skulle ansette oppsynsmennene og ta seg av utgiftene, som ble utlignet på alle medlemmer som hadde fiskerett.

Fiskeriforeningene fikk tilskudd til oppsyn etter bevilgning fra Stortinget, og videre ga Stortinget spesielle bevilgninger til oppsyn for statens regning, uten tilskudd fra distriktet.

I sin beretning for årene 1862-65, s. 7, sier fiskeriinspektøren følgende: "Loven af 23de Mai 1863 angaaende Fredning af Laks og Søørret er et stort Skridt fremad til en bedre Ordning af disse Fiskerier, Vel har det ikke vist sig muligt at gennemføre min oprinnelige Tanke, at samtlige Laksefiskerier burde bidrage til Opsynet, der kommer alle tilgode, hvorfor Lovens § 11 har faaet en blot tilladende, ei befalende form; men baade denne og enkelte andre mindre heldige Bestemmelser har ikke kunnet svække det Offentliges Omhu for med all mulig Kraft at gennemføre en i sit Princip ligesaa rigtig som i sine øvrige Bestemmelser vel udført Lov. En Reform, der gaar ud paa at afskaffe gamle Misbrug og indgroede Fordomme, fremmes sjelden med den Hurtighed, som dens Talsmænd higer efter; men man tør haabe af Tiden og en bedre Indsigt, at den engang vil bane sig Vei..."

Fiskerettseierne var ikke over alt like interessert i å danne fiskeriforeninger og få istand oppsyn. Men ifølge fiskeriinspektørens beretning 1862-65, hadde vanskelighetene likevel vist seg mindre enn antatt, selv i de distrikter "hvor aldeles intet hidtil var gjort for Laxefiskerienes Forbedring". Og i beretningen for 1870-71 sier fiskeriinspektøren at "... vore fredningslover nu vinner mer og mer anerkjendelse. Hvad der i den senere tid på flere steder er ytret om disse lover, går gjerne i motsatt retning, nemlig, at de ikke er strenge nok. herom har jeg uttalelser såvel fra fiskerieeierne som fra kommunebestyrelser og fiskeriforeninger".

Fram til 1870-71 var det dannet 64 fiskeridistrikter, og av disse var det organisert oppsyn i 36. Av disse var det 29 som fikk tilskudd fra staten. Ordningen var at det ikke ble gitt tilskudd til de distrikter som omfattet elver som var bortforpaktet til utlendinger. her nevnes f.eks. Altaelva, Stjørdalselva, Forra, Etneelva og Lyngdalselva.

Kilenotfisket ble etter hvert utvidet til stadig større områder. Fiskeriforeningene omfattet imidlertid bare mindre kyststrekninger. Etter at det i de fleste fylker ble fastsatt ukentlig fredningstid etter loven av 1869, ble det snart meget merkbart at det ikke var noe oppsyn med fisket utenom det område som fiskeriforeningene hadde. Det ble derfor gitt midler av staten til oppsyn med kilenotfisket, og dette utviklet seg til å omfatte storparten av de distrikter der det ble drevet laksefiske.

Loven av 20. juni 1891 om laks- og sjøørretfiskeriene innførte et helt nytt prinsipp når det gjaldt oppsynet. I stedet for de gamle fiskeriforeninger, jf § 11 i loven av 23.05.1863, fikk vi nå distriktsvis såkalte "Fiskeribestyrer". Medlemmene i disse var ombudsmenn og ble valgt av herreds-styrene. Hele landet langs kysten og så langt inn som laksen gikk, ble inndelt i fiskeridistrikter. Grensene for disse falt for det meste sammen med grensene for de gamle fogderier. På det viset ble det etablert et noenlunde ensartet oppsyn over hele landet.

Det kan nevnes at lønna til oppsynsmennene ble fastsatt etter forhandlinger mellom staten og fiskeristyrene. Utgiftene til oppsynet ble delt mellom staten og fiskeristyrene med en halvpart på hver. Fiskeristyrene fikk sine midler ved utlikning på de som fisket eller hadde fiskerett i distriktet. Melding om virksomheten til fiskestyrene skulle hvert år sendes inn til fiskerinspektøren.

Med lakseloven av 8. april 1905 kom det inn en helt ny ordning for arbeidsområdene til de lokale fiskeribestyrer. I loven av 1905 har de fått betegnelsen fiskeristyrer. Staten tok over alle utgiftene til oppsynet, og politiet tilsatte oppsynsmennene. Etter § 9 i loven fikk de en rekke nye gjøremål, og etter § 11 kunne de likne ut skatt til å sette i verk de forskjellige tiltak som heretter lå under fiskeristyret. Disse gjøremålene etter § 9 var stort sett de samme også i lakseloven fra 1930 og videre i laksefiske- og innlandsfiskeloven av 6. mars 1964, § 6.

Loven fra 1964 bruker betegnelsen laksedistrikter og laksestyrene. Ordningen med laksedistrikter og laksestyrene ble ikke opprettholdt i loven om laksefisk og innlandsfisk m.v. som kom i 1992. Men bestemmelser om oppsyn finner vi også i den nye loven, § 42. En skal her merke seg bl.a. at det nå er fiskeforvaltningen som skal tilsette oppsyn. Tidligere var det politimesteren som gjorde dette etter samråd med fiskeforvaltningen.

Under krigen 1940-45 var ulovlig fiske svært utbredt, og dette gikk naturlig nok sterkt utover laksebestanden. I sjøen var det inntil 1960 stort sett tilstrekkelig å føre oppsyn med at ukefredningen ble overholdt. Laksefisket foregikk på faste plasser langs strendene. I 1960-åra kom drivgarnfisket, og det ble også fisket med line på åpent hav. Både oppsynsområdene og sesongen ble sterkt utvidet, og det trengtes mye bedre båter og annet utstyr både for lokalisering og sikring av bevis. Oppgavene for sjøoppsynet ble derfor mangedoblet. I 1968 ble fisket med drivgarn forbudt innenfor grunnlinjen for fiskerigrensa i det meste av landet. Dette ga igjen nye oppgaver. Mange av laksestyrene brukte av egne midler til oppsyn.

I sin alminnelighet har ikke sjøoppsynet hatt tilstrekkelige midler for å få til et så godt oppsyn som ønskelig.

Ved krigens slutt i 1945 var også oppsynet i elvene svært mangelfullt. Det var da nødvendig først å forsøke og bedre oppsynet i de elver som produserte mest laks. For å styrke oppsynet fikk de fleste av tjenestemennene i fiskerietaten politimyndighet. Men det tok tid å bygge opp elveoppsynet.

Betydningen av et godt oppsyn kan kanskje illustreres med følgende eksempel fra Komagelva i Finnmark (Berg s. 129):

“Overgang til stangfiske og organisering av et meget effektivt oppsyn har ført til at laksebestanden har tatt seg sterkt opp. Den tidligere nesten tomme elva gir nå 6-8 tonn. Det er organisert en fiskeforening, og oppsynet er særlig effektivt i årsfredningstida om høsten. Reknes avkastningen i sjøen med, gir denne elva et årlig utbytte av verdi som tilsvarer om lag det som anvendes til lakseoppsyn årlig i hele landet. Og det er ikke noen andre tiltak enn overgang til stangfiske og et effektivt oppsyn i vassdraget. Laksebestanden viser en liknende utvikling også i andre vassdrag.”

I 1946 fremmet fiskeriinspektør Sømme tanken om å bruke fly i sjøoppsynet. Men penger til å drive forsøk med, manglet. Magnus Berg - som da var fiskerikonsulent i Nord-Norge - tok i 1947 kontakt med oberst Reistad, Bardufoss flystasjon, om mulighetene for assistanse til flyoppsyn. Reistad stilte da gratis til disposisjon både fly, mannskap og fotograf. For flyvåpenet var dette trening. Flyoppsynet viste seg effektivt, og ga fort positive utslag på lovlydigheten i forbindelse med sjøfisket.

I Trøndelag ble flyoppsyn satt i gang fra 1949-50. Lakseoppsynet med fly kom etter hvert over i faste former. Det ble overtatt av politikamrene og satt i gang langs hele kysten. Flyoppsynet kom som et tillegg til båttoppsynet.

Spesielt på bakgrunn av drivgarnsfisket måtte en etter hvert styrke båttoppsynet med hurtiggående båter og egnet utstyr.

Vedlegg 4. Kontrakt Smith/Olsen med laksegårdseiere, Halvardmo, 1851

Undertegnede Kjøbmand O. G. Olsen og A. P. Smith erkjender herved at have med Laksegaarseierne i Ranums og Skage Sogne indgaaet følgende Kontrakt om tømmerflødningen i Namsen Elv:

I tidsrummet fra 1ste mai til 15de juli inkl. Maa i bemeldte sogne løst tømmer ikke flødes eller flødning foregaa paa anden maade hvorved laksegaardene beskadiges og fiskeriet hindres, og er vi, Olsen og Smith, som følge av heraf forpligtet til at erstatte al den skade som ved flødningen i bemeldte tidsrum paaføres laksegaardene forsaavidt samme ikke er foranlediget ved ekstraordinære naturbegivenheder hvis virkning det ikke haver været mulig af afværdge. Til saadanne naturbegivenheder bliver dog alene at regne jordskred i nærheden at bommerne eller ualmindelig vandflom som maatte foraarsage at bom eller belægningsinretningerne sprenges og tømmeret derved gaar ud. Den skade som foraarsages ved flødning skal derimod ubetinget erstattes.

I tidsrummet etter 15de juli maa flødning af løst tømmer foregaa uden forpligtelse til erstatning som førmeldt, hvorimod der med hensyn til flødning i flaader ogsaa da forholdes som i forrige post bestemt.

Skulle nogen laksegaard beskadiges hvorfor det efter foranførte pligters erstaning bestemmes denne af 2 uvillige mænd som dertil af fogden opnævnes med hvilken bestemmelse det skal have sit forblivende saafremt der ikke snarest innen 14 dage derefter optage overskjøn med dobbel antal mænd der ligeledes af fogden opnævnes.

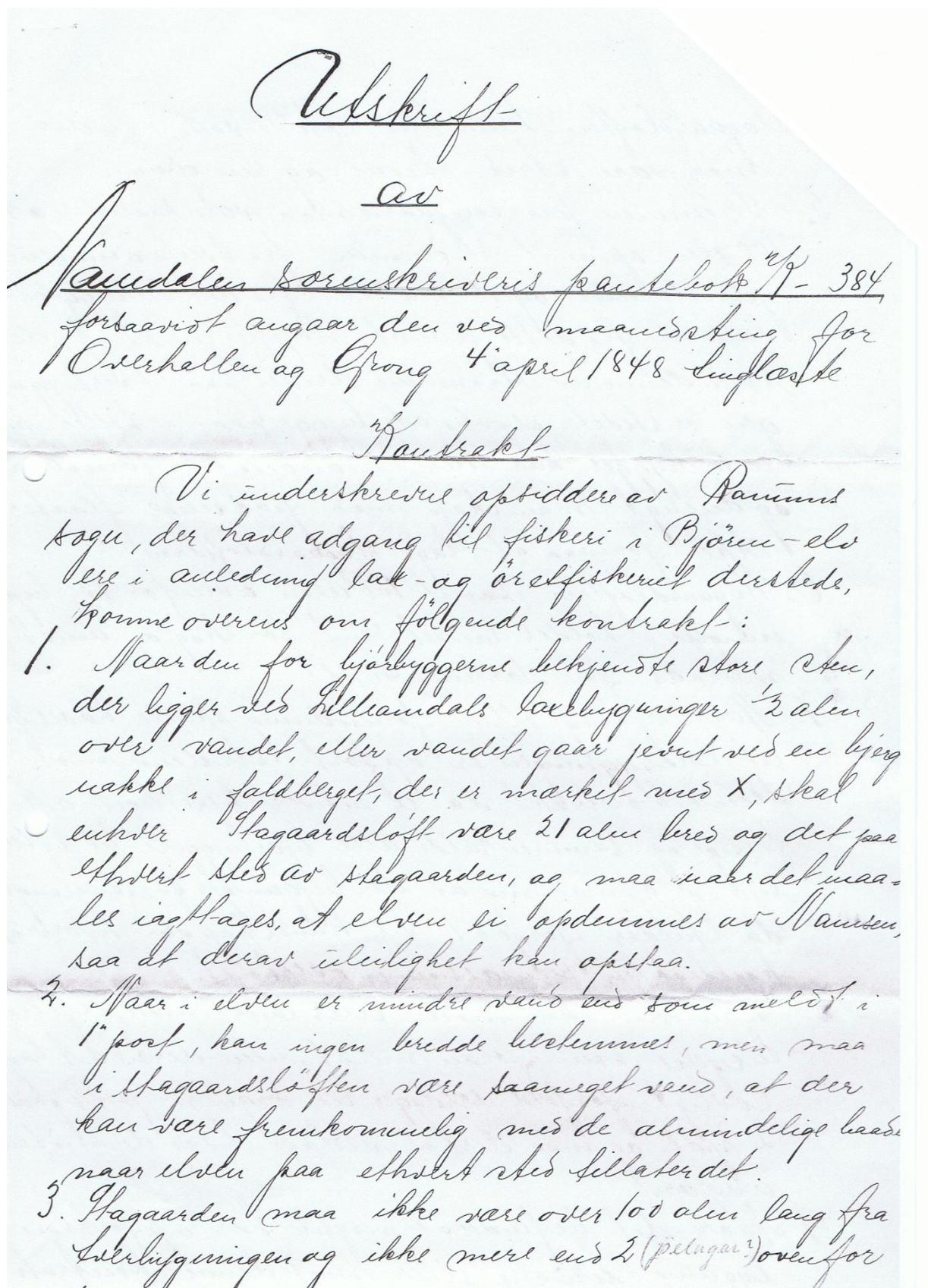
Erstatning for den skade som ved flødningen paaføres de elven tilstødne agre og enge bestemmes paa samme maade som ovenfor er anført om skade paa laksegaardene

Ved nærværende kontrakt er den mod os Olsen og Smith af Sivert og Ole Opdal anlagte og for retten nu verserende proses ophevet og forbinder vi Smith og Olsen os en for begge og begge for en at betale alle med denne proses foraarsagede omkostninger af beløp tilsammen 69 daler 96 skilling og desforuden omkostningerne med de sager Esten Skei og Hans Tetlie have paaklaget mod os til Kommisionen hvilke sager ogsaa ved indgaaelse af nærværende kontrakt ere frafaldne tidlige- med al paastand om erstaning for den skade som til denne tid er foraarsaget gaardeierne ved tømmerflødningen.

Halvarmo 7de oktbr. 1851 Paa samtlige laksegaardseieres vegne efter fuldmagt

P. Smith . O. G. Olsen O. Moe Joh. Sellæg Hans Tetlie Esten Hauan

Vedlegg 5.1. Kopi av utskrift av original kontrakt Namdalen Sorenskriveris pantebok 1848.

Naudalen bordskriveris pantebok N- 384
forbæret angaar den ved maaendning for
Overhallen og Grong 4 april 1848 indløst

Kontrakt

Vi underskriverne opstiller os Rammus
sogn, der have adgang til fiskeri i Björn-
elven i anledning lak- og ørefiskeriets durskeds,
komme overens om følgende kontrakt:

1. Naar den for bybyggernes bekjendte store sten,
der ligger ved Sillandals laabygginger 2 alen
over vandet, eller vandet gaar jevnt ved en bjerg
nakke i faldberget, der er markeret med X, skal
enhver Hagaardsløft være 21 alen bred og det paa
ethvert steds af Hagaarden, og maa markeret maa-
les iagttages, at elven si opdemmes af Nansen,
saa at derav ulidelighet kan opstaa.
2. Naar i elven er mindre vand end som anført i
1ste punkt, kan ingen bredde bestemmes, men maa
i Hagaardsløften være saameget vand, at der
kan være fremkommelig med de almindelige bæde
naar elven paa ethvert steds tillader det.
3. Hagaarden maa ikke være over 100 alen lang fra
bybyggningen og ikke mere end 2 (petagor?) ovenfor
saumel.
4. Ingen maa bygge laageard paa steder, hvor
det tilstøtende land er en flugt, saa derved i

- Stagaardløften kun blive stille vand; Si der
maa vare strid ström og ren grund.
5. Strømmen paa Løngaard maa være saaledes, at
100 alen op mod Strømmen fra Overbygningens
yderste ende og $10\frac{1}{2}$ alen fra det tilbyggede
Lands, — fra dette punkt skapas en skot, der
som denne at Strømmen drives paa Overbygning-
en er stedet ulovlig at bygge paa, — heller ikke
maa bygges saa nær hinanden at foruodent
og dærligt mandskep med padselige flaaer
ikke formaa at lase Stagaardløfterne.
 6. Stagaardløften, samt 100 alen ovenfor Overbyg-
ningen, holdes landet rent for skag og andet
morads for fartens skyld.
 7. Naar erfaring eller fornudding skulle have for
at Løvebygningen er opført skideende mot
denne kontrakt, da er enhver berettiget at
tilsige og sammenkalde alle byerbyggere til efter-
syn og opmaaling af de bygningers forsamlingen
da finder forgodt, til kundskap om hvorvidt
kontrakten fuldstændig er overholdt.
 8. Den som ikke møter eller later møte efter
tilsigelse som foran meldt, uden dertil at have
lovligt forfeld erlagget til Bogens fæstningskasse
2 Spdl. og maa derhos vedlægge hvad de møtende
avgjør.
 9. Naar det befindes at nogen har opført Løve-
bygning ulovlig eller mot denne kontrakt

100 alen op mot Strømmen fra Overbygningens yderste ende og $10\frac{1}{2}$ alen fra det tilbyggede Land, — fra dette punkt skal paa en stok, der som denne af Strømmen drives paa Overbygningen er stedet ulovlig at bygge paa, — heller ikke maa bygges saa nær hinanden at fornuften og dørligt menneske med passende flaaer ikke formaa at tage Stagskædderne.

6. Stagskædder, samt 100 alen ovenfor Overbygningen, holdes landet rent for Stag og andet morads for fartens Skyld.

7. Naar erfaring eller formodning skulle have for at Overbygningen er opført skideende mot denne Kontrakt, da er enhver berettiget at tilbringe og sammenkalde alle Byggherrer til efter-
syn og opmaaling af de bygningers forsendelsen da finder for godt, til kundskab om hvorvidt Kontrakten retmæssig er overholdt.

8. Den som ikke møder eller later møde efter tiligelser som foran medt, uden dertil at have lovtligt forfeld overlægger til Bogens Jættighed 2 Spdl. og maa derhos vedtage hvad de mødende angaar.

9. Naar det befindes at nogen har opført Overbygning ulovlig eller mot denne Kontrakt og han da ei vil retke, forandre eller afbryde sin bygning — efter omstændighederne — kan han sigtelses paa samtlige Byggherrer.

beholdning til erlæggelse af mælt for første gang 5-fem-spælt til tagets færdighed og tiden hver gang 10-ti-spælt - til samme klasse, samt anerkendelse, og derhos til for- andring eller tilintetgjørelse af angældendes uretmæssige læsbygning.

10. Skulde nogen enten ved flæster eller paa nogen anden maade beskadige eller bort- rivt en i overensstemmelse med denne kontrakt rigtig opført læsgaard og saken da i mindelig- heds ikke bliver angjort skal, i søksmaalshjælpe alle byerbyggerne deltage med den skadelidende i søksmaalet mod den eller de skyldige.

Medvarende kontrakt antages og bekræftes ved vores underskrifter, og vil ligeledes for de gamle nu forliste i samme anledning op- rettede kontrakter.

Skrevet i November 1847.

Jacob Glommen, Ole Audal, Peder Thjorlund, Andreas Thjorlund, Lorenz Bjørnes, Andreas Audal, Peder E. Bjørnes, Peder M. Bjørnes, F. P. Rodum, Salomon Vilstad, Salomon Flæsnes, Christian Vilstad.

G. Engstad, Ole Olsen Himo, Ole Olsen Hørandahl.
Andreas Hørshous, Mathias G. Flæsnes, Christian F. Audahl, D. Thjorlund.

4/7

skasse, samt anerkøbstinger, og derhos til for-
andring eller tilintetgjørelse af angældendes
uretslige laabygning.

10. Skulde nogen enten ved flaaer eller paa no-
gensomhelst anden maade herskade eller bort-
krise en i overensstemmelse med denne kontrakt
rigtig opført laagegaard og saken da i mindelig
stift ikke bliver angjort skal, i søksmaalstilfælde
alle byerelbyggerne deltage med den skadelidende
i søksmaalet mod den eller de skyldige.

Medvarende kontrakt antages og bekræftes
ved vores underskrifter, og vil træde i stedet for
de gamle nu forliste i samme anledning op-
rettede kontrakter.

Skrevet i November 1847.

Jacob Glommen, Ole Aundal, Peder Thjorland, Andreas
Thjorland, Lorentz Bjørnas, Andreas Aundal, Peder E.
Bjørnes, Peder M. Bjørnes, J. P. Rodum, Salomon
Vilestad, Salomon Flæsnes, Christian Vilestad.

J. Engstad, Ole Olsen Himo, Ole Olsen Hørandahl.
Andreas Hørshorn, Mathias J. Flæsnes, Christian F.
Aundahl, D. Schistad.

Herfor til stadhas-
ten kr. 0,80-atti-öre, be-
kræftiget ved herpækløbte
Væpning.

Udskriftens rigtighed
attesteres.

Torgils Granie
bet.

5.2. Transkribering av samme 2012.

Avskrift v/Grete Våset Storøy

15.04.2012

Utskrift

Av

Namdalen sorenskriveris pantebok K-384 for så vidt angaar den ved
maanedsting for Overhallen og Grong 4. april 1848 tinglæste

Kontrakt

Vi underskrevne opsidere av Ranums sogn, der have adgang til fiskeri i Bjøren-elv ere i anledning lax- og ørretfiskeriet derstede, komme overens om følgende kontrakt:

1. Naar den for Bjørbyggerne bekjente store sten, der ligger ved Lilleamdals laxebygninger $\frac{1}{2}$ alen over vandet, eller vandet gaar jevnt ved en bjergnakke i faldberget, der er merket med X, skal enhver Stagaardsløft være 21 alen bred og det på ethvert sted av stagaarden, og maa naar det maales iagttages, at elven ei opdemmes av Namsen, saa det derav uleilighet kan opstaa.
2. Naar i elven er mindre vand end som meldt i 1. post, kan ingen bredde bestemmes, men må i Stagaardsløften være saa meget vand, at der kan være fremkommelig med de almindelige baade naar elven paa ethvert sted tillater det.
3. Stagaarden maa ikke være over 100 alen lang fra tverbygningen og ikke mer end 2 (pelagar?) ovenfor samme.
4. Ingen må bygge laxegaard paa steder hvor det tilstøtende land er bugt, saa derved i stagaardsløften kun blive stille vand, ti der maa være strid strøm og ren grund.
5. Strømmen på laxegaarde maa være saaledes, at 100 alen op mot strømmen fra tverbygningens yderste ende og $10\frac{1}{2}$ alen fra det tilbyggede land, - fra dette punkt stappes en skok, dersom denne av strømmen drives paa tverbygningen er stedet ulovlig at bygge paa, - heller ikke må bygges saa nær hinanden at fornødent og dueligt mandskap med padselige flaater ikke formaa at tage stagaardsløfterne.
6. Stagaardsløften, samt 100 alen ovenfor tverbygningen, holdes landet rent for skog og andet morads for fartens skyld.

7. Naar erfaring eller formodning skulle have for at laxebygningen er opført stridende mot denne kontrakt, da er enhver berettiget at tilsige og sammenkalde alle bjørbyggere til eftersyn og opmaaling av de bygninger forsamlingen da finder forgodt, til kundskap om hvorvidt kontrakten retmassigen er overholdt.

8. Den som ikke møter eller later møte efter tilsigelse som foran meldt, uten dertil at have lovlig forfald erlægger til sognets fattigkasse ½ spd.. og maa derhos vedtage hva de møtende avgjør.

9. Naar det befindes at nogen har opført laxebygning urigtigt eller mot denne kontrakt og han da ikke strax vil rette, forandre eller bortdrive sin bygning – efter omstendighetene, - kan han sagsøges paa samtlige bjørbyggers bekostning til erlæggelse av mulkt for første gang 5 – fem – spd.. til sognets fattigkasse og siden hver gang 10 – ti – spd.. til samme kasse – samt omkostninger, og derhos til forandring eller tilintetgjørelse av angjældende uretmæssige laxebygning.

10. Skulde nogen enten ved flaater eller paa nogensomhelst anden maate beskadige eller bortrive en i overensstemmelse med denne kontrakt rigtigt opført laxegaard og saken da i mindelighet ikke bliver avgjort skal, i søksmaalstilfælde alle bjørbyggere deltage med den skadelidte i søksmaalet mot den eller de skyldige.

Nærværende kontrakt antages og bekræftes ved vores underskrifter, og vil træde i stedet for de gamle nu forslidte i samme anledning oprettede kontrakter,

Skrevet i November 1847.

Jacob Glømmen, Ole Amdal, Peder Skjørland, Andreas Skjørland, Lorents

Bjørnæs, Andreas Amdal, Peder E. Bjørnes, Peder N, Bjørnes, I.P. Rodum,

Salamon Vibstad, Salamon Flasnes, Christian Vibstad.

L. Engstad, Ole Olsen Himo, Ole Olsen Storamdahl, Andreas Storskomo, Mathias

L. Flasnes, Chrisian P. Amdahl, D. Skistad.

Herfor til statskassen kr 0,80 – otti – øre, be. riktighet ved herpaaklæbte stempling.

Torgier Gravir
kst.

Utskriftens riktighet attesteres.

Torgier Gravir
kst.

Rett avskrift bekreftes
Grete Våset Storøy (sign.)

(Av originaldokumentet framgår at noen har signert m.p.p. – med påholden penn – men det framgår ikke klart hvem dette gjelder. GVS 15.04.12).

Vedlegg 6. Brev 20. januar 2012 til valdkontakter.

Gode valdkontakter m. fl. i Namsenvassdraget!

Kunnskapssentret for Laks og Vannmiljø (KLV) i Namsos ønsker utarbeidet en rapport om "Laksegårder i Namsen" og jeg har tatt på meg å gjøre dette arbeidet. Iflg. KLV er hensikten med rapporten m.a. å

- sikre at tradisjonell kunnskap om fangstinnretningen "laksegårder" blir nedskrevet og tatt vare på
- innhente kunnskap som skal brukes i videre informasjonsarbeid omkring villaksen
- bidra med kunnskap om hvor det kan være aktuelt å gjøre flere undersøkelser omkring tidligere fangstredskaper

Som kjent finnes det i forskjellig kildemateriale opplysninger om *laksgala* (jeg kommer konsekvent til å benytte dette dialektordet – dette da det er en *gali* (gjerde) ikke gård det er snakk om!). M.a. Martin Bjerkens bok: Laksefisket i Namsen og de andre elvene i Namdalen er vesentlig i denne sammenheng.

Nå er det imidlertid snakk om å få fram enda mer detaljerte opplysninger, ned på vald- og gårdsnivå. Derfor noen få spørsmål, i første omgang til samtlige valdkontakter.

For å gjøre dette enkelt, er det bare kort å trykke på svar, skrive inn etterspurte opplysning (*gjerne i kursiv*) bak eller under hvert spørsmål, og så trykke på send, og på denne måten returnere informasjonen til undertegnede.

Spørsmål 1: **Kjenner du eller andre til at det har vært laksgala eller andre fangstredskaper for laks i ditt valdområde?**

Spørsmål 2: **Navn på sted/gård der det ble slått laksgali eller satt andre fangstredskap?**

Spørsmål 3: **Utenom deg selv, hvem (eldre/tidligere eiere av eiendom eller gårdsfolk/tjenestfolk/roere etc.) innen ditt valdområde kan ha/har mer detaljerte kunnskaper om dette?**

Spørsmål 4: **Har du kjennskap til kildemateriale, ev. foto og gårds-/rettsdokumenter som viser/omtaler *laksgala* eller andre fangstredskaper?**

Ettersom jeg har en svært kort tidsfrist til å sammenstille rapporten, **må jeg be om å få svar innen 15. februar**. Etter hvert som jeg får en oversikt over aktuelle informanter, vil det bli tatt kontakt med disse for et intervju. I den grad det blir tid til dette, er tanken også, i samarbeid med kjentmenn, å fastsette GPS-posisjoner for plasser/steder der det har stått laksgala i eldre tider.

Ettersom det i 40-åra var laksgali på egen gård, husker jeg til en viss grad en del om dette. Etter så langt samtaler med andre som har vært med på dette arbeidet, kommer det fram flere detaljer som ikke er omtalt i noen dokumentasjoner. Dess flere som kan hjelpe med innhenting av kunnskap, dess bedre grunnlag vil det være forl å sikre informasjon om denne typen fangstinnretning av laks i Namsen.

Oversikt over valdkontaktene har jeg fått fra Namsenvassdragets grunneierforening v/Ragnar Holm. Jeg håper at alle tilskrevne kan yte samme god service som Ragnar hva angår innsamling av informasjon, og hører fra dere så snart som mulig. Gjærne ring meg hvis noe skulle være uklart.

Med hilsen

Carl Ivar Storøy
Gran Gård
7860 Skage i Namdalen

Tlf.: 90 97 29 35

Vedlegg 7. Spørreskjema intervju "Laksegårder i Namsen".

Intervjumedg.nr. ... b.nr.....,

Adr.:.....Tlf.:E-post:

- Om selve fangstinnretningen:
 - Hovedprinsippene bak fangstinnretningen "Laksegårder", gjerne illustrert med bilder eller skisser
 - Variasjoner i utforming og valg av materiale på laksegårdene. (Var de like overalt i elva?)
 - Utbredelsen av "laksegårder" i Namsen, hvor mange og *fra* hvor *til* hvor stod de?
 - Datering av kjent bruk
 - Stedsangivelse av så mange som mulig (GPS eller navn på sted i elva)

- Om selve utførelsen og fangsten
 - Hvem som driftet laksegårdene (Måtte de være mange for å drifte en slik innretning?)
 - Hvem hadde dette som arbeidsoppgave?
 - Hvem hadde en slik rettighet? Kunne grunneier leie ut den? osv.
 - Fangsteffektiviteten til laksegårdene. Var denne lokalitetsavhengig eller var andre faktorer som vannføring mer utslagsgivende?
 - Hvilken fangst var det normalt å få? Maksimal fangst? Var det forskjell på ulike størrelsesgrupper? Ble det tatt bare laks eller også sjørørret? Bifangst av skrubbe og sandflyndre, fugl og pattedyr?
 - Hvilken økonomisk betydning hadde dette fisket for de som hadde slik rettighet? Behandling av fangst. Ble fangsten solgt og spist fersk eller ble deler av fangsten behandlet på ulike måter?

Navn på andre fangstinnretninger:

Tid for bruk (om kjent):

Kontaktperson:

Vedlegg 8. Oversikt laksgala Namsenvassdraget, tabeller 5.1. -5.4.

Gårdsnavn	Antall 1803 ³⁸	Oppl. 2012 ³⁹	G./B. nr	GPS posisjon	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Engesvika								Karl Jørgen Ekker	K. J. Ekker
Høknes	1							Ivar Andreas Asbøll	
Høyknesnes					1			Brit Inger, Mathias Sellæg	
Strandamoen		1			1			Magne Larsen	Magne Larsen
Strand	1	2			1			Kirsten Vikdal	Kirsten Vikdal, C. I. Storøy
Tretvika		1							Håvard Myrvold

³⁸ Rapport O. Hesselberg 1803

³⁹ Opplyst ved informanter 2012

Gårdsnavn	Antall 1803 ⁴⁰	Oppl. 2012 ⁴¹	G./B. nr	GPS posisjon ⁴²	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Kvatninga	2	1	1/1,4,					Namdal Skogselskap, Arnt Brun	Jakob Brun
Selotten	0	1	2/2.					Toril / Bjørnar Sagvik	Anne Marie Furre Risvik
Sandmoen	1		2/1.					Nils Furre	
Krokholten	1		2/14.					Namdal skogselskap	
"Vika"		1		64°28'1.49"N / 11°42'18.71"Ø	1			Håkon Grande (+)	R. Kvaløsæter
Grytøya	1	1	1/2.	64°28'2.11"N / 11°42'18.71"Ø	1			Marit / Reidar Kvaløsæter	Marit / Reidar Kvaløsæter
Brudalsøen	1	1	10/?	64°27'47.52"N, 11°43'47.28"Ø			(Bergenengen?)	Marte Formo	Svein Opdal
Råbakken								Pål Tore Råbakken	
Skage	1	1	10/1.	64°27'45.13"N, 11°44'35.96"Ø				Marte Formo, Jon Ove Aagard	Marte Formo Aagard
Førri	2		12/1,2.	64°27'8.61"N, 11°45'47.89"Ø				Sturla M. Mikalsen, Einar Rønning	
Hunn	2		13/1,2					Gunnar Brattberg, Brynjar Mørkved	
Vestgård	1	1	10/19.	64°27'23.14"N, 11°45'41.77"Ø				Svein H Opdal	Svein H Opdal

⁴⁰ Rapport O. Hesselberg 1803⁴¹ Opplyst ved informanter 2012⁴² GPS-koordinater i kursiv er pekt ut på kart etter observasjon i felt

Gårdsnavn	Antall 1803 ⁴³	Oppl. 2012 ⁴⁴	G./B. nr	GPS posisjon ⁴⁵	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Gran		1	13/22.	64°27'5.55"N, 11°46'25.23"Ø				Steinar Storøy	C. I. Storøy
Halvarmo	1		28/3.					Jan Inge Risberg	
Solbakken		1			2		Litljnisset (25m øst for høyspentlinja)	Ole Petter Solbakken	Endre Solbakken
Homstad	1	1	29/1.	64°26'27.98"N, 11°49'25.86"Ø	2			Kim Tetlie, Arnt M. Larsen	Jarle Flått
Storøya	1	2	27/2,3.	64°26'53.27"N, 11°50'21.65"Ø 64°26'56.06"N 11°51'15.92"Ø	2			Stig Bjørnar Ahlin, Jonny Løe	Ivan Ahlin, Harald Løe
Litljøya	2	2	30/1,2.	64°26'50.20"N, 11°50'43.24"Ø 64°26'42.55"N, 11°52'43.30"Ø	2		Vest Kobbøya Vest Harrastranda	Inge Olav Lilleøen, Svein Romulstad	A.M.Michelsen Tore Homstad
Hopbakken	1		26/50.					Per Olav Svedjan	
Sellæg	2		31/1,2.					Knut Sellæg, Håvard Ødegård	
Oppdal	1		32/1.					Guri Opdal	
Ristad	2		33/1,2.					Geir Viken, Johan T. Sellæg	
Gansmo	2		34/1,3.					Leif I. Gansmo, Jan Gansmo	

⁴³ Rapport O. Hesselberg 1803⁴⁴ Opplyst ved informanter 2012⁴⁵ GPS-koordinater i kursiv er pekt ut på kart etter observasjon i felt

Gårdsnavn	Antall 1803 ⁴⁶	Oppl. 2012 ⁴⁷	G./B. nr	GPS posisjon	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Grandaunet	1		35/1.					Anna / Kåre Jensen	
Øyesvoll	1		35/1.					Arne Jørgen Hattland	
Vibstad	3		36/1,2,3.					Tone T. Tømmerås, Anne Marit Bertnum, Morten Nagelhus	
Skei	1		37/1.					Bjørg Himo	
Veglo	1		38/1.					Opplysningsvesenets fond	
Hildrum	1		43/1.					Tore Hongseth	
Haugum	1		44/1.					Jørgen Riibe	
Ranem								Hans Olav Ranum	
Rodum			65/1,2.					Svein P. Rodum, Hans Solum	
Grande	1		69/1.					Anne Ovidie Hagerup	
Vold	1		67/2.					Aud Amdal	
Melhus	1	1	68/1.					Mathias Melhus	Svein Melhus
Engstad	1		71/1,2.					Stein Engstad, Ole J. Lysberg	

⁴⁶ Rapport O. Hesselberg 1803⁴⁷ Opplyst ved informanter 2012

Laksgala i Namsenvassdraget, Høylandsvassdraget

Overhalla kommune

Tabell 5.2.4.

97/110

Gårdsnavn	Antall 1803 ⁴⁸	Oppl. 2012 ⁴⁹	G./B. nr	GPS posisjon	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Øye	1		81/1					Hans Skistad	
Storem	1		82/1.					Randi Moe Lilleberre	

⁴⁸ Rapport O. Hesselberg 1803

⁴⁹ Opplyst ved informanter 2012

Gårdsnavn	Antall 1803 ⁵⁰	Oppl. 2012 ⁵¹	G./B. nr	GPS posisjon	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Bjøra									
Rodum			65/1,2.					Svein P. Rodum, Hans Solum	
Himo	2	1	51/1,3.					Jon I. Vold, Ivar Saugen, Arnstein Okstad	Arnstein Okstad
Lilleamdal	1		49/1.					Anne Lise Haugan	
Storamdal	1		52/1.					Jan Saugestad	
Storskogmo	1		63/1.					Dag I. Indseth	
Skogvold		1	63/3.					Asbjørn Kolberg	Ole Eldstad
Bjørnes	1		53/1.					Arvid Aunet	
Fuglår	1		61/1.					Ole Fuglår	
Skjørland									
Røttesmoen		1						Odd Erling Hasfjord	Odd Erling Hasfjord

⁵⁰ Rapport O. Hesselberg 1803

⁵¹ Opplyst ved informanter 2012

Gårdsnavn	Antall 1803 ⁵²	Oppl. 2012 ⁵³	G./B. nr	GPS posisjon	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Bjerken	1		2/1.					Paul Olav Bjerken	
Øyem	1		3/1.					Anne Amundsen Kirkedam	Sigbjørn Amundsen
Valskrå	1		5/1.					Jan Ivar Valskrå	
Fiskum									Kåre Fiskum, Stig Magne Fiskum

⁵² Rapport O. Hesselberg 1803

⁵³ Opplyst ved informanter 2012

Laksgala i Namsenvassdraget, Høylandsvassdraget

Høylandet kommune

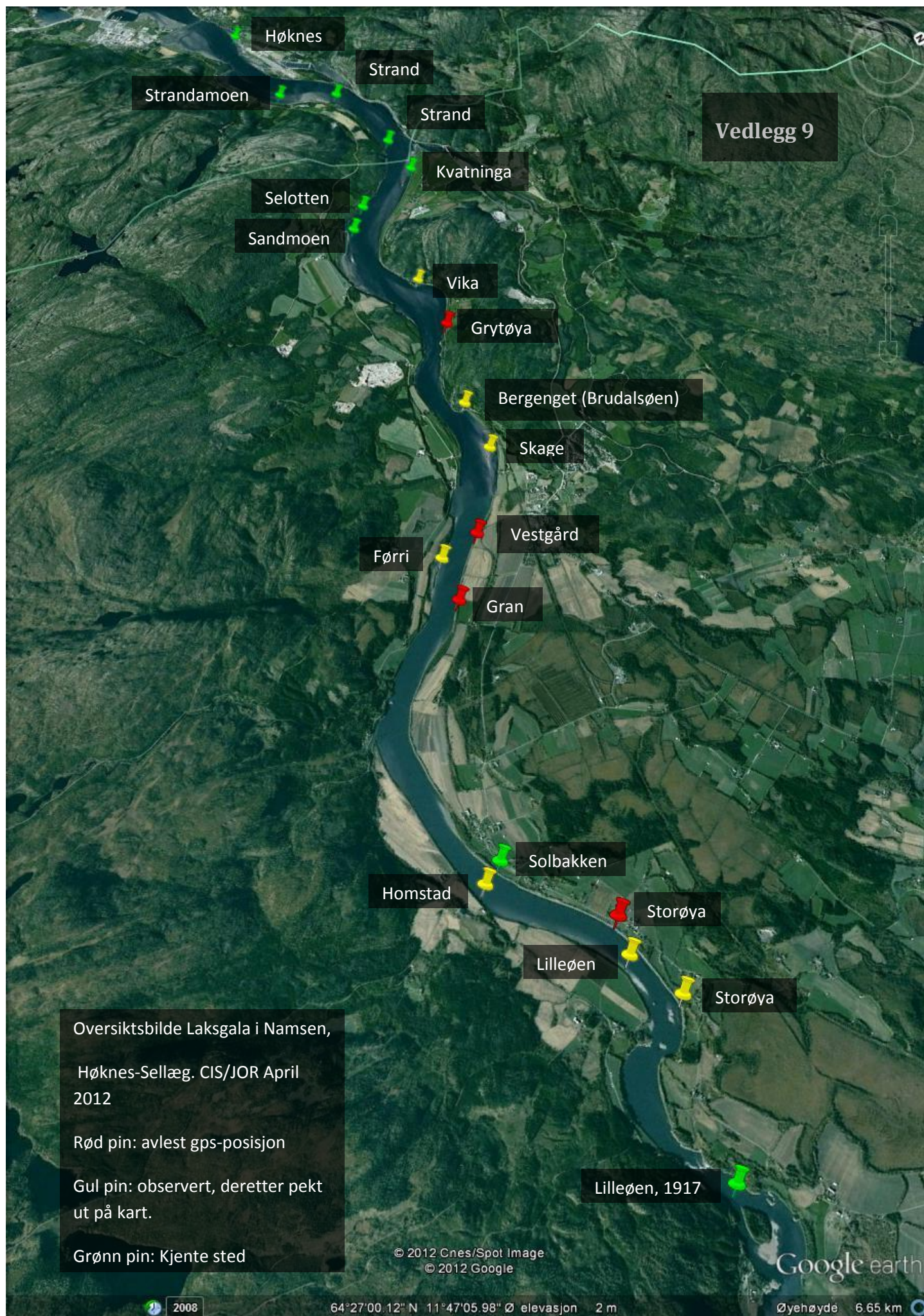
Tabell 5.4.

100/110

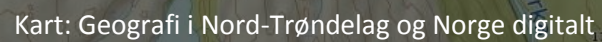
Gårdsnavn	Antall ⁵⁴	Oppl. 2012 ⁵⁵	G./B. nr	GPS posisjon	Kart blad	Avmerk. Nr	Vald/stedsnavn	Grunneier	Informant
Søråa									Arnljot Grøttum
Mørkved	1		89/1.				Utafor Mørkvedbrua	Knut Mørkved	
Mørkved	1		89/2.				Ovenfor Finnesmoen	Lorents Mørkved	
Hammer	1		88/3.				Utafor Svebekken	Eystein Fiskum	
Hammer	1		88/2.				Ovenfor Brynkjeften	Anders Hammer Strømmen	
Romstad	1		101/2.				Bessmorhylla	Lonets Arthur Romstad	
Råum	1		84/4.				Råumsvaldet	Ole Inge Råum	
Andre opplysninger									E. Fiskum
Hopengmoen			88/5.				Tellesonhøla	Jens Ivar Viken	
Brembu			87/10				Teingardnesset	Valbjørg Bratland	
Nylenden			96/1.				Teinmohøla	Per J. G. Nylenden	
Haugen			95/1.				Stamphushøla	Ivar Grongstad	
Nylenden			96/1.				Storkastholmen Litljkastholmen	Per J. G. Nylenden	

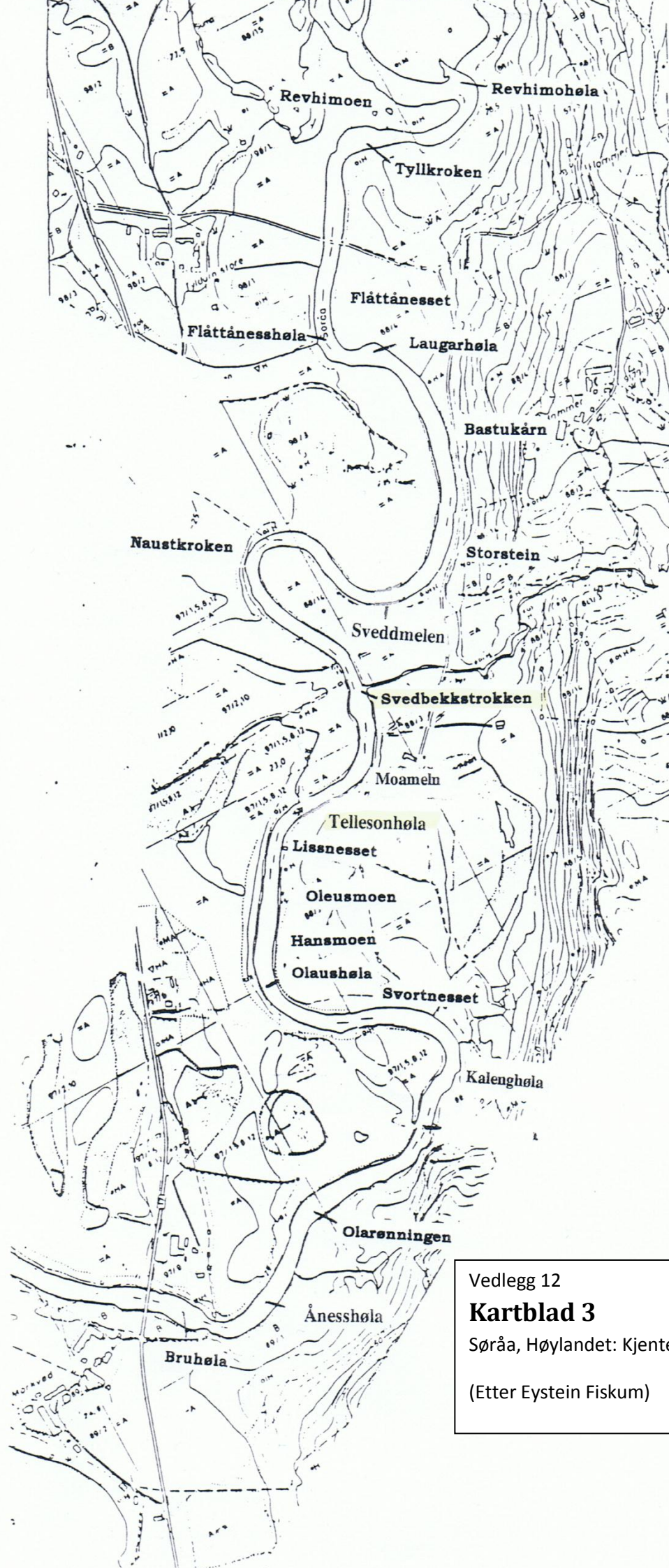
⁵⁴ Etter opplysninger A. Grøttum / E. Fiskum

⁵⁵ Opplyst ved informanter 2012

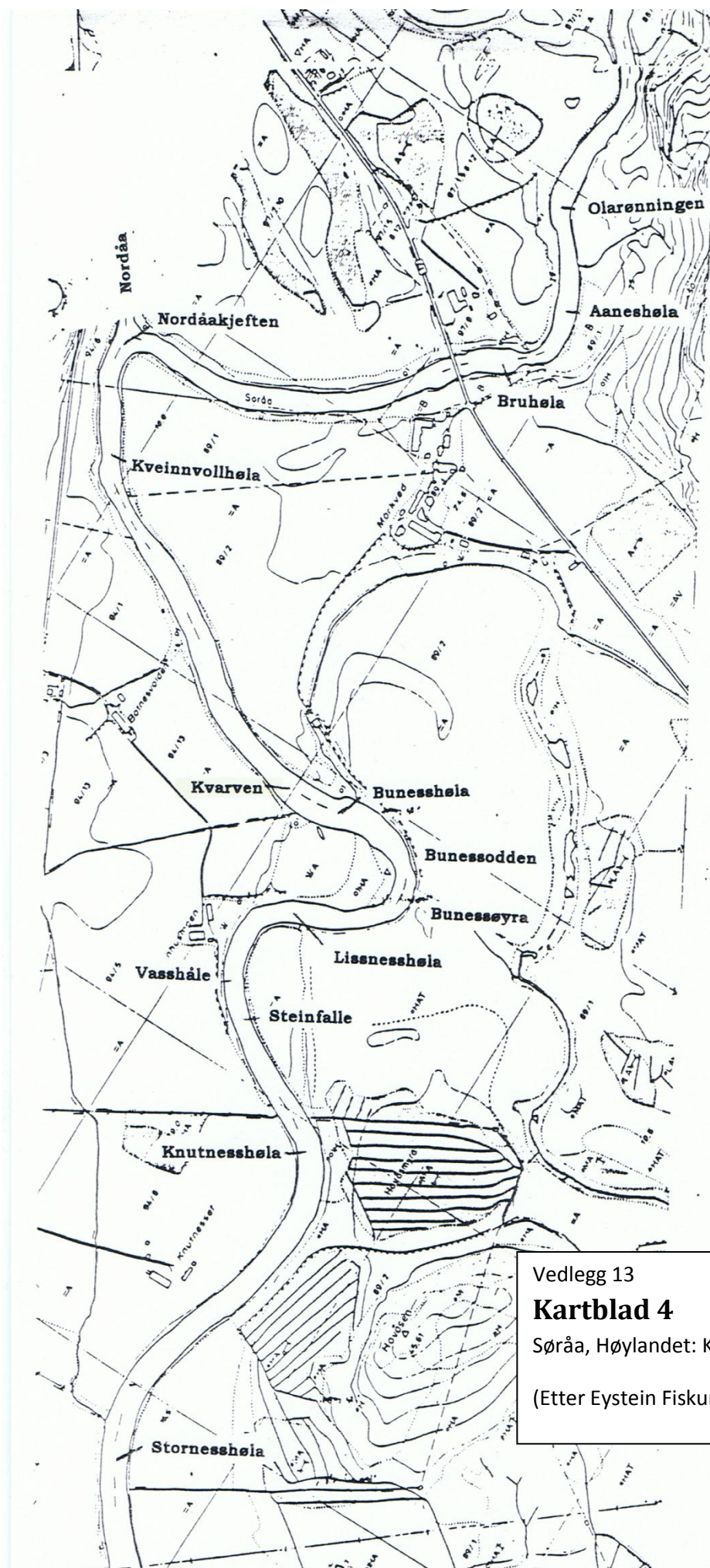
Vedlegg 12

Kartblad 3

Søråa, Høylandet: Kjente fiskeplasser

(Etter Eystein Fiskum)

13. Kartblad 4

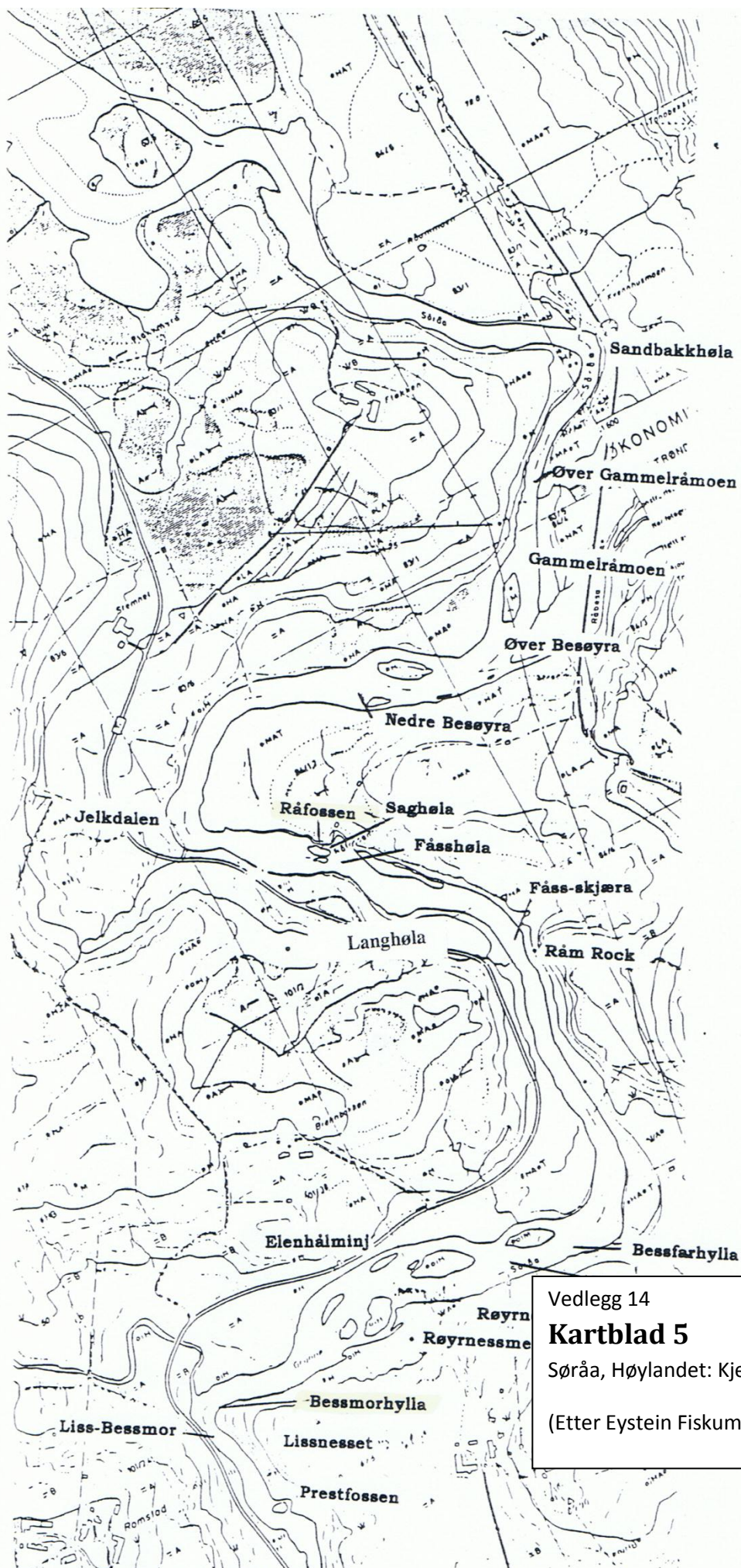
Vedlegg 13

Kartblad 4

Søråa, Høylandet: Kjente fiskeplasser

(Etter Eystein Fiskum)

14. Kartblad 5

Vedlegg 14

Kartblad 5

Søråa, Høylandet: Kjente fiskeplasser

(Etter Eystein Fiskum)

Fiskeplasser og stedsnavn

Det ville blitt en bok for seg sjøl om man skulle registrert og tatt med alle navn på steder langs Namsen. Gjennom tidene har nær sagt hver bukt og hvert ness fått sitt navn, ofte «oppkalt» etter et eller annet. Vi skal trekke fram noen eksempler på navn, men ellers overlate til historielagene i distriktet å føre nøyaktig register. Det har seg nemlig slik at særlig Grong historielag har gjort et framifrå arbeid på området. Her har man tatt for seg nye kart, og tegnet inn navn på fiskeplasser m.v. Også Overhalla historielag utfører den samme registrering, men det er ikke kjent at man her har kommet like langt. Samtidig som navn skrives av på kartet får man også med seg en rekke stedsnavn i terrenget som sogner til Namsen. På den måten tas det vare på en rekke navn som ellers ville forsvunnet. Kartene vil sjølsagt være tilgjengelige, men det hele blir mer attraktivt for svært mange når man får med mange navn fra selve Namsen.

Her er en del navn fra Grong-kartet, og vi nevner i fleng: Aspholmen, Heggøya, Kjærringodden, alle øverst i Haran. Videre nedover tar vi med Holterfossen, Bjøllkusteinen, Dauhestgropa, Byastrupen, Gurinesshylla, Dansarholet, Karihøla, Gurinahølet, Ole Andersåplassen, Faill — eller Foinnstraumen, Boillåtøya, Havsøya, Jo-kåren, Jo-holmen, Killingberget, Geitabergshølen, Kvitsteinoddo, Brokskiten.

Videre nedover, men da gjør vi et ganske langt sprang, finner vi Væreskåren og Wæresstøa, Lillengkåren, Mettistein, Gunnhildbergoddo, Prestveien, Slaktarstein, Metti-løyfta, Litl-Namsin.

Fra nedre del av Grong nevnes Sofies Claybank, oppkalt etter kokke som laget mat til engelske fiskere, videre Lonbekken, Lonbekk-kåren, Ångålhylla, Josefa-poolen, Samueloddo, Bjørkalonet, Kveinlurberget, Lillebergholmen, Stores-oddo, Gammelhålet.

Andre plasser er Elling-veien, Øi-åa, Øie-kåren, Grønn-tuva, Sjufarhylla, Jonas-oddo og Holm-landet.

Lokalkjente folk vil sikkert finne ut at det ved vår oppramsing ikke er den riktige rekkefølge — hvilket er riktig. Hensikten er å vise til at en rekke navn har opphav i personer, hendinger eller landskapets art. Det ligger utrolig mye lokalhistorie bak de navn man har fått med seg. Det er med andre ord et verdifullt materiale som er samlet inn, og som trolig etter hvert vil få plass i lokale publikasjoner.

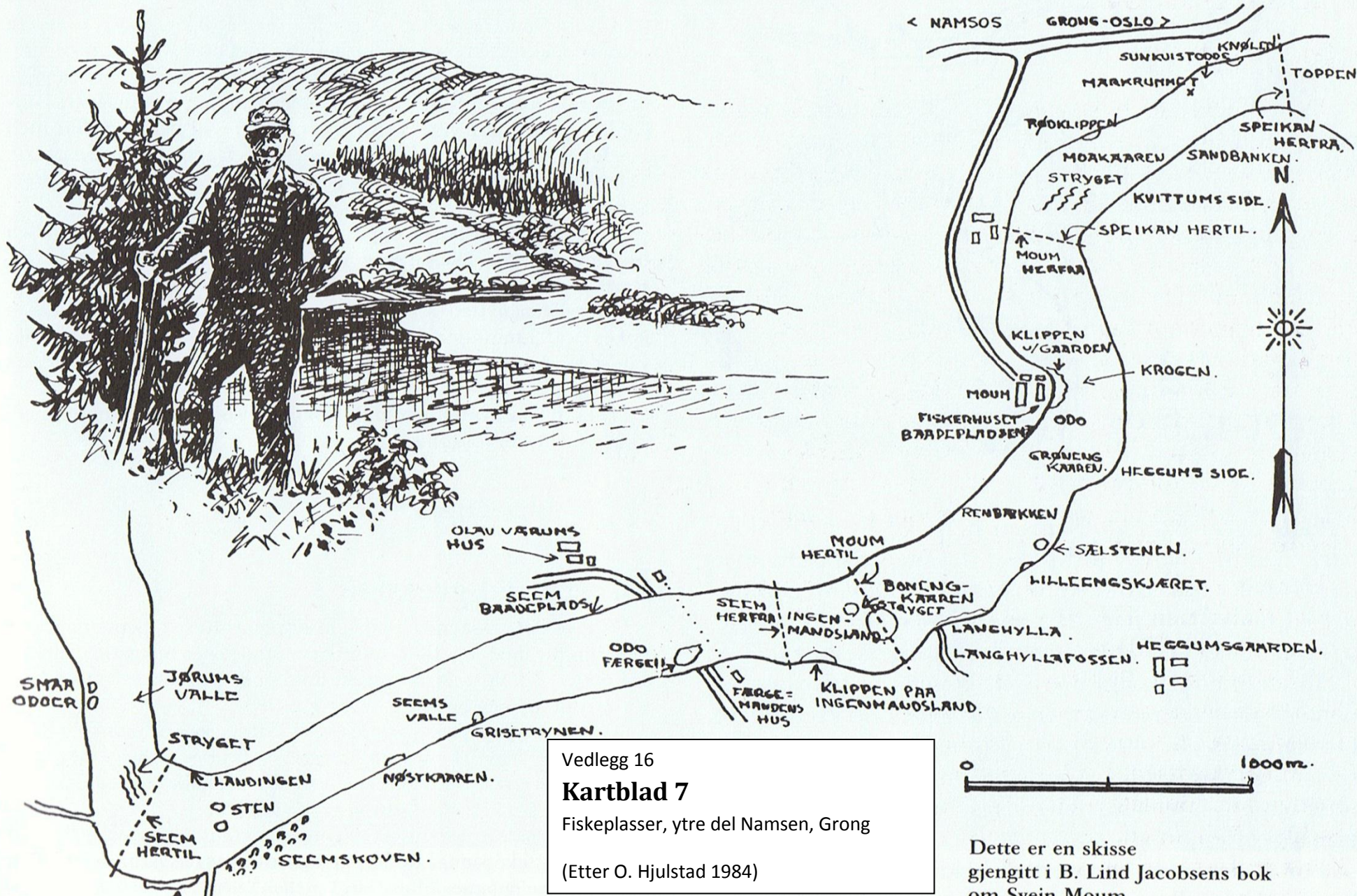
Vedlegg 15

Kartblad 6

Fiskeplasser, øvre del
Namsen, Grong

(Etter O. Hjulstad 1984)

ORIENTERINGSSKITSE OVER FISKEVANDET.

Vedlegg 16

Kartblad 7

Fiskeplasser, ytre del Namsen, Grong

(Etter O. Hjulstad 1984)

Dette er en skisse
gjengitt i B. Lind Jacobsens bok
om Svein Mouh

Vedlegg 17. Informasjonsplakat Namsen Laksakvarium

Laksegård

I de rolligere partier av elva var laksegård en vanlig fangstmetode fram til etter siste verdenskrig. Til laksegårdene bruktes grantømmer og ble bygget fra land og tvers ut i elva. Slanke grantrær ble pelet ned i elvebunnen med skråstivere nedstrøms på hver tredje pel. Lengden varierte fra 30 til nesten 100 meter ut i elven. Mellom pelene, motstrøms, ble lagt små kvistfulle grantrær, teler, som dannet et gjerd.

Ved enden av gjerdet var festet et garn med en stor poseformet hâv. Når laksen møtte sperringen, ble den tvunget utover og inn i hâvposen. Disse fangstinnretningene slukte kolossale mengder tømmer, og i 1803 laget sorenskriver Hesselberg en betenkning over dette. Bare i Overhalla var det 60 laksegårder og hvert år gikk det med 3230 slanke grantrær til peler og 3630 små trær til teler. I tillegg til 14-15 store tømmerstokker som ble brukt til flate ved hver laksegård, regnet Hesselberg ut at om tømmeret var blitt produsert til skurlast, ville verdien vært 4000 riksdaler, men aukastningen av laksefisket bare var en åttendedel. Sorenskriveren syntes der ville vært en velgjerning «om Laxe-gårdene allernaadigste belv befalede afskaffet.»

Salmon Fence

Up to the late forties a salmon fence was a common method to catching fish in the smother parts of the river. The fences were made of spruce timber hammered down in the bottom. They were built from the bank and straight out into the river. They were from 30 to 100 yards long. Between the piles and up streams were placed smaller trees with branches thus making a solid fence. At the end of the fence a net was placed. When the salmon met the fence, it was forced away and into the net.

Salmon Fence

For these arrangements a great lot of timber was needed. In 1803 country justice Hesselberg wrote a report about this. In Overhalla were over 60 salmon fences, and every year 3230 trees together with 3620 smaller trees were used. Each salmon fence, and had a raft made of 14-15 big trees. According to the report the value of the fishery was only an eight part of what the owner would have earned if selling the trees as timber. The country justice therefore thought it was best to end the use of the salmon fences.

NAMSEN LAKSAKVARIUM

Lachzaun

In den ruhigeren Teilen des Flusses war der Lachszaun eine gewöhnliche Fangenrichtung bis nach dem Zweiten Weltkrieg. Der Lachszaun wurde von Holzstämmen und jungen Fichten gebaut. Diese Stämme und junge Fichten bildeten einen Zaun vom Ufer aus im Fluss. Der Lachs folgte diesem Zaun und wurde in eine Netztüte geleitet wo er gefangen wurde. Die Länge des Zauns konnte zwischen 30 und 100 Meter sein.

Diese Fangenrichtungen bedurften großer Mengen Holz. In einem Bedenken vom Jahre 1803 äußerte sich der Landrichter Hesselberg darüber. Allein in der Gemeinde, Overhalla, gab es 60 Lachszaune und jedes Jahr benötigte man Holz im Werte von 4000 Reichsthalern um diese Einrichtungen zu erhalten. Damals betrug der Wert der Lachsfischerel nur ein Achtel davon. Der Landrichter wies in seinem Bedenken auf dieses Missverhältnis hin und meinte, es würde sich lohnen, solche Fangenrichtungen abzuschaffen.

Lachzaun

Mengen Holz. In einem Bedenken vom Jahre 1803 äußerte sich der Landrichter Hesselberg darüber. Allein in der Gemeinde, Overhalla, gab es 60 Lachszaune und jedes Jahr benötigte man Holz im Werte von 4000 Reichsthalern um diese Einrichtungen zu erhalten. Damals betrug der Wert der Lachsfischerel nur ein Achtel davon. Der Landrichter wies in seinem Bedenken auf dieses Missverhältnis hin und meinte, es würde sich lohnen, solche Fangenrichtungen abzuschaffen.

